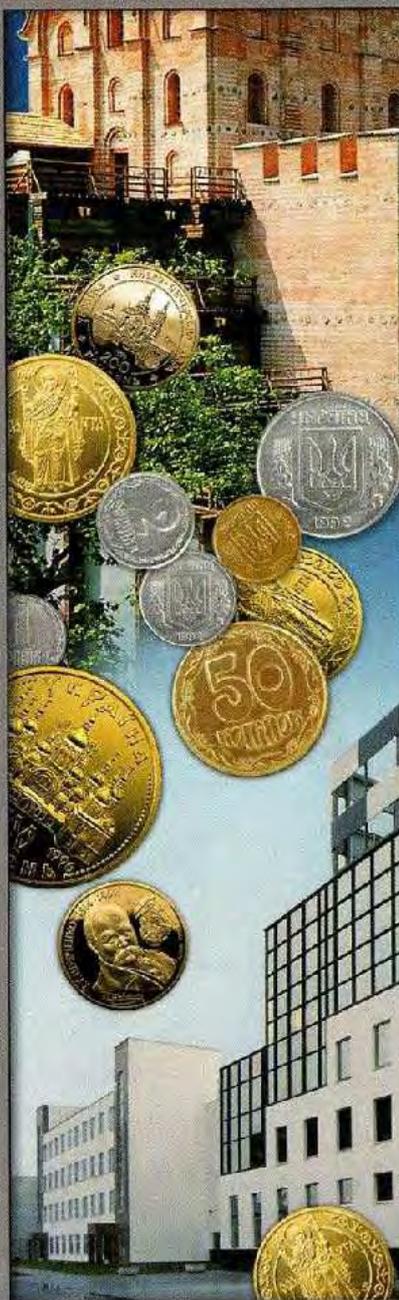

ВІСНИК 6/98

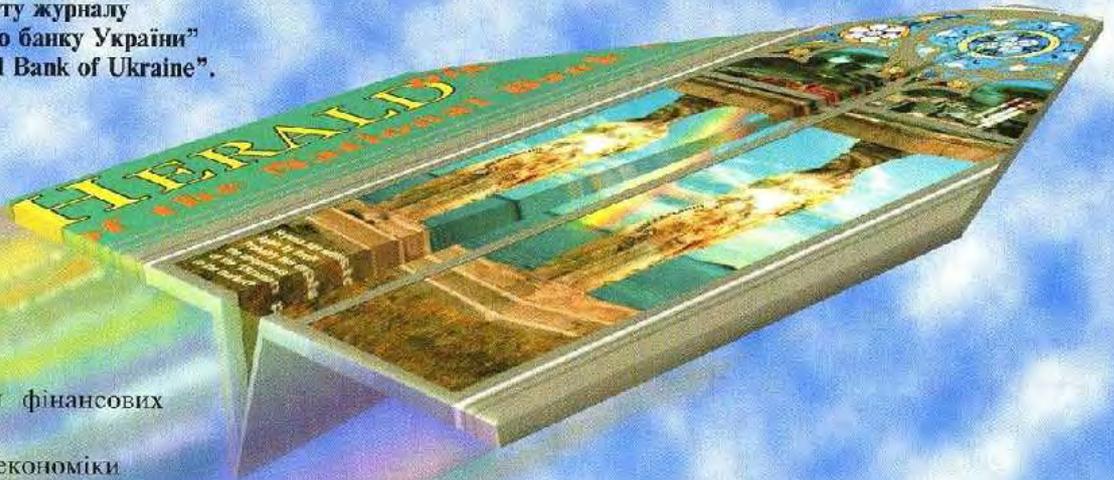
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Ім'я
України
у сріблі і золоті
карбуватиметься
віднині
на власному
державному
Монетному дворі

Щасливого польоту, "Herald"!

Вийшли у світ перші номери
англомовного дайджесту журналу
"Вісник Національного банку України"
"Herald of the National Bank of Ukraine".

Тут ви знайдете:

- аналітичні огляди фінансових ринків
- прогнози розвитку економіки
- офіційну інформацію НБУ про курси валют, процентні ставки банків України, результати аукціонів із розміщення ОВДП
- іншу корисну інформацію

Телефон для довідок: (044) 267-30-14,
тел./факс: (044) 264-96-25

Журнал одержують: центральні банки та уряди зарубіжних країн,
міжнародні фінансові організації, провідні фінансові інститути світу.

RS-Bank: від технологій комп'ютерних до технологій банківських

Нові можливості: технологія надання банківських послуг приватним особам

- Наявність механізмів податкового обліку та системи звітності НБУ
- Облік цінних паперів та підтримка різних карткових систем

Більш ніж 1100 інсталяцій в країнах СНД, 70 - в Україні!

R-Style Ukraine

Київ, 110, вул. Солом'янська, 5
тел.: (044) 276-8052, 276-6143 ф.: 243-0357
E-mail: bank@rs-ukraine.kiev.ua; <http://www.r-style.kiev.ua>

Редакційна колегія:

БЕСЕЛОВСЬКИЙ О.О.
(голова)

ВОРОНОВА Л.В.

ГРЕБЕНИК Н.І.

КАНДИБКА О.М.

КИРЕЄВ О.І.

КРАВЕЦЬ В.М.

КРОТОК В.Л.

МАТВІЄНКО В.П.

ПАТРИКАЦЬ Л.М.

(зав.редакцією — головний редактор)

РАЄВСЬКИЙ К.Є.

СТЕПАНЕНКО А.І.

ЧЕРНИК І.П.

ШАРОВ О.М.

Номер підготовлено редакцією періодичних видань НБУ

Головний редактор

ПАТРИКАЦЬ Л.М.

Заступник головного редактора
КРОХМАЛЮК Д.І.

Відділ монетарної політики

Редактор відділу ПАПУША А.В.

Відділ бухгалтерського обліку,

розрахунків та інформаційно-

програмного забезпечення

Редактор відділу КОМПАНІЄЦЬ С.О.

Відділ валютного регулювання

та міжнародних банківських зв'язків

Редактор відділу БАКУН О.В.

Відділ економіки, законодавчого забез-

печення, банківського нагляду

та комерційних банків

Оглядач фондового ринку НАУМЕНКО В.О.

Головний художник

КОЗИЦЬКА С.Г.

Відділ реклами і розповсюдження

Редактор відділу В'ЮНСКОВСЬКИЙ М.І.

Літературний редактор КУХАРЧУК М.В.

Коректор

СІЛЬВЕРСТОВА А.І.

Комп'ютерний набір

ЛИТВИНОВА Н.В.

Фотокореспондент

НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С.

Адреса редакції:

252028, Київ-28, просп. Науки, 7

тел./факс: (044) 264-96-25

тел.: (044) 267-39-44

Реєстраційне свідоцтво КВ №691

Передплатний індекс 74132

Дизайн, кольороподіл і друк

БЛІЦ-ПРИНТ

тел.: (044) 441-89-19

Комп'ютерна верстка

СЕРЬОДКІН В.К.

Технічний редактор

ВОРОБЕЙ Р.М.

Умовн. друк. арк. 8.0

Підписано до друку 02.06.1998

При передруку матеріалів, опублікованих

у журналі, посилання на "Вісник Національного

банку України" обов'язкове.

Редакція може публікувати матеріали

в порядку обговорення, не поділяючи думку автора.

Відповідальність за точність викладених фактів

несе автор.

Редакція не несе відповідальності

за зміст рекламних матеріалів.

© Вісник Національного банку України, 1998

ВІСНИК

НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Щомісячний журнал Національного банку України
Видається з березня 1995 року

№6 (28)

червень
1998

ЗМІСТ

▶ МАКРОЕКОНОМІКА

3 Л.Воронова, О.Петрик
Монетарний
розвиток в Україні

8 С.Кульбачний
Особливості застосуван-
ня макромоделей
у процесі аналізу
грошової політики

11 С.Компанієць
Макроекономічна
політика та її вплив
на економічне зростання
в Україні

▶ ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС

**15 Н.Іванік, Л.Бастун,
Н.Чепурнова**
Розвиток зовнішнього
сектора економіки
України у 1997 році

▶ ХРОНІКА

25 Л.Міхеєва
Інвестиція в сумі
7.3 млн. доларів

Зареєстровано
новий банк

▶ МІЖНАРОДНІ БАНКІВСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ

26 О.Бакун
Київська весна
Європейського банку

32 А.Папуша

Економічне середовище
і діяльність центральних
банків

▶ ФОНДОВИЙ РИНОК

34 Результати аукціонів
із розміщення облігацій
внутрішньої державної
позики, проведених
31 березня та у квітні
1998 року

35 Результати аукціонів
із розміщення облігацій
внутрішньої державної
позики за 1998 рік

35 Сума облігацій внутріш-
ньої державної позики,
що перебувають в обігу

36 В.Науменко
Криза коригує
дії інвесторів

▶ ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ

37 В.Лисицький
Оцінка тенденцій
внутрішньої стабілізації
державних фінансів
України

40 О.Барановський
Бюджетна безпека

▶ **ВАЛЮТНИЙ РИНОК**

- 44** Інформація за результатами торгів німецькими марками, доларами США, російськими рублями, італійськими лірами, французькими франками, англійськими фунтами стерлінгів на Українській міжбанківській валютній біржі у квітні 1998 року
- 45** Офіційний курс гривні щодо іноземних валют 1 групи Класифікатора НБУ, встановлений Національним банком України з 1 по 6 квітня 1998 року

- 45** Офіційний курс гривні щодо іноземних валют 2 групи Класифікатора НБУ, встановлений Національним банком України з 1 по 6 квітня 1998 року
- 46** Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України щоденно (із 7 по 30 квітня 1998 року)
- 46** Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється (з 7 квітня 1998 року) Національним банком України один раз на місяць

▶ **ГОТІВКОВО-ГРОШОВИЙ ОБІГ**

- 48** Концепція організації готівкового обігу в Україні

▶ **ЕКОНОМІКА І ФІНАНСИ**

- 54** **О.Бакун**
Стимуляція сходу сонця японської економіки

▶ **ЛІТОПИС БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

- 56** **Л.Патрикац**
Із часів Київської Русі — перший власний державний Монетний двір

▶ **ФІНАНСОВИЙ РИНОК**

- 58** **Л.Примостка**
Форвардні контракти як інструмент хеджування ризику

- 60** Інформація щодо середньої процентної ставки за кредитами Національного банку України, наданими комерційним банкам у 1998 р.
- 60** Інформація щодо механізмів та обсягів рефінансування Національним банком України комерційних банків у 1998 р.
- 60** Процентні ставки комерційних банків за кредитами та депозитами у національній валюті

▶ **КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ**

- 61** Зміни і доповнення до "Офіційного списку комерційних банків України та переліку операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України", внесені за період із 16 квітня по 11 травня 1998 р.
- 62** **П.Міхєєв**
Передусім — доцільність і максимальна вигода для банку
- ▶ **МОНЕТИ УКРАЇНИ**
- 63** Про введення в обіг пам'ятної монети, присвяченої Щорічним зборам Ради керуючих ЄБРР у Києві
- ▶ **ВETERАНИ**
- 64** **М.Бойчук**
Свято, яке ніколи не померкне

Лідія Воронова,
директор економічного департаменту НБУ.

Олександр Петрик,
заступник директора економічного департаменту — начальник управління перспективних досліджень та макроекономічного прогнозування НБУ.

ДОСЛІДЖЕННЯ

Монетарний розвиток в Україні

1. РОЛЬ ТА ФУНКЦІЇ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ. ІНСТРУМЕНТИ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Складові стабільності фінансової системи

За ринкових умов банки та інші фінансові інститути відіграють ключову роль у перетворенні заощаджень домогосподарств та інших секторів економіки на продуктивні види інвестицій. Виконуючи свою посередницьку функцію, ці установи стимулюють збільшення суми заощаджень, що зберігається в них у вигляді депозитів. У свою чергу, для збільшення заощаджень і підвищення власної конкурентоспроможності вони постійно шукають найвигідніші види інвестицій для розміщення згаданих заощаджень.

У всіх фінансових системах, які діють в умовах ринкової економіки, центральний банк посідає місце на вершині двоярусної фінансової структури. Його стратегічною метою і найважливішим обов'язком є створення середовища, в якому функціонують комерційні банки та інші фінансові установи. Досягнення цієї мети пов'язане з двома фундаментальними аспектами: **макроекономічним**, коли головною метою є **стабільність валют**, або те, що можна назвати стандартом вартості, і **мікроекономічним** — коли зусилля центрального банку спрямовані передусім на **забезпечення надійності банківського сектора**, а в ширшому розумінні — і всієї фінансової системи.

Стабільність стандарту вартості нерідко ототожнюють із досягненням і підтримкою стабільності рівня цін усе-

редині країни. Відомо, що концепція стабільності валюти включає необхідні засоби для підтримання внутрішньої вартості грошей. Водночас у контексті відкритої економіки, тобто економіки, пов'язаної з міжнародними операціями, цим аспектом не варто обмежуватися: стабільність обмінного курсу, інакше кажучи — захист зовнішньої вартості грошей є другим чинником забезпечення стабільності валюти. Будь-які економічні інститути (в тому числі й фінансові установи) найефективніше працюють тоді, коли ціни всередині країни залишаються стабільними, а на міжнародній арені зберігається стабільність курсів обміну. Під ефективністю економіки розуміється збалансованість таких макроекономічних цілей: **економічного зростання, стабільності цін, максимальної зайнятості, життєздатного платіжного балансу, збалансованого урядового бюджету та розумного розподілу доходів.**

Стабільність вартості грошей у будь-якій економіці залежить, крім усього іншого, і від кількості наявної у розпорядженні грошової маси, тобто змінної величини, на яку справляє важливий вплив центральний банк. Цей вплив здійснюється шляхом **проведення монетарної політики** — головного знаряддя, за допомогою якого центральний банк відіграє свою роль в управлінні економікою країни.

Стабільність стандарту вартості залежить також від функціонування всіх секторів економіки, зокрема банківського і фінансового. Це пов'язано з тим, що вартість грошей визначається не тільки їх кількістю, а й потоком товарів і послуг,

а також запасами інших активів у економіці. Тісний взаємозв'язок існує між впливом економіки на досягнення макроекономічних цілей і відповідною макроекономічною політикою.

Роль центрального банку в мікроекономічному управлінні, або, інакше кажучи, його внесок в управління секторами економіки пов'язаний із **контролюванням надійності фінансового сектора**. До його обов'язків входить контроль системи виплат, розрахунків і клірингових домовленостей, нагляд за портфелями фінансових установ із метою забезпечення стабільності фінансової системи. Таким чином, **на центральний банк, як правило, покладається відповідальність за систему платежів, клірингу і розрахунків, а також за здійснення наглядових функцій.**

Макро- та мікроекономічні аспекти

Усі макроекономічні аспекти діяльності центрального банку пов'язані з формуванням і здійсненням монетарної політики. *Під монетарною політикою маються на увазі дії центрального банку з метою впливу на загальну грошово-кредитну ситуацію в економіці.* Основні функції центрального банку на макрорівні:

- введення валюти в обіг;
- розробка і проведення власне монетарної політики, включаючи управління процентними ставками, обмінними курсами і міжнародними резервами тощо;
- функція банку банків, у тому числі роль кредитора в останній інстанції;
- функція банкіра уряду, його подат-

Монетарна політика — головний важіль, за допомогою якого центральний банк будь-якої країни відіграє свою роль в управлінні економікою країни

ково-бюджетного агента, фінансового консультанта й управляючого державним боргом.

Мікроекономічна діяльність центральних банків, охоплюючи ряд технічних питань (які стосуються платіжної системи), а також певні обов'язки контролюючого характеру, спрямована на створення середовища для ефективного функціонування фінансового сектора всередині країни і включає:

- організацію, контролювання, а в разі необхідності й управління клірингово-платіжною системою. Завданням центрального банку є мінімізація вартості розрахунків і клірингу фінансових операцій, а також гарантування того, щоб недоліки платіжної системи не знижували ефективності ринків або тих видів діяльності, у зв'язку з якими виникла необхідність платежів;

- функцію нагляду і регулювання. Банківська справа і фінансова діяльність, як і всі інші види економічної діяльності, метою яких є максимізація прибутку, допускають ризик. У контексті банківської справи такий ризик може набувати різних форм, які належать до двох категорій:

1) будь-коли вкладники можуть вимагати отримання своїх депозитів до запитання в готівковому вигляді;

2) банки можуть надавати кредит позичальникам, неспроможним повернути борг.

Функція центрального банку, пов'язана з контролем, націлена на обмеження цих видів ризику шляхом нагляду і дотримання пруденціальних нормативів. Наприклад, співвідношення між короткостроковими активами і пасивами, між різними видами активів і власним капіталом, аналізом ризику активів тощо. Є кілька

рівнів контролю: платоспроможність, ліквідність, аналіз окремих показників балансу та їх співвідношення, низка спеціальних нормативів.

Інструменти монетарної політики

Інструменти, які застосовують центральні банки різних країн для досягнення стабільних цін і курсів обміну валют, різняться і залежать від організаційної структури, що склалася, від стадії розвитку фінансового сектора, на рещті, від політичної системи. Водночас існує чимало однакових елементів у побудові, масштабах і методах здійснення монетарної політики, що дає змогу описати деякі загальні аспекти відповідних інструментів. За механізмом дії інструменти поділяються на прямі й непрямі.

До прямих інструментів монетарної політики належать:

- обмеження на величину відсоткових ставок (часто із введенням відсоткових ставок, що дають перевагу для певних класів позичальників);

- агреговані та індивідуальні кредитні стелі — правила розміщення кредитів для певних фінансових інститутів (наприклад, надання центральним банком цільового кредиту Агробанку з метою розміщення саме в конкретній сільськогосподарській галузі);

- резервні вимоги (хоча за деякими ознаками їх класифікують як непрямі);

- різні обмеження щодо співвідношення ліквідності в балансових статтях фінансових установ, які відповідають операційним цілям центрального банку (управління внутрішніми активами банківської системи в цілому, іноземними резервами, резервними зобов'язаннями, грошовими агрегатами, відсотковими ставками тощо).

Основним недоліком прямого контролю вважають втрату цінових сигналів, неефективність розміщення кредитів, адміністративні проблеми, пов'язані з розподілом, відхід функції фінансового посередника з банківської сфери і ряд інших проблем. Ціна на ресурси (матеріальні або фінансові) у ринковій економіці виконує, зокрема, дві економічні

функції: інформаційну і розподільну. Тому спотворена структура цін дає хибне уявлення про те, які виробництва та галузі працюють ефективно, а які збиткові. Внаслідок цього відбувається кредитування збиткових галузей, зростає дефіцит бюджету і підвищуються темпи інфляції. Неврівноважені ціни на кредитні ресурси (процентні ставки) призводять також до непропорційного зростання внутрішнього кредиту та його неефективного розподілу між економічними агентами на макро- і мікрорівнях, а внаслідок — до інфляції та рецесії.

Усі прямі інструменти порушують рівновагу на фінансових ринках і не можуть ефективно застосовуватися в довгостроковому періоді.

Непрямі монетарні інструменти можуть лише опосередковано впливати на монетарні і кредитні агрегати всієї банківської системи. Основні серед цих інструментів — операції на відкритому ринку, угоди про зворотню купівлю цінних паперів, вільні кредитні аукціони, переговори і застереження та деякі інші. Необхідними передумовами застосування непрямих методів є розвинуті ринки цінних паперів, платоспроможність і ліквідність як окремих банків, так і всієї банківської системи в цілому, дотримання правил і процедур, наявність ринкової дисципліни, ефективний пруденціальний банківський нагляд. Непрямі монетарні інструменти мають ряд переваг: введення конкурентної ринкової практики в діяльність як центрального, так і комерційних банків, гнучкість (стосовно величини й часу) кредитних інтервенцій, цінова сигналізація, ефективність розміщення кредитів.

Основною проблемою застосування непрямих інструментів у економіках перехідного періоду, зокрема в Україні, є ризик Національного банку, коли він взаємодіє із неплатоспроможними фінансовими інститутами. Застосування непрямих інструментів у цих умовах асоціюється з проблемами зворотної селекції (adverse selection), морального ризику (moral hazard problem) та проблемою змови (collusion problem).

Основні монетарні показники за період із 1991 по 1997 рр.

Показники	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Зміна реального ВВП, % до попереднього року	-8.7	-9.9	-14.2	-22.9	-12.2	-10.0	-3.2
Інфляція, % до попереднього року		2000.0	10156.0	400.0	181.6	39.7	10.1
Дефіцит бюджету як % від ВВП		13.8	5.1	8.9	6.6	4.9	6.7
Зміна МЗ, % до попереднього року		950	1828	567	115	35	34
Зміна грошової бази, % до попереднього року		1264	4383	466	132	38	45
Рахунок поточних операцій платіжного балансу, млн. доларів США				-1163	-1152	-1185	-1335
Реальні грошові доходи населення, % до попереднього року			59.7	84.5	101.8	82.9	105.6
Рівень безробіття, %		0.03	0.25	0.3	0.29	1.27	2.33

Проблема зворотної селекції виникає перед здійсненням фінансової трансакції, коли неплатоспроможні позичальники намагаються отримати кредити у фінансових установах навіть під дуже високий процент, заздалегідь знаючи, що, можливо, їх не повернуть. Однак кредитори, володіючи достатньою інформацією про своїх потенційних позичальників, кредитують ці інститути. (Зворотня селекція на фінансових ринках з'являється, коли потенційні позичальники, що зазнають найбільшого кредитного ризику, найактивніше добиваються кредитів, і тому здебільшого саме їх обирають кредитори). Трапляється також, що деякі кредитори вимушені кредитувати неплатоспроможні інститути, бо інакше ризикують самі потрапити до розряду неплатоспроможних.

Проблема морального ризику виникає після фінансової трансакції та пов'язана з можливістю позичальників займатися дуже ризикованою з точки зору кредитора діяльністю. У банківській сфері вона викикана передусім слабким банківським наглядом та полягає в тому, що неплатоспроможні банки можуть брати кредит центрального банку під вищий процент, ніж платоспроможні. Як наслідок вони рефінансують цей дорогий кредит у дуже ризиковані проекти. У підсумку зростають кредитні ризики всієї фінансової системи.

Інше ризик, виникає проблема колективної змови — коли в процедурі кредитних аукціонів бере участь невелика кількість комерційних банків (випадок олігополії). На противагу першим двом випадкам, коли кредит надавався за завищеною процентною ставкою, у цьому разі його надають за заниженою процентною ставкою.

Усі перелічені фактори — наслідок так званої **проблеми асиметричної інформації** між кредиторами та позичальниками, що існує на фінансових ринках.

Однак саме розвиток альтернативних механізмів монетарного контролю, які узгоджуються із ширшим застосуванням ринкових механізмів, є необхідним у фінансових реформах перехідних економік.

Як непрямої інструмент монетарної політики може використовуватись аукціонний механізм. Одним зі способів його впровадження є створення дворівневої банківської системи за ознакою платоспроможності. Перший рівень — платоспроможні банки, допущені до аукціону. Показник їхньої платоспроможності оцінюється органами монетарної влади. Одночасно банки першого рівня виконують дилерську функцію і мають кредитні відносини з банками другого рівня.

Переваги такого підходу:

- можливість уведення ринкової процентної ставки;

- пониження кредитного ризику центрального банку (його активи стають менш ризикованими, бо він має відносини із платоспроможними інститутами);

- напрацьовується досвід роботи дилерських банків в оцінці кредитних ризиків;

- більш ефективний пруденціальний нагляд (центральный банк здійснює нагляд в основному за дилерськими банками, а їх значно менше).

Виникають і деякі проблеми:

- нагляд за банками другого рівня дуже складний;

До прямих інструментів монетарної політики належать: обмеження на величину відсоткових ставок, агреговані та індивідуальні кредитні стелі, різноманітні обмеження на співвідношення ліквідності в балансових статтях тощо

- оскільки дилерських банків небагато, можливі змова, їхній вплив не лише на позичальників, а й на депозитний процент та встановлення широкої маржі між ними.

Цей процес може ускладнитися за умови незадовільного нагляду, недосконалого фінансового законодавства і бухгалтерських стандартів, а також якщо дилерські банки є власністю їхніх головних позичальників або контролюються ними.

Незалежність центрального банку

Насамкінець зупинимося на ключовому питанні — незалежності центрального банку.

Серйозною перешкодою на шляху до створення у постсоціалістичних країнах зорієнтованого на ринок банківського сектора є те, що їхні центральні банки здебільшого позбавлені реальної, регламентованої законодавством можливості проводити незалежну монетарну політику. Двома стратегічними цілями такої політики мають бути стабільність національної валюти та стабільність фінансової системи, зокрема банківської. Хоча державні (національні) банки у цих країнах і перетворено на центральні, як у ринкових економіках, вони, однак, не мають повної влади стосовно проведення незалежної монетарної політики.

Ця перепона в основному відображає існуюче донині пряме чи опосередковане фінансування дефіциту бюджету цен-

тральним банком. Принцип незалежності центрального банку на практиці означає, що органу, відповідальному за монетарну політику, надається свобода у досягненні поставлених цілей без втручання уряду. Ця свобода передбачає, зокрема, право центрального банку відмовити уряду в наданні своїх фінансових ресурсів, якщо це суперечить його монетарній політиці. Таким чином, незважаючи на роль банкіра уряду, центральный банк може відмовитися кредитувати його операції, на зразок того, як комерційний банк відмовляє у позиках своїм клієнтам.

Створення повноцінного центрального банку дає змогу проводити активну монетарну політику. Внутрішнє управління грошово-кредитними ресурсами потребує застосування розглянутих вище інструментів. Зовнішнє розширення діяльності центрального банку спонукає приймати рішення щодо валютної політики, курсів обміну, а також управляти валютними резервами. Останнє також належить до типових обов'язків центрального банку і є додатковим інструментом монетарної політики. По суті, діяльність, необхідна для управління валютними резервами, еквівалентна проведенню операцій в іноземній валюті на відкритому ринку (непрямому інструменту). Однак рішення щодо конкретного валютного режиму в економіці створюють також можливості для безпосереднього контролю обмінних курсів.

У проведенні монетарної політики жоден із розглянутих інструментів не є універсальним. Застосовувати будь-який із них доцільно, тільки виходячи з конкретних умов.

2. МОНЕТАРНИЙ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ У 1991—1997 РОКАХ

Радянська банківська система

Хоча радянська банківська система становила невід'ємну складову процесу планування, банківські установи не відігравали тієї ролі фінансових посередників, яку вони відіграють у ринковому середовищі. Головною функцією банків була функція фінансових контролерів у плановій економіці. Розподіл кредитних потоків визначався централізованим планом виробництва товарів та послуг і здійснювався за допомогою державних адміністративних методів. За відсутності ринків кредитів і капіталу банківська система була каналом, з допомогою якого здійснювалося фінансування "реального плану".

Рух капіталу до підприємств регулювався "кредитними планами" Держбанку СРСР. Вони були лише аналогами

кількісних виробничих планів: кредит будь-якому підприємству базувався на його плані випуску продукції і на потребах у довгострокових капітальних вкладеннях. Обсяг кредиту, що надавався як короткостроковий робочий капітал, визначали за планом короткострокового кредитування, а довгострокові вкладення фінансували за планом довгострокового кредитування. Отже, величина і види кредитів, наданих підприємствам, не залежали від чинників, які впливають на прийняття рішення про надання кредиту в ринковій економіці (зокрема — кредитоспроможності позичальника), як не залежали й від вибору вкладниками міри ризику та розмірів процентних ставок, і, таким чином, забезпечували певне непряме фінансування бюджету за рахунок центрального банку.

Довгострокові кредити надавалися в межах централізованого фонду довгострокового кредитування, сформованого переважно за рахунок коштів державного бюджету. Крім того, для фінансу-

вання фактично перетворювалися на ресурси, використовувані державою для фінансування своїх операцій.

Структура радянських фінансових установ до реформ 1987—1988 років

До реформ 1987—1988 років Держбанк СРСР виконував у радянській фінансовій системі функції центрального банку (за винятком управління міжнародними резервами), а також більшість функцій комерційного банку. Як центральний банк він відповідав за загальний напрям розподілу готівки та кредитних ресурсів в економіці (касовий та кредитний плани), а також був банкіром держави і кредитором підприємств, здійснював розрахунки між суб'єктами господарювання.

У цей період платіжна система обслуговувала потребу в поверненні вартості виробництва підприємствам, тобто в поверненні вартості всіх ресурсів і платежів за переліком, що включав також заробітну плату (за винятком податків). Таким чином, підприємство отримувало платежі за свої товари від банку (місцевого відділення Держбанку) після подання документів, які підтверджували відправлення товару. Ці документи потім надсилалися у відділення Держбанку за місцезнаходженням покупця, де і дебетувався рахунок останнього. Однак через затримки, пов'язані з пересиланням поштою, рахунок покупця нерідко дебетувався лише через кілька місяців після відправки товарів. У результаті в платіжній системі виникала значна кредитна позиція на користь підприємств-покупців, оскільки дебет відставав від кредиту і з'являвся істотний обсяг коштів у дорозі, тобто нетто-пасив банківської системи відносно підприємств.

Крім Держбанку, в період, який передував реформам 1987—1988 рр., існувало два спеціалізовані банки: Будбанк СРСР і Зовнішторгбанк СРСР.

Початок банківської реформи 1987—1988 років

Реформи та організаційні зміни 1987—1988 років було розпочато з метою введення дворівневої банківської системи, в якій функції комерційного банку, що виконувалися Держбанком, зосереджувалися в у новостворених спеціалізованих банках. Було створено три таких банки, а саме: Агропромбанк, Промбудбанк і Банк соціальних капіталовкладень — Житлоосиббанк, які мали надавати кредит підприємствам відповідних галузей. Таким чином, ці банки перебрали всі комерційні функції, які раніше виконував Держбанк, у тому числі прийом депозитів від підприємств і надання їм кредитів. Крім того,

спеціалізовані банки також виступали як агенти уряду. У бухгалтерських книгах кожного з них містився повний список рахунків союзних, республіканських і місцевих органів влади. Банк зовнішньої торгівлі (перейменований у Зовнішеконбанк) продовжував здійснювати свої колишні функції. Ощадні каси Держбанку СРСР отримали статус банків та були реорганізовані в Ощадний банк СРСР.

Одночасно, у 1988 році, було прийнято закон про кооперативи, що дозволяв створення кооперативних банків для обслуговування потреб кооперативних підприємств, які не обслуговувалися державними спеціалізованими банками. Крім того, державні підприємства одержали право створювати власні банки. Ці комерційні і кооперативні банки істотно відрізнялися від спеціалізованих. По-перше, вони мали порівняно більше прав: могли надавати як коротко-, так і довгострокові кредити, приймати внески і депозити, а також виконувати валютні операції. По-друге, їхня клієнтура не обмежувалася якимось певним сектором економіки; ці банки мали право обслуговувати як населення, так і підприємства будь-яких галузей.

Незадовго до розпаду Радянського Союзу сталася ще одна значна подія, яка мала вкрай негативні наслідки для монетарного розвитку майже всіх пострадянських країн. Йдеться про адміністративне підвищення цін з одночасною заміною банкнот великої вартості (більш відоме як "павловська реформа" — від імені тодішнього міністра фінансів СРСР Павлова). Це була спроба уряду адміністративними методами зняти накопичений в економіці інфляційний потенціал. Проте вжиті заходи мали з макроекономічної точки зору дуже обмежений та короточасний ефект. А найнегативнішим наслідком цієї події можна вважати зростання недовіри до влади та посилення інфляційних очікувань серед населення.

Період 1991—1997 років

Із розпадом СРСР та виникненням нових незалежних держав склалася парадоксальна ситуація, коли новостворені центральні банки всіх цих країн стали емісійними центрами, тобто мали змогу випускати спільну валюту. Це було основним чинником швидкого зростання цін у той період. Центральний банк Росії контролював лише приріст готівкових грошей. Наприклад, інфляція в Україні у 1992 році становила майже 2000%. Високі її показники спостерігалися в усіх країнах рублевої зони (значно меншим зростання цін було лише в державах Балтії, особливо в Естонії та Латвії,

Непрямі монетарні інструменти можуть лише побіжно впливати на монетарні і кредитні агрегати всієї банківської системи

вання капітальних бюджетних витрат випускалися довгострокові державні облигації. Взаємовідносини Держбанку СРСР із державним бюджетом базувалися на безперервному фінансуванні державних потреб у межах затверджених планів витрат, тобто забезпечувався автоматизм кредитування бюджету за рахунок коштів центрального банку.

Якщо кредитними планами передбачалися розміри і напрямок кредитів у банківській системі, то іншим планом, а саме планом грошової емісії, або "касовим планом" Держбанку СРСР, визначалося постачання готівки населенню. Підприємствам заборонялося мати готівку, виняток становили лише кошти на видачу заробітної плати та інших аналогічних виплат. Населення отримувало свої прибутки тільки готівкою і купувало за неї майже всі товари та послуги: можливості кредиту для населення різко обмежувалися. Ощадні каси (а пізніше — Ощадний банк СРСР) акумулювали вклади населення та розміщували ці кошти в центральному банку, який надавав їх у розпорядження держави (процес рефінансування). Таким чином, головним завданням фінансової політики було залучення готівкових коштів населення в банківську систему, де во-

які першими вийшли з рублевої зони та ввели власні валюти).

Звичайно, швидке зростання грошової рублевої маси в умовах адміністративного регулювання цін змушувало кожну нову країну чи навіть регіон створювати адміністративні бар'єри, щоб запобігти "вимиванню" товарів із даного регіону чи країни. Країни Балтії досягли цього економічними методами, "відпустивши" ціни та відповідно підвищивши заробітну плату в бюджетному секторі. Україна запровадила тимчасову валюту — купонокарбованець. Це нововведення мало вирішити проблему нестачі готівки в обігу, яка виникла внаслідок контролювання емісії грошей Центральним банком Росії (ЦБР), та захистити внутрішній ринок товарів. У липні 1992 року ЦБР, намагаючись контролювати рублеву емісію, змінив порядок розрахунків із колишніми республіками СРСР, відкривши рахунки кожної з них у себе та відповідні кореспондентські рахунки в кожному із центральних банків, що значно ускладнило взаєморозрахунки з Росією — основним торговельним партнером усіх пост-радянських країн.

1993 рік був унікальним для світового досвіду та катастрофічним для України, якщо говорити про руйнування її економіки. Лише кілька країн світу пережили періоди так званої гіперінфляції, коли середньомісячна інфляція становила понад 50 відсотків: Аргентина та Болівія у Південній Америці, Німеччина між першою та другою світовими війнами. Як свідчить світовий досвід, інфляція є грошовим феноменом у довгостроковому періоді. Інфляція в Україні з 31 грудня 1992 року по 31 грудня 1993 року становила понад 10000%. Звісно, протягом цього року Національний банк України не мав можливості проводити повноцінну монетарну політику. Можна згадати прямі кредити у вугільну галузь під час шахтарських страйків у Донбасі, кредити на потреби агропромислового сектора, для взаєморозрахунків або на поповнення обігових коштів. Дефіцит бюджету покривався майже на 100% за рахунок кредиту НБУ. Грошова маса зросла протягом 1993 року приблизно у 20 разів, а ціни — більш як у 100 разів. Тобто виникла ситуація, типова для всіх економік, що пройшли через гіперінфляцію. Ціни зростали набагато швидше, ніж центральний банк друкував гроші. Суспільство функціонувало в умовах постійних інфляційних очікувань, що (разом із "друкуванням нових грошей") також було вирішальним фактором прискорення інфляції.

Що стосується зовнішньої вартості ук-

раїнської валюти, то у період із вересня 1993 року в Україні існувало щонайменше чотири обмінних курси: офіційний курс НБУ, аукціонний, комерційний курс купівлі-продажу готівки, курс чорного ринку. Основними негативними наслідками такої валютної політики стали: погіршення рахунку поточних операцій платіжного балансу України, навмисне недооцінювання прибутку від експорту та переоцінювання вартості імпорту, розвиток тіньової економіки, втрата валютних резервів тощо. Усі ці фактори прямо чи опосередковано були пов'язані зі спробами суб'єктів економічної діяльності скористатися різницею між існуючими курсами для отримання прибутку, що для держави, як правило, виливалося в до-

даткові витрати та збитки. Для порівняння: інфляція в Росії у 1993 році становила близько 1000%, тобто була у 10 разів меншою, ніж в Україні. Відповідно український карбованець за цей період "полегшав" щодо російського рубля приблизно у десять разів. Цей факт свідчить, що внутрішнє та зовнішнє (відносно рубля) знецінення української валюти було майже однаковим протягом періоду гіперінфляції. **Результатом гіперінфляції став найбільший за всю історію України спад економіки. Реальний ВВП у 1994 році скоротився на 23 %** (див. таблицю).

З 1994 року НБУ взяв курс на досягнення стратегічних цілей: послідовне (помірно швидке) зниження інфляції, тобто відновлення стандарту вартості національної валюти, досягнення відносної стабілізації банківської системи та фінансового ринку, проведення грошової реформи. Період 1994—1995 років характеризувався введенням у дію непрямих (ринкових) інструментів монетарної політики та прагненням НБУ виконувати всі притаманні центральному банку функції. У цей період впроваджено кредитні аукціони, де на ринкових засадах встановлювалася вартість кредитів, які надавав НБУ банківській системі. Було відновлено торги на валютній біржі, а обмінний курс встановлювався за принципом попиту та пропозиції. Проводячи політику керовано-плаваючого курсу національної валюти, НБУ шляхом валютних інтервенцій підтримував відносно стабільність купонокарбован-

ця і стримував надмірний інфляційний тиск, коли несподівано підвищувався попит на іноземну валюту. Практику множинних курсів у країні було витіснено застосуванням єдиного обмінного курсу.

У 1995 році НБУ почав виконувати роль фінансового посередника уряду. Останній запровадив емітування державних цінних паперів для покриття дефіциту бюджету. Облікова ставка, яку встановлював НБУ, визначалася з урахуванням можливої інфляції у прагненні зробити відсоткові ставки у наступні періоди оптимально позитивними для погашення як процесу заощаджень, так і кредитування економіки.

Треба зазначити, що якщо в монетарній політиці відчувалися значні позитивні зрушення у напрямі її функціонування на ринкових засадах із метою контролю інфляції, то у фінансній сфері відбувалися лише косметичні зміни. Не було проведено суттєвих інституціонально-економічних реформ ні в податковій, ні у видатковій частинах бюджету. Значним залишався його дефіцит. Поступово змінювалася структура фінансування бюджету, почали зростати як внутрішні, так і зовнішні заборгованість уряду. Кредити, надані йому Національним банком України, уряд не повернув, і вони лягли інфляційним податком на населення.

1996 рік став роком грошової реформи. Вона була проведена на неконфіскаційній основі. Першим основним чинником такого підходу була відсутність в економіці України так званого "грошового нависання", коли пропозиція грошей значно перевищує їх попит. Про це свідчили також стабільний курс купонокарбованця протягом відносно тривалого періоду до початку реформи без суттєвого витрачання валютних резервів із боку НБУ та стабільна інфляція. Другим і, можливо, найважливішим чинником неконфіскаційного підходу стало прагнення створити клімат довіри до політики уряду та НБУ. Без цього подальші економічні реформи в Україні були б неможливі.

Основним монетарним результатом 1997 року є завершення, в основному, процесу дезінфляції внаслідок проведення Національним банком України послідовної антиінфляційної політики.

Досягнення в 1997 році інфляції на рівні 10% дає підстави говорити про якісну зміну монетарної ситуації в Україні, про перехід від періоду дезінфляції до періоду практично безінфляційного розвитку, до завершення процесу створення монетарних передумов стійкого економічного зростання.

Сергій Кульбачний,

асистент кафедри макроекономіки і державного управління Київського національного економічного університету.

Особливості застосування макромоделей у процесі аналізу грошової політики

Економічною наукою накопичено та узагальнено значний досвід, який, зокрема, набув форм макромоделей, що широко застосовуються в аналітиці та у процесі прийняття управлінських рішень. Використання моделей з метою обґрунтування грошової політики допомагає з'ясувати природу і визначити рушійні сили багатьох процесів у економіці, передбачити можливі результати вжитих заходів. Проте воно має свої особливості. Надмірно спрощене застосування таких моделей призводить до неадекватного відображення їхньої сутності справля з грошовим ринком. Тому вважаємо за доцільне проаналізувати деякі аспекти застосування макромоделей і запропонувати шляхи їх удосконалення та ефективнішого використання у процесі формування грошової політики.

Грошова політика — це комплекс заходів у сфері грошового обігу, які держава в особі НБУ проводить із метою забезпечення економічного зростання у країні, належного рівня зайнятості населення, збалансованості платіжного балансу України.

Як відомо, існує два види грошової політики центрального банку:

1) політика грошово-кредитної рестрикції (дорогих грошей);

2) політика грошово-кредитної експансії (дешевих грошей).

Свої тактичні та проміжні цілі НБУ визначає в Основних напрямках грошово-кредитної політики на наступний рік. Цей документ затверджується Верховною Радою і є однією з передумов розробки державного бюджету, балансу грошових доходів і витрат населення тощо.

Інструменти, за допомогою яких реалізуються цілі грошово-кредитної політики НБУ:

1) *облікова ставка НБУ* (ставка рефінансування), яка прямо впливає на процентну ставку комерційних банків, а отже, на кількість наданих ними кредитів суб'єктам господарювання. Це позначається на загальному обсязі інвестицій, а відтак — на величині ВВП;

2) *норма обов'язкового резервування* грошей комерційного банку на кореспондентському рахунку в НБУ, якою регулюються кредитні можливості (ресурси) комерційних банків;

3) *операції на відкритому ринку*. Цей інструмент полягає у здійсненні купівлі-продажу цінних паперів (ОВДП) на фондовому ринку, що позначається на обсязі грошової маси в обігу.

Отже, як впливає з теорії, зниження облікової ставки або норми резервування, а також купівля на відкритому ринку ОВДП є, по суті, проявом грошової експансії. Модель $Dm-Sm$ демонструє, що наслідком такої політики може стати зниження реальної ставки відсотка (див. рисунок 1).

Модель $AS-AD$ деталізує ці наслідки для різних видів економічної ситуації у країні (див. рисунок 2), зокрема, вказує на те, що розширення грошової пропозиції є одним із чинників зростання сукупного попиту.

І навпаки, підвищення облікової ставки, збільшення норми обов'язкового резервування та продаж цінних паперів є втіленням рестриктивної політики і призводить до зворотних результатів.

Динаміку макропоказників висвітлює також інша модель — $IS-LM$ ¹. Слід зазначити, що при побудові окремих її елементів використовувались уже згадані тут попит на гроші Dm і їх пропозиція Sm . Як бачимо на рисунку 1, графік Dm зображено у вигляді похилої лінії. Це, звичайно, спрощення, яке, однак, значно обмежує можливості застосування моделі $Dm-Sm$ і $IS-LM$ для макроекономічного аналізу. Тому вважаємо за доцільне поглиблене прочитання графіка Dm . Цей графік, окрім спадаючої, містить вертикальну ділянку нульової еластичності M^D — до реальної ставки відсотка r , а також горизонтальну — так звану "грошову пастку Кейнса" (див. рисунок 3). Розмежування графіка Dm на окремі ділянки дає змогу дослідити реакцію системи на заходи грошової політики у максимальному наближенні до дійсності.

Справді, за умов неповного використання потужностей економіки (верти-

¹ Необхідні пояснення, переваги і недоліки використання цієї моделі викладено у статті "Сфера застосування і обмеження моделі $IS-LM$ в макроекономічному аналізі". Міхайломий науковий збірник "Проблеми формування ринкової економіки", Випуск 5. 1997 р.

Рис. 1. Розширення пропозиції грошей у термінах моделі $Dm-Sm$

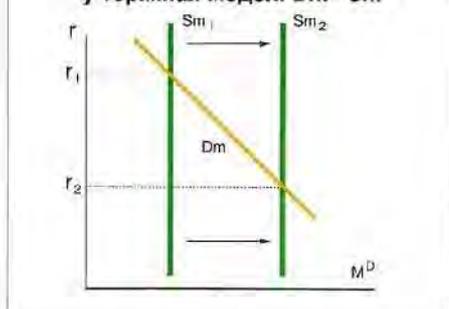

Рис. 2. Розширення сукупного попиту у термінах моделі $AS-AD$

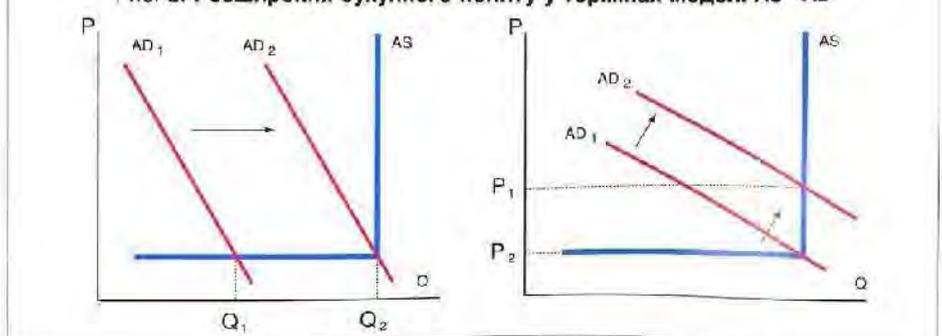
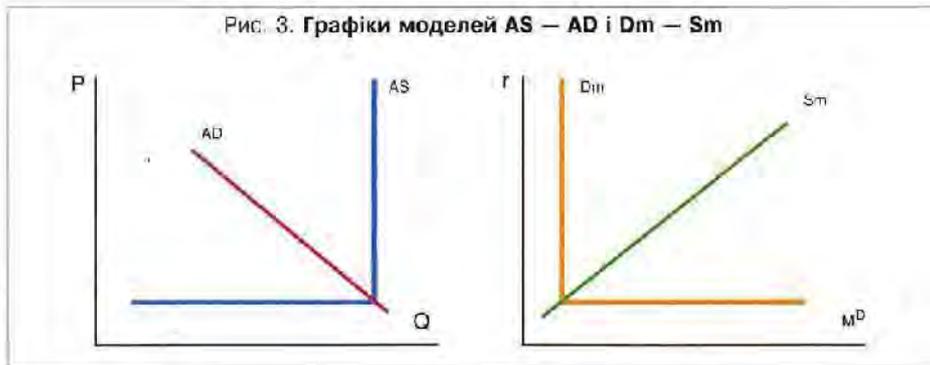

Рис. 3. Графіки моделей AS — AD і Dm — Sm

кальна ділянка графіка) грошова експансія здатна задовольнити саме попит на гроші, що супроводжується помітною реакцією з боку інвесторів та інших чутливих до r суб'єктів ринку. r різко знижується разом зі зростанням M (до речі, саме цим і пояснюється найбільший ефект монетарного впливу в згаданому випадку). На противагу цьому ділянка, що має назву грошової (або ліквідної) пастки, відображає ситуацію, коли при збільшенні пропозиції M не відбувається падіння r і має місце майже нульова еластичність інвестицій. Тобто відсутній приріст інвестицій, а отже, і реального ВВП². При цьому гроші потрапляють до ліквідної пастки, створюючи інфляційний тиск. Практика 1992—1995 років переконливо це підтверджує: незважаючи на значне зростання M (майже у шість разів), обсяги інвестицій у нашій країні стрімко знижувалися³.

І навпаки, можливість проведення додаткових емісій із кінця 1996 року, що суттєво знизило процентну ставку, свідчить про просування економіки вздовж прямої ділянки Dm .

Заслуговує на увагу і таке спостереження. Графік Dm є оберненою (за стрілкою годинника) копією графіка AS (сукупної пропозиції), на якому кейнсіанська ділян-

ка AS відповідає ділянці нульової еластичності Dm , а класичний відтинок AS — “грошовій пастці Кейнса” на графіку Dm . Переміщення AD уздовж AS відповідає переміщення Sm відносно Dm . Причому оберненій залежності AD відповідає пряма (для Sm). За логікою процесів, що відбуваються, очевидно, повинна збігатися і динаміка зрушень графіків. У тому числі і дія ефекту храника — щодо моделі $Dm - Sm$. Це означає, що в разі потрапляння грошей у пастку (що супроводжується збільшенням значення M^D) подальше скорочення грошової пропозиції призводить до утворення нової вертикальної ділянки Dm , яка розташована праворуч відносно попередньої ділянки. Тобто гроші, потрапивши до пастки, назад не повертаються — вони стають частиною нового рівня цін. Зменшення ємності грошової пастки ймовірно настільки ж, наскільки ймовірно загальне зниження цін. Тому наслідком зменшення Sm буде лише зростання r (без зменшення M^D).

Розширенню меж виробничих можливостей економічної системи, що знаходить відображення у зрушенні AS праворуч, має, за нашим припущенням, відповідати переміщення Dm униз. Останнє зазвичай отожднюється зі зниженням загального попиту на гроші і на перший погляд ніяк не пов'язується з розширенням ділової активності, бо, як відомо, разом зі зростанням доходу зростає і попит на гроші. Але при уважнішому розгляді виявимо, що вниз зсувається лише грошова пастка Кейнса. Це позитивне явище. Воно свідчить про те, що

нова грошова пастка утворюється вже при нижчому значенні r (див. рисунок 4). Зниження r стало можливим завдяки тому, що Sm тепер має змогу протягом певного часу рухатись уздовж графіка Dm донизу, зменшуючи реальну ставку відсотка, що рівнозначно зростанню інвестицій та споріднених із ними складових сукупного доходу, а отже, зростанню Q .

Ситуацію, коли графік AS зміщується праворуч (а Dm — відповідно донизу), зображено на рисунку 4 (частини А та В). Вона є аналогом ситуації, за якої поживлюється економічна активність, що уможливило підвищення Q .

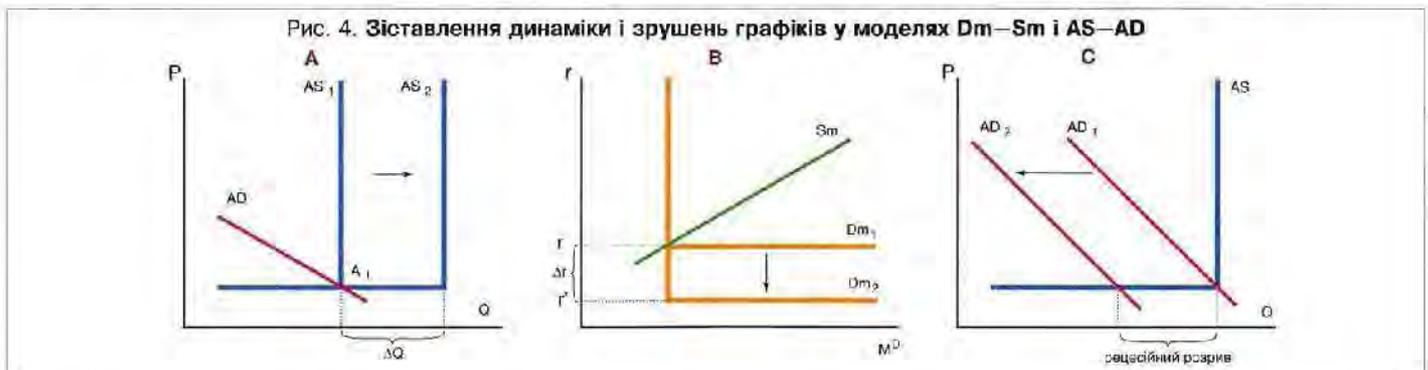
Фрагмент В рисунка 4 ілюструє механізм зміни ставки відсотка, попереднє значення якої r після зрушення Dm донизу є дещо підвищеним відносно нового r . Знову повернутися до нижчого значення r можна, збільшуючи пропозицію грошей без ризику опинитись у грошовій пастці.

Отже, можна припустити, що горизонтальній ділянці Dm (грошовій пастці Кейнса) на вертикальній осі значень ставки відсотка відповідає певне значення r (умовно назовемо його нульовим значенням ставки відсотка), що відповідає ресурсному потенціалу економічної системи на даний час. Точка ж перетину графіків Sm і Dm (прямовисної його ділянки) вказує на перевищення існуючої ставки відсотка, що перешкоджає нормальному розвитку ділової активності і сигналізує про необхідність розширення грошової пропозиції, що знизить r та збільшить b дохід Q .

Аналогічну ситуацію спричиняє зменшення сукупного попиту, викликане звуженням грошової пропозиції. Таку ситуацію рецесійного розриву ілюструє фрагмент С рисунка 4.

Майже за цією схемою склалася ситуація в Україні наприкінці позаминулого року, коли в результаті виваженої політики Національного банку і вдалої грошової реформи інфляція знизилася до найнижчого за останні роки значення і високий показник номінальної ставки відсотка (i) зберігався завдяки складовій r — реальній ставці відсотка (див. графік).

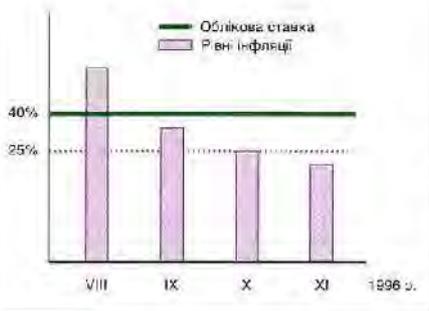
Рис. 4. Зіставлення динаміки і зрушень графіків у моделях $Dm-Sm$ і $AS-AD$

² Цей факт залишився поза увагою творців моделі IS—LM. Справа в тому, що і в короткостроковому періоді підвищені інфляційні очікування здатні зашкодити проведенню стимулюючих заходів грошової політики.

³ Див.: Сугопяко О., Савлук М. Чи вистачас грошей економіці України? // Вісник НБУ — 1997 — №4. — С. 19.

Графік. Інфляція та облікова ставка у IV кварталі 1996 р.

Отже, наше розуміння механізму визначення г дешо відрізняється від загальноприйнятого: g змінюється не внаслідок зрушення спадаючої Dm відносно прямої Sm (або навпаки), а через утворення розриву між передбачуваною (імовірною) верхньою кута на графіку Dm (потенціал системи) та точкою перетину його прямої ділянки з висхідною Sm .

Стосовно можливості практичного застосування зазначеної схеми, зокрема, в макроекономічному регулюванні вітчизняної економіки, слід зауважити, що такий підхід дає змогу позбутися деяких стереотипів. Наприклад, за традиційним тлумаченням графіка попиту на гроші (див. рисунок 1) рестриктивна грошово-кредитна політика останніх років, здавалося б, мала призвести до зменшення величини грошей у пасти. А це, згідно з нашим припущенням, неможливо. Зменшення грошової пропозиції супроводжується лише зростанням r , що означає збільшення незадоволеного попиту на гроші і викликає скорочення інвестиційної активності, а отже, і ВВП. Статистика свідчить, що обсяги інвестування в Україні у 1996 році були чи не найнижчими серед країн СНД і Східної Європи. Внутрішні інвестиції за два роки скоротилися на 43%, у тому числі за рахунок бюджетних коштів — у 2,5 раза.

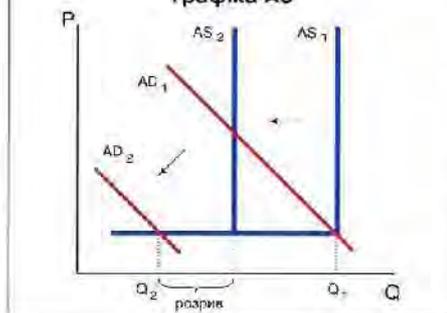
Тому прихильники жорстких методів грошової політики повинні враховувати, що надмірні обмеження, які виходять за рамки боротьби з інфляцією, можуть призвести лише до наростання напруги на грошовому ринку України, вводячи економіку в стан рецесії.

Щоправда, іншого шляху для подолання галопуючої інфляції, крім грошових рестрикцій, у 1995—1997рр. в Україні не існувало. Грошову політику НБУ критикували як надмірно жорстку, таку, що нібито призводить до падіння рівня монетизації ВВП та спричиняє інші кризові явища в економіці (бартер, неплатежі, зuboжіння найнезахищених верств населення). Грунтовний аналіз інфляційних тенденцій і методів їх подолання переконливо свідчить про доцільність зважених

рестриктивних заходів. Щоб досягнути оптимального для України рівня монетизації ВВП, пожвавлення виробництва, потрібно передусім оздоровити економіку, створити сприятливі умови для виробничої діяльності та інвестування, проводити стриману грошово-кредитну політику, зорієнтовану на динаміку попиту на гроші. Саме такий напрям обрало керівництво НБУ. Сьогодні вже проявляються певні позитивні результати такої політики. Зокрема, за останні два роки значно зросли строкові депозити населення, обсяги довгострокових кредитів, наданих суб'єктам господарювання. Цю тенденцію можна розцінити як вагомий результат досягнутої фінансової стабілізації, прояв підвищеної довіри до грошової одиниці.

Повертаючись до запропонованої схеми одночасних змішень графіків AS і Dm , додамо, що її використання, крім іншого, передбачає постійне врахування інфляційної компоненти, що розширює рамки досліджуваних проміжків часу і дає

Рис. 5. Графік AD у своєму просуванні ліворуч випереджає просування графіка AS

змогу спостерігати за динамікою номінальної ставки відсотка і.

Отже, використання у взаємозв'язку графіків AS і Dm для макроекономічного аналізу є, на нашу думку, доцільним і зручним, оскільки значно розширює методологічну базу для спостережень різноманітних ситуацій в економіці. Зокрема, такий підхід дає змогу уникнути плутанини щодо визначення ставки відсотка і шляхів її регулювання. Крім того, з'являється можливість точніше спрогнозувати наслідки певних заходів грошово-кредитної політики у разі їх поєднання із заходами бюджетно-податкової політики та у випадку стихійних коливань ділової активності.

Запропонована схема також вказує на можливі негативні наслідки надмірного обмеження грошової пропозиції і складність проблеми подолання інфляції, що пов'язані із кризовим станом національної економіки.

Щодо ситуації, яка склалася у нашій країні, можна стверджувати, що інфляційну компоненту у стагфляційному зру-

шенні в основному подолано (згідно з опублікованими даними інфляція за 1997р. становила 10.1%), і ми маємо в чистому вигляді спад, який у графічній інтерпретації поєднує у собі просування обох графіків моделі $AS-AD$ ліворуч. Це зуможлило дію кількох чинників. Падіння ділової активності, що втілюється у зрушенні графіка сукупної пропозиції AS ліворуч, відбувається внаслідок відомих об'єктивних причин — трансформації національної економіки і надмірного тиску з боку податкової системи. За оцінками деяких економістів, податки становлять сьогодні приблизно 44% від ВВП. Ця тенденція останнім часом не супроводжується зростанням g , що знайшло б відображення у просуванні графіка AS уздовж AD вгору-ліворуч (стагфляція), бо ліворуч рухається і сама лінія AD , унеможливаючи підйом кейнсіанської ділянки AS . Це зумовлено необхідністю боротьби з інфляцією і супроводжується наростанням кризи платежів у офіційній економіці, падінням платоспроможності деяких верств населення (передусім людей, що не мають тінювих доходів), а також підсилюється переливанням у неофіційний сектор частини готівкових коштів та операціями на відкритому ринку. Тобто наявне значне зниження сукупного попиту, спричинене низкою об'єктивних і суб'єктивних обставин.

Слід також додати, що просування AD ліворуч відбувається більшими темпами, випереджаючи просування AS у тому ж напрямку, а це означає, що національна економіка потерпає додатково ще й від утворення рецесійного розриву (див. рисунок 5).

Важливим чинником, що перешкоджає масштабному запровадженню стимулюючої грошово-кредитної політики, є проблеми у сфері державних фінансів, зокрема, пов'язані з методами погашення бюджетної заборгованості. Потрібно поступово знижувати дохідність фінансових інструментів, таких як короткострокові державні облігації, і більше уваги приділяти розвитку середньо- і довгострокового заощадження.

Треба також налагоджувати механізми для ефективнішого використання обігових коштів, створювати перешкоди впливу грошей у тінювий сектор, бартеризації і посиленню ролі іноземних валют на внутрішньому ринку.

Усі ці заходи у комплексі дали б змогу значно підвищити потенціал вітчизняної економіки (що у графічній інтерпретації знайшло б відображення у змищенні AS праворуч) і створити сприятливі умови для подальшого нарощування грошової маси в обігу та підвищення рівня монетизації ВВП.

ГОЛОВНА ТЕМА

Макроекономічна політика та її вплив на економічне зростання в Україні

Більшість вітчизняних аналітиків, науковців, відповідальних працівників державних установ солідарна в оцінці сучасного стану української економіки як дуже важкого. А от щодо вибору політики, яка б забезпечувала сьогодні економічне зростання в Україні, висловлюються різні, часом протилежні думки.

З ініціативи Адміністрації Президента України, Національно-

го банку України, Міністерства економіки та Мінфіну, Інституту економічного прогнозування ІАН України, Науково-дослідного економічного інституту Міністерства економіки України в НБУ відбулася науково-практична конференція на тему: "Макроекономічна політика та її вплив на економічне зростання в Україні".

Представники урядових кіл, основних наукових установ країни, які розробляють економічну політику, обговорили стратегію, тактику і пріоритети діяльності законодавчої та виконавчої гілок влади щодо перспектив розвитку економіки України в аспекті переходу від кризи до економічного зростання. Йшлося про умови, фактори, механізми, що впливають на цей процес, окреслено напрями розвитку наукових досліджень, результати яких можуть бути використані в процесі розробки та реалізації макроекономічної політики в Україні.

Зі вступним словом виступив віцепрем'єр-міністр **Сергій Тигипко**. Хоча в економіці України упродовж останнього року й відбулися деякі позитивні зрушення, сказав він, а саме: знизилися темпи падіння ВВП, на

1.7% зросли обсяги промислового виробництва, спостерігається фінансова, грошова стабілізація — економіка України все ще у дуже важкому стані. Головною макроекономічною проблемою Сергій Тигипко назвав фінансову нестабільність держави. У першому кварталі 1998 року вдвічі перевищено дефіцит бюджету. Нині він становить 1 мільярд 320 мільйонів гривень (планувалося 650 мільйонів). Дедалі більше стає збиткових підприємств. У 1995 році їх було 12%, у 1996 — 30%, а в 1997 — 50%. Держава не створила умов для того, щоб вони працювали й розвивалися нормально.

Різно збільшуються витрати на обслуговування державного боргу, зазначив віцепрем'єр-міністр, їхня частка у податкових надходженнях нинішнього року — 15.7%. До 2000 року вона сягне 20%. Уже найближчими місяцями обсяги погашен-

ня та обслуговування державного боргу перевищуватимуть середньомісячні планові надходження до бюджету.

Отже, перше питання, над яким працює економічний блок уряду, — це збалансування бюджету, пошук резервів для збільшення його дохідної і суттєвого зменшення витратної частин. Закликавши учасників конференції висловити свої пропозиції стосовно цього, Сергій Тигипко зауважив, що передбачає не тільки прями дії. Як на мене, сказав він, є сенс звернутися знову до проблеми зменшення податкового тиску на товаровиробників, передусім на фонд заробітної плати. Першочергове завдання уряду полягає сьогодні в тому, щоб переконливою, швидкою й сміливою політикою повернути довіру людей. Але діяти йому доводиться в умовах обмежених фінансових і політичних можливостей. Тому найголовнішим бачиться правильний вибір пріоритетів. Сергій Тигипко нагадав, що за подібних обставин російський уряд вдався до розумної тактики: замість багатотомних програм виходу з кризи він намітив 12 головних кроків, тобто сконцентрував зусилля на основних проблемах, а використання ресурсів обмежив ключовими напрямами.

Віцепрем'єр-міністр України заявив, що економічний блок уряду вважає пріори-

тетними напрямами оперативні заходи, спрямовані на скорочення дефіциту бюджету; розробку та реалізацію середньострокової стратегії, спрямованої на вирішення структурних проблем державного бюджету; прискорення проведення структурних реформ на шляху до становлення ринкових відносин в Україні.

Економічним блоком уряду вже розроблено відповідну програму, закладену в основу проекту меморандуму з МВФ щодо розширеного фінансування України. Запропоновані структурні зміни передбачені затвердженою Верховною Радою і нині діючою програмою дій уряду.

Продовжуючи доповідь, віцепрем'єр-міністр висловив думку, що лише піднесення виробництва забезпечить міцну фінансово-економічну стабілізацію в Україні. Сьогодні економісти дискутують із приводу того, як допомогти вітчизняному виробникові: чи пільговим оподаткуванням, чи визначеними стратегічними пріоритетами, на яких слід зосередити всі зусилля. А можливо, доцільно створити різноманітні державні фонди на підтримку основних ринків. Сергій Тигипко запросив учасників конференції обговорити ці та низку інших питань, закликавши враховувати фактор часу, який суттєво впливає на макроекономічну ситуацію, і не піддаватися

Віктор Лисицький, керівник групи радників Голови НБУ:

"Можна з певністю сказати, що ситуація в Україні у зв'язку з уповільненою ходом інституціональних реформ суттєво ускладнилася. Як же тоді на цьому тлі можна стверджувати, що жорстка грошова політика значною мірою вичерпала свій потенціал? По-перше, навряд чи можна вважати, що монетарна політика НБУ була справді жорсткою, — це твердження перекреслює факт активної участі Національного банку в заміщенні іноземних інвесторів на ринку ДЦП. По-друге, теза про те, що ліберально-консервативна модель не знайшла підтвердження в Україні, мені здається неправомірною, оскільки жодного дня такої моделі в нашій країні ми не мали. Пригадаймо 1992 рік, коли інфляція була 2100%, 1993-й, коли вона сягнула 10256%, можна взяти для прикладу й останні роки та місяці — завжди держава через НБУ та Мінфін активно регулювала грошовий обіг, стосунки економічних агентів у цій сфері. Навряд чи такий підхід можна кваліфікувати як ліберально-консервативний".

спокусі відсунути на майбутнє непопулярні та болісні рішення, а також не висувати пропозицій, не забезпечених джерелами фінансування. Настав час, коли вже не можна відкладати проведення реальних реформ в Україні.

Радник Президента України **Анатолій Гальчинський** привернув увагу присутніх до окремих питань макроекономічної політики, зауваживши, що слід оцінювати її в цілому, за конкретними результатами, не зважаючи, чи відповідає вона певним теоретичним постулатам та математичним моделям. Не може бути хорошою моделлю макроекономічної політики і поганим економічний стан. Повинен сповідуватися лише єдиний критерій оцінки: чи реалізує ця політика стратегію економічної стабілізації та зростання. А конкретний матеріал для узагальнення й висновків є, адже нинішня модель діє з 1994 року. Відтак власний досвід — найцінніший. Доповідач висловив припущення, що серед учасників конференції, мабуть, немає таких, хто не поділяв би думки, що назріла необхідність суттєвих змін у механізмі макроекономічної політики. І нагадав, що діючу нині модель запроваджували, виходячи з того, що для переходу в режим економічного зростання треба забезпечити 2–2.5-процентний рівень інфляції. 1997 року середньомісячний рівень інфляції становив 0.9%, однак механізм, на який ми

поклали надії (низька інфляція — виробнича стабілізація — економічне зростання), не спрацював. Торік в Україні зафіксовано спад виробництва, який є одним із найбільших серед країн із перехідною економікою: зниження ВВП становило 3.2%. Спад у промисловості сягнув 1.8%.

Як вважає радник Президента України, діюча модель економічної політики, заснована на автономній політиці грошової стабілізації, себе вичерпала. Позитивний результат вона дала у 1994–1995 роках, а нині перетворилася на гальмо економічного прогресу.

На часі запровадження шонайжореткішого режиму економії фінансів. Ставиться надзвичайно складне завдання: вже в поточному році зменшити дефіцит державного бюджету до 2.5% від ВВП. Наступного року ця цифра повинна становити 1.5%, а 2000-го — 0.5%. Іншого шляху в нас немає. Президент дав доручення уряду звести поточні витрати лише до фінансування захищених статей, тобто до соціальних виплат та погашення заборгованості. Звичайно, йдеться не лише про скорочення видатків. Обговорюється дуже складний механізм збільшення бюджетних надходжень завдяки зниженню податкового тиску.

Якщо питання зменшення дефіциту бюджету не вирішиться найближчим часом, якщо нинішнього року ситуація не поліпшиться, Україна опиниться в глибокій борговій ямі на довгі роки.

Анатолій Гальчинський зазначив, що прогнози аналітиків, у тому числі й з Інституту економічного прогнозування НАН України, застерігають: за діючої моделі макроекономічної політики в Україні

вже 1999 року можливий спад виробництва на рівні 4–6%. Закликаючи учасників конференції розібратися у причинах неефективності діючої моделі, доповідач погодився з тим, що ми не змогли органічно поєднати механізми грошової і фінансової політики, але наголосив, що не поділяє намагання поставити це на карб НБУ. Відносна стабілізація грошей завдяки монетарній політиці є реальним важливим економічним результатом.

По суті, повного криху зазнала не монетарна, а фінансова політика. Саме це й спричинилося до різкого загострення фінансової кризи. Сьогодні вона вже набрала системного характеру, і це найбільше має тривожити законодавчу і виконавчу владу. Навіть два прояви системності кризи: з одного боку, вона охопила державні фінанси, з другого — фінанси реальної економіки. Пік цієї кризи зафіксовано 1997 року, але сьогодні всі факти засвідчують, що ми цей пік ще не подолали.

Анатолій Гальчинський нагадав, що з 1995–1996 років ціною пеймовірних зусиль удалося знизити дефіцит бюджету більш як удвічі, однак 1997 року він зріс із 4.9% до 6.7%. Доповідач звернув увагу присутніх на важливу деталь: торік уперше вдалося відмовитися від політики прямого кредитування Національним банком дефіциту держбюджету. Створений у результаті реформування фінансової системи ринок за параметрами та обсягом капіталу неспроможний обслуговувати такий рівень дефіциту бюджету. Нині фінансова ситуація особливо загострилася, аж до можливого зриву.

Здійснювати курс грошової стабілізації, вважає радник Президента, слід не суто монетарними інструментами. Основні акценти мають бути зроблені на фінансальні і, як доповнення, інструменти мікроекономічної політики.

Міністр економіки України **Василь Роговий** присвятив свій виступ проблемам макроекономічної політики та її впливу на реальну економіку. Він констатував, що ще не досягнуто макроекономічної стабілізації, яка покликана створити умови для зростання ВВП, приведення економіки до нормального стану. Навіть те похвалення, нарощування обсягів промислової продукції, яке ми спостерігаємо зокрема у виробничому секторі, сказав він, не дає очікуваних фінансових результатів або й призводить до збитків. Фактично прибуткове сальдо мали підприємства лише трьох галузей — електроенергетики, паливної

Антон Філіпенко, доктор економічних наук, професор, науковий консультант Президента України:

“Головною рушійною силою трансформаційного процесу виступають інституціональні перетворення, що охоплюють приватизацію державної й комунальної власності, формування нових ринкових структур і механізмів, наповнення сучасним змістом існуючих державних та економічних інституцій, починаючи від вищих органів законодавчої та виконавчої влади і закінчуючи підприємствами, фірмами, іншими суб’єктами господарської діяльності.

На превеликий жаль, досі засоби інституціональної політики виявилися неефективними з точки зору впливу на подолання економічної кризи й формування передумов економічного піднесення. У процесі приватизації не вирішено двох головних завдань економічного зростання: створення ефективного, конкурентоспроможного власника, з одного боку, та стратегічного, досить сильного сучасного інвестора — з другого. Внаслідок сертифікатної приватизації велика кількість державних підприємств перейшла у власність дрібних акціонерів, що не закладає економічні підвалини для їхнього розвитку.

За даними Держкомстату, у 1997 році в промисловості України кількість підприємств державної власності становила 25.9%, колективної — 73.5% і приватної лише 0.4%. Отже, переважала її колективна власність, яка ще не “визріла” до корпоративної, а близька за своїм змістом до колишньої колгоспної, ставить на порядок денний проблему приведення структури власності у відповідність із загальними завданнями економічного зростання. Очевидно, економічний маневр повинен спрямовуватися: по-перше, на підтримку великих акціонерів, що на приватній основі володіють контрольним пакетом акцій і спроможні сконцентрувати необхідні ресурси; по-друге, — на зміцнення державних підприємств стратегічного значення шляхом створення ефективної системи корпоративного управління державною власністю; по-третє, — на підтримку іноземних інвесторів, що гарантують зростання виробництва на сучасній техніко-технологічній основі”.

та харчової промисловості. Звідси, безумовно, й проблема недостатніх надходжень до бюджету, його збалансованості.

Можна сказати, заявив міністр економіки, що в нашій економіці діє принцип ринкової свободи, за винятком одного з елементів: жорсткої економічної відповідальності кожного із суб'єктів економічних відносин (як державних, так і приватних) за результати своєї діяльності. Всім зрозуміло, що обов'язковість платежів у ринковій економіці надзвичайно багато важить. У нас це досі проблема. Вона навіть законодавчо нерегульована, початі реформи не доведені до логічного завершення. Відтак не варто чекати найближчим часом збалансованості фінансів на мікро- і макрорівні. Задля цього, продовжуючи реформування, слід відновити вимоги обов'язковості платежів для всіх учасників ринку — держави, підприємств, громадян. Це один зі шляхів, ідучи яким удасться відвернути фінансову кризу.

На погляд міністра економіки, продовжуючи тримати курс на макроекономічну стабілізацію, треба більше уваги приділити процесам, які відбуваються на мікрорівні і які досі залишались у затінку. Якщо розглянути фінансові важелі, які уряд застосовуватиме для здійснення структурних зрушень в економіці, доведеться чесно зізнатися: навіть передбачені у бюджеті інвестиції через фінансову кризу є не-реальними.

Зосередившись на роботі банківської системи України у реальному секторі економіки, Василь Роговий зазначив, що, проаналізувавши обсяги та напрями кредитних вкладень, можна констатувати: йдеться лише про початок роботи. Ще не вироблено чіткого механізму співпраці уряду з НБУ, підприємців із банкірами. Банки в нас відчужені навіть від участі в процесі приватизації, хоча за рубежом вони — у числі найактивніших операторів на цьому ринку.

Торкнувшись ситуації на фондовому ринку, де працюють державні, муніципальні та корпоративні цінні папери, міністр економіки наголосив: обсяги

ОВДП зростають швидше, ніж обсяги корпоративних цінних паперів. Лише рішення щодо прискорення грошової приватизації дають надію, що активніше розвиватиметься в нашій країні ринок корпоративних цінних паперів — одне з джерел акумулювання інвестицій в економіку.

На проблемах бюджетної стабілізації зупинився міністр фінансів України Ігор Мітюков, оскільки вважає їх ключовими в нинішній економічній ситуації. Більшість аналітиків, експертів та спеціалістів у галузі фінансів, нагадав він, прямо вказує на відсутність необхідної бюджетної збалансованості. Із цим можна погодитися, але, як відомо, головною причиною досягнення у будь-якій державі бездефіцитного бюджету є загальний стан економіки. У нашій країні, де майже все сільське господарство, половина промислових підприємств збиткові, надто непросто в стислі строки створити збалансований бюджет, підготувати необхідні умови для економічного зростання.

Ігор Мітюков поінформував, що торік на фінансування бюджетного дефіциту було залучено із внутрішніх джерел майже 5 млрд. грн. і 1.5 млрд. грн. зовнішніх запозичень. За перший квартал поточного року до зведеного бюджету мобілізовано лише 5.2 млрд. грн. бюджетних доходів, або 84% від очікуваних. Ще нижчий рівень виконання державного бюджету — всього 66.7%. Міністр фінансів зупинився на першопричинах такого стану — відсутності коштів на рахунках платників податків через значну дебіторську заборгованість; поширення бартерних операцій, унаслідок чого має місце значна заборгованість щодо податків, зборів та інших платежів до бюджету. Так, на початок нинішнього року заборгованість лише з податкових платежів становила 2.3 млрд.

грн., а це майже місячний обсяг зведеного бюджету країни. Щомісяця заборгованість зростає на 600—700 млн. грн. Недоїмка до державного бюджету вже сягнула за 30% від фактично нарахованої суми. Значне неонадходження готівки справляє додатковий тиск на дефіцит держбюджету і спонукає Мінфін до значних запозичень, щоб профінансувати хоча б захищені статті бюджету.

Міністр фінансів наголосив, що якщо будуть внесені відповідні зміни до чинного законодавства, то, за підрахунками Мінфіну, до кінця року ще можна було б отримати трохи більше 0.2 млрд. грн. Проте аналіз ситуації з виконанням бюджету свідчить, що структурна перебудова лише дохідної частини буде недостатньою для стабілізації державних фінансів, створення передумов економічного зростання. Виникає необхідність надзвичайних термінових заходів у сфері використання державних коштів. Настав час усім усвідомити необхідність неминучого скорочення бюджетного сектора, обсяги якого абсолют-но неадекватні ВВП та реальним надходженням до бюджету. Держава живе не за реальними можливостями, і це чи не найголовніша причина бюджетної кризи.

Ігор Мітюков назвав картину структури дохідної частини бюджету сумною. Лише 28% доходів зведеного бюджету надходить до Державного казначейства у грошовій формі.

Майже 28% доходів зведеного бюджету — так звані зв'язані цільові фонди: інноваційний, Чорнобильський, дорожній тощо. До них казначейство ніякого відношення не має, хіба що контролює надходження грошей на рахунок. Але навіть коли є заборгованості з виплати пенсій, зарплати, коли складається якась екстремальна ситуація в країні, ми не можемо скористатися цими коштами, констатував міністр. Він вважає наповнення дохідної частини бюджету головною структурною проблемою. Архаїзмом назвав Ігор Мітюков практику цільового прив'язування податкових надходжень. Усі кошти повинні надходити до держбюджету, до зведеного бюджету — в єдиний ресурс — і використовуватися за пріоритетними напрямками. Мінфін разом з іншими міністерствами та відомствами готує ряд проектів законодавчих та нормативних актів із цього та деяких інших питань.

На проблему, яку зараз обговорюємо, зазначив доповідач, ми звернули увагу ще в листопаді минулого року, коли бюджетна система почала відчувати додатковий тиск накопичених боргових зобов'язань. За півроку завдяки скоординованій роботі з НБУ вдалося забезпечити досить стабільну ситуацію. Це свідчить про те, що уряд набув певного досвіду роботи в умовах фінансової кризи. Але щоб розв'язати проблему, необхідні структурні рішення. Указом

Валерій Геєць, директор Інституту економічного прогнозування НАН України, академік:

"Навіть в умовах фінансової нестабільності першочерговим завданням є відновлення економічного зростання за досягнутої відносної фінансової стабільності. Для розв'язання такої проблеми необхідно:

- 1) зменшити фінансову нестабільність, що виявляється у значних інфляційних очікуваннях, високій реальній нормі внутрішнього процента, досить високому дефіциті бюджету, що збільшує вартість запозичень на ринку ОВДП та, по суті, унеможливає вже зараз обслуговування внутрішнього боргу;
- 2) відновити економічне зростання, підтримуючи мінімально необхідний із точки зору забезпечення економічної рівноваги та соціальної стабільності рівень зростання споживання на душу населення;
- 3) скоротити внутрішню заборгованість та знизити ставки процента за внутрішніми позиками, великі розміри яких перешкоджатимуть неемісійному покриттю внутрішніх позик та ускладнюватимуть одержання нових зовнішніх запозичень на вигідних умовах"

Президента було передбачено жорстке обмеження бюджетних витрат, скорочення чисельності працівників бюджетної сфери і призупинення виконання ряду державних програм. Нині усі поточні надходження до бюджету Міністерство фінансів спрямовує лише на фінансування захищених статей, насамперед на соціальні витрати, зарплату. Фінансування в повному обсязі може бути відновлене лише за умови прогнозованих надходжень до бюджету. У другому кварталі нинішнього року, нагадав міністр, усім розпорядникам коштів держбюджету доведено конкретні обсяги лімітів фінансування, встановлено жорсткий контроль за виконанням бюджетів усіх рівнів. Це єдиний реальний спосіб досягти бюджетної збалансованості. І вже є позитивні результати — другий місяць поспіль із поточних надходжень до бюджету здійснено всі соціальні витрати.

Ми застосовуватимемо апробовані методи, запевнив Ігор Мітюков, якщо буде погоджено з Верховною Радою уточнений бюджет 1998 року. До бюджету 1999 року буде закладено шонайбільше 1.5-процентний обсяг дефіциту бюджету. Таке його скорочення можливе за умов пошуку джерел фінансування, які гарантуватимуть економічну безпеку функціонування держави, а саме: за рахунок скорочення рівня доходності державних цінних паперів та подовження середнього терміну їх обігу; поступового збільшення обсягів залучення довгострокових фінансових ресурсів шляхом розміщення українських ДЦП на міжнародних фінансових ринках; використання коштів такого кредитора, як населення України.

Директор Інституту економіки НАН України академік **Іван Лукинов** у своїй доповіді дослідив вплив макроекономічної політики на структурну переорієнтацію економіки нашої держави. Почав він із невтішного висновку: макроекономічна політика досить активно впливає на економічну структуру нашого суспільства, але, на жаль, негативно.

Нам треба чітко усвідомити, вважає Іван Лукинов, що кожна держава має загальнодержавну економічну політику. А це означає, що не може бути окремої політики Верховної Ради, власної економічної політики виконавчої влади, Адміністрації Президента, НБУ, Мініфіну чи Мінекономіки — всі повинні консолідувати зусилля, діяти в одному напрямі. Приєднує до думки, яка вже звучала на конференції, про те, що нам треба перш за все поміняти економічну стратегію і політику, спря-

Сергій Михайличенко, начальник управління прогнозування касової політики департаменту валютного регулювання НБУ:

"Чільне місце в системі макроекономічних чинників посідає обмінний курс, який впливає на динаміку інфляції, зовнішні зв'язки і платіжного балансу, обсяги виробництва і ВВП, обслуговування зовнішнього боргу і бюджет, монетарну стабільність. Тому валютна політика НБУ спрямована на підтримку стабільності національної валюти та її обмінного курсу, розвиток валютного ринку, а отже, й на створення сприятливих умов для зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств та піднесення виробництва.

У 1996—1997 роках курс національної валюти фактично коливався в межах коридору 1.7—1.9 грн. за один американський долар. У складних умовах внутрішньої економічної кризи дотримання валютного коридору стало стабілізуючим фактором зовнішньоекономічної діяльності, сприяло зниженню доларизації економіки та забезпечувало передбачуваність змін курсової політики НБУ. Однак у другій половині 1997 та на початку 1998 року ситуація змінилася. Саме в цей період проявився значний вплив на курсову політику руху мобільного короткострокового капіталу у зв'язку із залученням урядом України коштів іноземних інвестицій для фінансування надмірного за обсягом дефіциту бюджету. Саме ці кошти справили значний девальваційний тиск на курс гривні. НБУ застосував комплекс жорстких заходів монетарної та валютної політики і продовжує контролювати ситуацію. В умовах, що склалися, валютний коридор було розширено до 1.8—2.25 грн. за один американський долар.

НБУ робить все від нього залежне для дотримання визначеного валютного коридору і створення нормальних умов для функціонування економіки, але значною мірою це залежатиме від зменшення дефіциту бюджету, державного боргу, дефіциту торгового балансу."

мувавши їх у русло створення. А точки прикладання зусиль підкаже практика: якщо десь простежується приріст економічного ефекту, в тому напрямі й треба рухатися. Економічна реформа не повинна спричиняти руйнування.

Роками тривала безуспішна боротьба за те, щоб змінити двосекторну структуру — групи галузей А та Б, переорієнтувати її на соціальні пріоритети, дати можливість розвиватися українському підприємству, наситити наш внутрішній ринок саме вітчизняними товарами. Весь час питома вага галузей групи Б у загальноекономічній структурі скорочувалася, а групи А — зростала і досягла 72—75% значною мірою за рахунок військово-промислового комплексу. Отож мети не було досягнуто, макроекономічна політика в країні збілася з єдиною можливою і правильною курсу на структурну переорієнтацію, економіка працювала квола. Головною причиною кризи, яку академік Іван Лукинов назвав соціально-економічною, стало загальне падіння обсягів ВВП. Кризу можна було б подолати, якби вдалося впоратися з гострим дефіцитом капіталовкладень. За всі ці роки, починаючи з 1992, їх обсяги падали швидшими темпами, ніж реальна заробітна плата, і нині в деяких сферах зведені майже нанівець. Звідси впливає дуже важлива проблема: чи зможемо ми за таких обставин забезпечити процес економічного зростання. Доповідач був категоричним, відповідаючи на ним самим поставлене запитання: це неможливо. Яку б політику тут не пропонували, без гарантованих джерел інвестицій та підприємств не відбу-

деться ні структурна переорієнтація, ні економічне зростання. Іван Лукинов додав, що такий висновок підтверджують фундаментальні дослідження, які проводяться в очолюваному ним інституті.

Близько сімдесяти керівників економічних служб держави, аналітиків, банкірів та вчених-економістів взяли участь у роботі конференції. Тему макроекономічного прогнозування як передумови формування бюджету держави дослідив директор Науково-дослідного фінансового інституту при Мініфіні Григорій П'ятаченко; докладно зупинився на антиінфляційній політиці у системі макроекономічної стабілізації завідувач кафедри Київського національного університету академік НАН України Анатолій Чухно; зі своїм баченням пріоритетів макроекономічного зростання в умовах України ознайомив присутніх завідувач секретаріатом Комітету з питань фінансів і банківської діяльності Верховної Ради України Андрій Гриценко.

Загалом на науково-практичній конференції виступило близько двадцяти доповідачів.

Головували на пленарному засіданні директор Інституту економічного прогнозування НАН України академік Валерій Геєць та радник Президента України Анатолій Гальчинський.

За матеріалами науково-практичної конференції "Макроекономічна політика та її вплив на економічне зростання в Україні" підготувала **Світлана Компанієць, "Вісник НБУ"**.

ОФІЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ

Розвиток зовнішнього сектора економіки України у 1997 році

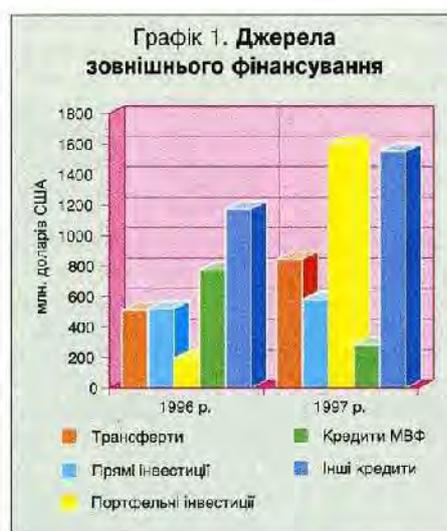
Протягом 1997 року у зовнішньому секторі економіки України продовжували розвиватися тенденції, які вимагали подальшого розширення зовнішнього фінансування. Ситуацію ускладнило різке погіршення міжнародного інвестиційного клімату наприкінці 1997 року, пов'язане з фінансовою кризою у країнах Південно-Східної Азії, що негативно вплинуло на стан зовнішнього сектора економіки.

У цілому в 1997 році потреби України в зовнішньому фінансуванні досягли майже 5 млрд. доларів США, що в 1.5 раза більше від потреб попереднього року (див. таблицю 1). Таке зростання пояснюється збільшенням від'ємного сальдо торгівлі товарами й послугами на 36.9% (1.5 млрд. доларів) та витрат на обслуговування зовнішнього боргу на 13% (1.5 млрд. доларів). Оскільки міжнародні резервні активи наприкінці 1996 року становили 4.9 тижня імпорту і захищалися потреба у їх нарощуванні, незважаючи на важкі умови на фінансовому ринку, їх удалося збільшити на 383 млн. доларів за рік. Слід враховува-

ти і негативну тенденцію відпливу капіталу (за деякими оцінками, він становив 1.5 млрд. доларів за рік), яка посилилася наприкінці року. Нетто-приріст фінансових активів у 1997 році пов'язаний переважно з вивезенням капіталу у формі короткострокових кредитів, збільшенням ліквідної частини зарубіжних активів (залишків на коррахунках і короткострокових депозитів) та накопиченням готівкової валюти поза банками. Таким чином, підгрунтя проблеми зростання потреб у зовнішньому фінансуванні формується в основному у фінансовому рахунку платіжного балансу.

Порівняно з попередніми роками різко змінилася структура фінансування дефіциту платіжного балансу: якщо у 1995 та 1996 роках переважав довгостроковий капітал у вигляді довгострокових кредитів та прямих інвестицій, то в 1997 році картина істотно змінилася.

Оскільки прилив довгострокового капіталу відбувався в недостатніх обсягах, виникла необхідність залучення капіталу у формі портфельних інвестицій, які стали

привабливими завдяки високим процентним ставкам в умовах зростаючої довіри до української національної грошової одиниці. Однак через недосконалість фінансового ринку та зволікання з початком структурних реформ прилив "гарячих грошей", тимчасово вирішуючи проблему фінансування дефіциту бюджету та покриття дефіциту платіжного балансу, може спричинити макроекономічну нестабільність у довгостроковому плані. На початку минулого року фінансовий ринок в Україні розвивався у відносно сприятливих умовах на фоні стабілізації української національної грошової одиниці, чому сприяло ефективне застосування інструментів грошово-кредитної політики.

Фінансова стабілізація (інфляція за 1997 рік становила 10.1%, курс гривні знизився за рік лише на 0.5%) зробила фінансовий ринок привабливим для нерезидентів і стимулювала приплив короткострокового іноземного капіталу. Висока дохідність ОВДП та утримання курсу гривні в межах валютного коридору обумовили велику зацікавленість нерезидентів в участі на ринку державних цінних паперів. Спостерігалась і певна активізація ринку корпоративних цінних паперів. У цілому за 1997 рік залучено іноземного капіталу у вигляді порт-

Таблиця 1. Платіжний баланс України (аналітична форма подання)

Статті платіжного балансу	Млн. доларів США	
	1996 р.	1997 р.
Баланс товарів та послуг	-1122	-1536
Товари (сальдо)	-4296	-4205
Баланс послуг	3174	2669
Доходи (сальдо)	-572	-644
Амортизація середньострокових та довгострокових кредитів	-811	-925
Короткостроковий капітал	189	-1491
Резервні активи ("-" — збільшення)	-873	-383
ЗАГАЛЬНІ ПОТРЕБИ У ЗОВНІШНЬОМУ ФІНАНСУВАННІ	-3189	-4979
Трансферти (сальдо)	514	845
Прямі інвестиції	526	581
Портфельні інвестиції	198	1603
Середньострокові та довгострокові кредити	454	860
ДЕФІЦИТ ФІНАНСУВАННЯ	-1497	-1090
ФІНАНСУВАННЯ	1497	1090
Використання кредитів	1497	1090
Міжнародний валютний фонд	776	285
Світовий банк	402	200
ЄС	127	109
Фідуціарні позики		496
Інші (Японія, США)	192	

фельних інвестицій (з урахуванням погашених) на суму 1.6 млрд. доларів США, а це — третина всього залученого капіталу. Нещодавні події на ринках капіталу, починаючи з мексиканської кризи та закінчуючи останніми подіями в деяких країнах Азії, висвітлили небезпеку фінансування дефіциту поточного рахунку шляхом короткострокових операцій.

Альтернативним джерелом для фінансування платіжного балансу повинні стати вкладення нерезидентів у прямі інвестиції. Сьогодні загальні потреби держави у зовнішньому фінансуванні за рахунок прямих іноземних інвестицій забезпечуються на 10—12%. На ринку капіталів простежується тенденція до поступового збільшення обсягів зарубіжних приватних капіталовкладень. Обсяг прямих іноземних інвестицій на кінець 1997 року зріс на 40% і становив 2 млрд. доларів США. (Для довідки: в економіку Російської Федерації за перше півріччя 1997 року залучено прямих іноземних інвестицій на суму 2.8 млрд. доларів США). Серед інших країн із перехідною економікою Україна посідає одне з останніх місць за обсягом прямих іноземних інвестицій у розрахунку на душу населення — близько 40 доларів. В Угорщині цей показник становить 1430, Чехії — 753, Естонії — 614, Польщі — 174 долари США. Частка прямих іноземних інвестицій у ВВП України становить 4.1%. Таким чином, Україна мусить вживати серйозних заходів щодо поліпшення інвестиційного клімату.

Посилився процес фінансування де-

Дефіцит поточного рахунку відносно ВВП у звітному році становив 2.7%. Цей показник дає уявлення про масштаби від'ємного сальдо в системі макроекономічних показників. Так, за даними Європейської економічної комісії при ООН, у 1996 році серед країн із перехідною економікою він становив: у Польщі — 1%, Угорщині — 3.8, Чехії — 8.1%. Рекомендована емпірична норма не повинна перевищувати 5% від ВВП протягом тривалого періоду часу.

На міжнародному товарному ринку Україна, як і раніше, зазнає втрат (див. таблицю 3). Від'ємне сальдо торговельного балансу товарами за 1997 рік становило 4.2

крема торговельних обмежень на товари традиційного українського експорту, обсяги експорту до країн СНД та Балтії стрімко знизилися — на 22.6% (див. таблицю 4). Основні причини падіння обсягів експорту у торгівлі товарами України пов'язані з проблемами у торговельних стосунках із Російською Федерацією, яка на сьогодні є основним торговельним партнером України. Запровадження Росією з 1 вересня 1996 року ПДВ на українські товари при одночасному збереженні ПДВ на експорт російських товарів до України призвело до скорочення середньомісячних обсягів експорту українських товарів до Росії на суму майже 200 млн. доларів США. Обмеження імпорту до Росії українського цукру практично вилучило його з режиму вільної торгівлі та фактично призупинило поставки цукру з України. В результаті українські експортери цукру недоотримали за 1997 рік майже 300 млн. доларів. Крім того, на ринках Росії склалася несприятлива кон'юнктура щодо українського експорту металопродукції та продукції машинобудування, що призвело до зниження обсягів експорту більш як на 500 млн. доларів. У цілому порівняно з 1996 роком експортні поставки до Росії знизилися майже на 1.7 млрд. доларів.

Негативні наслідки падіння експортних поставок до Російської Федерації вдалося компенсувати збільшенням експорту практично до всіх регіонів світу. Частка експорту до інших країн світу зростає на 28% і становить 55.6%. В азіатському регіоні збільшилися експортні поставки до Китаю — в 1.5 рази, Туреччині — в 1.7, Індії — 2.7, Тайваню — 3.8, Пакистану — у 10 разів. У цілому по країни Азії припадає чверть загального обсягу експорту. Спостерігався значний приріст експорту до Німеччини — на 40%, Словаччини — на 30%, Чехії — на 25%. У цілому обсяги експорту до європейських країн (не враховуючи країни СНД та Балтії) зросли на 15% і становлять 3.5 млрд. доларів

Таблиця 2. Показники розвитку зовнішнього сектора економіки України

Показники	1994	1995	1996	1997
Темпи зростання, % до попереднього року експорту товарів та послуг	—	102.6	119.1	100.0
імпорту товарів та послуг	—	101.5	117.4	102.0
Сальдо поточного рахунку до ВВП, %	2.4	3.2	2.7	2.7
Коефіцієнт обслуговування зовнішнього боргу, %	11.2	8.0	6.6	7.3
Відсотки за кредити відносно обсягів експорту товарів та послуг, %	1.8	3.0	2.6	2.7
Валові міжнародні резерви, тижні імпорту	1.9	3.2	4.9	5.6

фіциту платіжного балансу за рахунок поточних трансфертів, що надходять в Україну переважно у грошовій формі і складаються з переказів приватним особам.

У 1997 році, за розрахунками Національного банку України, за поточними операціями платіжного балансу зафіксовано негативне сальдо в обсязі 1.3 млрд. доларів США, майже половина якого виникла у першому кварталі року. Негативне сальдо поточного рахунку було зумовлене погіршенням ситуації у сфері зовнішньої торгівлі, зокрема у торгівлі послугами, позитивне сальдо якої зменшилося на 16%. Продовжується тенденція нарощування від'ємного сальдо за статтею "Доходи" — на 12.6% за рік.

млрд. доларів США і залишилося на рівні попереднього року. Загальний обсяг зовнішнього товарообороту становив, як і в минулому році, 35 млрд. доларів за серйозних змін у структурі, а саме: з країнами СНД та Балтії він знизився на 14.2% і становив 18.7 млрд. доларів, або 53% від загального обсягу, з іншими країнами — зріс на 20.1% і дорівнював 16.4 млрд. доларів.

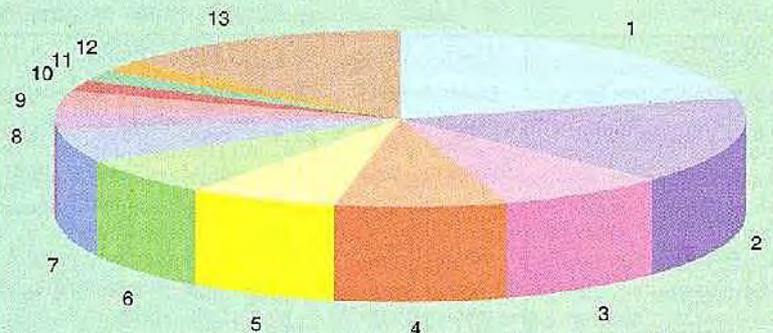
За 1997 рік Україна експортувала товари на суму 15.4 млрд. доларів США. В цілому обсяги експорту залишилися практично на рівні попереднього року. Але його географічна структура суттєво змінилась у напрямі збільшення частки експорту до країн так званого далекого зарубіжжя (55.6%). Унаслідок дії ряду негативних факторів, зо-

млн. доларів США

Таблиця 3. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами

Показники	1996 р.				1997 р.				% до відповідного періоду минулого року														
	1996 р.				1997 р.				1996 р.				1997 р.										
	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	Усього	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	Усього	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	Усього								
ТОВАРООБОРОТ	8594	9227	8529	9040	35390	8510	8740	8775	9016	35041	137.4	120.6	102.4	101.0	113.5	99.0	94.7	102.9	99.7	102.9	99.7	99.0	
Країни СНД та Балтії	5616	5579	5261	21754	5017	4382	4540	4721	18660	144.6	124.4	108.3	93.1	113.6	89.3	78.5	86.3	89.1	85.8				
Інші країни світу	2978	3648	3268	3742	13636	3493	4358	4235	4295	16381	125.5	115.2	100.9	114.9	113.3	117.3	119.5	129.6	114.8	120.1			
ЕКСПОРТ (ФОБ)	3544	4208	3905	3890	15547	3527	3958	3945	4088	15418	128.8	120.1	101.2	94.2	109.1	99.5	91.7	101.0	105.1	99.2			
Країни СНД та Балтії	2075	2385	2368	2013	8841	1673	1567	1791	1810	6841	141.5	130.3	105.6	78.5	109.1	80.6	65.7	75.6	89.9	77.4			
Інші країни світу	1469	1823	1537	1877	6706	1854	2291	2154	2278	8577	114.3	108.9	95.1	119.9	109.2	126.2	125.7	140.1	121.4	127.9			
ІМПОРТ (ФОБ)	5050	5019	4624	5150	19843	4983	4882	4830	4928	19623	144.1	121.0	103.4	106.8	117.1	98.7	97.3	104.5	95.7	98.9			
Країни СНД та Балтії	3541	3194	2893	3285	12913	3344	2815	2749	2911	11819	146.5	120.3	101.5	105.0	116.8	94.4	88.1	95.0	88.6	91.5			
енергоносії	2391	1944	1742	2031	8109	2412	1720	1588	1931	7651	148.6	109.6	106.2	96.3	111.3	100.9	88.5	91.1	95.1	94.4			
інші товари	1150	1250	1151	1254	4804	932	1095	1161	980	4168	142.2	141.8	95.2	122.7	127.7	81.1	87.6	100.9	78.1	86.8			
Інші країни світу	1509	1825	1731	1865	6930	1639	2067	2081	2017	7804	138.8	122.2	106.7	110.2	117.6	108.6	113.3	120.2	108.2	112.6			
САЛЬДО	-1506	-811	-719	-1260	-4296	-1456	-1024	-885	-840	-4205	200.0	125.9	117.5	181.8	159.0	96.7	126.3	123.1	66.7	97.9			
Країни СНД та Балтії	-1486	-809	-525	-1272	-4072	-1671	-1248	-958	-1101	-4978	154.2	98.2	86.6	224.3	188.1	114.0	154.3	182.5	86.6	122.2			
Інші країни світу	-40	-2	-194	12	-224	215	224	73	261	773	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

Графік 3. Структура прямих іноземних інвестицій в Україну за галузями економіки (за станом на кінець 1997 року)

1. Харчова промисловість	21%
2. Внутрішня торгівля	16%
3. Машинобудування та металообробка	8%
4. Деревообробна і целюлозно-паперова промисловість	8%
5. Будівництво та промисловість будматеріалів	7%
6. Хімічна та нафтохімічна промисловість	7%
7. Охорона здоров'я	6%
8. Транспорт та зв'язок	4%
9. Чорна та кольорова металургія	3%
10. Сільське господарство	2%
11. Виробничі види побутового обслуговування населення	2%
12. Легка промисловість	2%
13. Інші	14%

Графік 4. Структура прямих іноземних інвестицій в Україну по країнах світу (за станом на кінець 1997 року)

1. США	19%
2. Нідерланди	10%
3. Німеччина	9%
4. Росія	7%
5. Великобританія	7%
6. Кіпр	6%
7. Ліхтенштейн	6%
8. Швейцарія	4%
9. Інші	32%

Таблиця 4. Розподіл зовнішньої торгівлі товарами по географічних регіонах

Регіони	Експорт			Імпорт			Сальдо		Відношення			
	1996 р.	1997 р.	Темпи приросту, %	1996 р.	1997 р.	Темпи приросту, %	1996 р.	1997 р.	дефіциту до експорту		надлишку до імпорту	
	млн. доларів США	млн. доларів США		млн. доларів США	млн. доларів США		млн. доларів США	млн. доларів США	1996 р.	1997 р.	1996 р.	1997 р.
УСЬОГО	15547	15418	-0.8	19843	19623	-1.1	-4296	-4205	27.6	27.3		
Країни СНД та Балтії	8841	6841	-22.6	12913	11819	-8.5	-4072	-4978	46.1	72.8		
Інші регіони світу	6706	8577	27.9	6930	7804	12.6	-224	773	3.3			9.9
Європа	2997	3451	15.1	4024	5054	25.6	-1027	-1603	34.3	46.5		
Азія	2602	3829	47.2	616	837	35.9	1986	2992			322.4	357.5
Африка	185	472	155.1	138	137	-0.7	47	335			34.1	244.5
Америка	585	652	11.5	892	798	-10.5	-307	-146	52.5	22.4		
Австралія	7	17	142.9	24	22	-8.3	-17	-5	242.9	29.4		

СПА, або 22% від загального обсягу (див. таблицю 5).

Проте, на наш погляд, необхідно вжити додаткових заходів щодо диверсифікації експорту. Питома вага металопродукції в загальному обсязі експорту поступово зростає. За останні три роки обсяги поставок чорних металів зросли майже в 1.5 рази і становили у 1997 році 5.9 млрд. доларів, або 38% від загального обсягу експорту. При

цьому основними споживачами цієї продукції є країни Азії та Росія. Нестабільність ситуації та фінансова криза в деяких країнах Азії може створити несприятливу кон'юнктуру і на товарному ринку. Так, уже нині фінансова криза примусила південнокорейських виробників викинути колосальний обсяг своєї продукції на зовнішні ринки. При цьому ті споживачі металопродукції, що не лише задавали тон у своєму регіоні,

а й впливали на глобальні потоки сировини для металургійних підприємств, зменшили закупівлю на 50%.

За 1997 рік Україна імпортувала продукції на 19.6 млрд. доларів США, що на 1.1% менше, ніж попереднього року. На фоні скорочення обсягів імпорту з країн СНД і Балтії швидкими темпами триває зростання імпорту з інших країн світу (12.6%), який становить 40% від загального обсягу. Зниження обсягів імпорту до рівня 1996 року переважно обумовлено різким падінням (на 6.6%) енергетичного імпорту, який становить 42% від загального обсягу імпортованих поставок і є визначальним для від'ємного торговельного сальдо. Майже на 8.8 млрд. м³ порівняно з 1996 роком зменшилися обсяги імпорту газу з Росії та Середньої Азії.

У 1997 році більш як на третину зменшився імпорт продукції агропромислового комплексу. Цьому сприяло прийняття важливих урядових рішень щодо захисту вітчизняного товаровиробника, в результаті чого було переглянуто ставки ввізного мита на окремі товарні групи. Одночасно на чверть зросла частка продукції машинобудівної промисловості (машин та устаткування, засобів наземного транспорту), на 10% — продукції хімічної та пов'язаних із нею галузей промисловості. Проте частка інвестиційних товарів, які сприяють активізації інвестиційних процесів в економіці та структурній перебудові, у загальному обсязі імпорту поки що незначна.

Найвагомими постачальниками продукції до нашої країни у 1997 році були Росія (40%) і Туркменістан (5%), головними складовими імпорту з яких є продукція паливно-енергетичної промисловості. Імпорт із Німеччини зріс майже на 30% і становить 6.7% від загального обсягу, питома вага імпорту зі США дорівнює 3.3, Польщі — 2.8% (див. таблицю 6).

Бартерні відносини відіграють нині незначну роль у зовнішньоторгівельній діяльності України. Так, у 1997 році питома ва-

Таблиця 5. Географічна структура експорту товарів

Країни	1996 р.		1997 р.		1997 р. порівняно з 1996 р., %
	Млн. доларів США	% від загального обсягу	Млн. доларів США	% від загального обсягу	
Країни СНД і Балтії	8841	56.9	6841	44.4	77.4
Росія	5448	35.0	3723	24.1	68.3
Білорусь	711	4.6	825	5.4	116.1
Молдова	233	1.5	294	1.9	126.4
Узбекистан	173	1.1	236	1.5	136.4
Туркменістан	263	1.7	177	1.1	67.2
Литва	126	0.8	102	0.7	81.2
Казахстан	89	0.6	94	0.6	105.3
Азербайджан	86	0.6	88	0.6	101.9
Таджикистан	19	0.1	85	0.5	445.0
Латвія	77	0.5	79	0.5	102.4
Інші країни світу	6706	43.1	8577	55.6	127.9
Китай	759	4.9	1101	7.1	145.0
Туреччина	401	2.6	671	4.4	167.3
Німеччина	405	2.6	569	3.7	140.4
Італія	338	2.2	395	2.6	116.9
Польща	332	2.1	380	2.5	114.5
Угорщина	317	2.0	319	2.1	100.6
Тайвань	80	0.5	304	2.0	380.1
США	356	2.3	300	1.9	84.4
Словаччина	215	1.4	279	1.8	129.9
Сирія	191	1.2	261	1.7	136.6
Індія	82	0.5	225	1.5	274.8
Іран	116	0.7	190	1.2	163.1
Пакистан	18	0.1	185	1.2	1024.8
Єгипет	97	0.6	185	1.2	190.6
Чехія	139	0.9	174	1.1	125.1
Усього	15547	100.0	15418	100.0	99.2

га бартерних поставок в експорті продукції становили 9,5%, імпорتنі поставки формувалися за рахунок бартеру на 8,8%. Враховуючи, що відповідні показники минулого року становили 19,9% (експорт), 13,9% (імпорт), є підстави говорити про тенденцію до зменшення бартеризації міжнародних торговельних зв'язків України — загальний обсяг бартеру досить незначний. Експортні операції в бартерній формі найпоширеніші щодо продукції хімічних, металургійних і машинобудівних виробництв. Майже 8% імпорتنих поставок енергоносіїв здійснюється у формі бартеру. Протягом 1997 року надходження імпоротної частини бартерних контрактів перевищує експортні поставки, що свідчить про встановлення паритету в бартерних операціях та належного контролю за поверненнями імпоротної складової за цими контрактами.

Як і в попередні роки, експорт послуг перевищував їх імпорт, проте слід відзначити суттєве зниження надлишкового сальдо балансу послуг (на 16%). У цілому за 1997 рік надлишок балансу послуг досягнув рівня 2,7 млрд. доларів США, що на дві третини компенсувало від'ємне сальдо торгівлі товарами.

Від'ємне сальдо балансу доходів у сумі 644 млн. доларів США визначалося в основному виплатами відсотків за зобов'язаннями резидентів України щодо використання залученого капіталу та доходів від прямих і портфельних інвестицій.

Підлягало сплаті за рік 802 млн. доларів доходів, з яких 68% — процентні платежі за обслуговуванням зовнішнього боргу. Графіком платежів за використання залучених іноземних кредитів передбачалося сплатити у звітному році процентних платежів на суму 548 млн. доларів, фактично сплачено — 542 млн. доларів. На сьогодні відношення процентних платежів із зовнішнього боргу щодо експорту товарів та послуг досить невелике — 2,7% (у світовій практиці воно вважається помірним, якщо становить від 12 до 20%).

За рік одержано доходів на суму 158 млн. доларів США. В основному це сплачені вітчизняним банкам відсотки за користування залишками на кореспондентських рахунках у банках-нерезидентах.

У 1997 році одержано 942 млн. доларів США **поточних трансфертів**. В основному це приватні перекази та надання технічної допомоги Україні. Сплачено 97 млн. доларів поточних безвідплатних трансфертів.

Позитивне сальдо за **рахунком операцій із капіталом та фінансових операцій** в обсязі 2,1 млрд. доларів США перевищило аналогічний показник минулого року в 2,3 раза, що свідчить про делаті зростаючу роль іноземних інвестицій в економіці України. Чисте збільшення зобов'язань України перед країнами світу в основному було обумовлене залученням коштів інозем-

них інвесторів на ринок державних боргових паперів (32% від загального обсягу залучених коштів), прямих іноземних інвестицій (12%), довгострокових кредитів (39%).

Звітний рік, як уже зазначалося, характеризувався суттєвим збільшенням (на 1,6 млрд. доларів США) зобов'язань резидентів України за **портфельними інвестиціями** (у 1996 році відповідний показник становив усього 198 млн. доларів). Визначальним був приплив капіталу до сектора державного управління, що пов'язано з лібералізацією участі нерезидентів на ринку українських державних цінних паперів. Проте ситуація на фондовому ринку протягом року була неоднозначною. На початку 1997 року стабільний валютний курс та висока дохідність ОВДП зробили дуже вигідними для нерезидентів вкладення в державні цінні папери. Рішення Мінфіну щодо зниження дохідності ОВДП протягом двох перших кварталів супроводжувалося зміщенням у структурі надходжень у бік нерезидентів. Проте наприкінці вересня почався відплив капіталу з ринку ОВДП і певне поживлення участі інвесторів на ринку корпоративних цінних паперів.

Приплив капіталу нерезидентів в Україну

у вигляді **прямих іноземних інвестицій** за 1997 рік (без урахування переоцінки капіталу) становив 746 млн. доларів США. Відносно невеликий приріст прямих іноземних інвестицій в економіку України (порівняно з аналогічним показником із портфельних інвестицій) пояснюється настанням переваги іноземними інвесторами вкладенням у короткострокові та високоприбуткові фінансові інструменти. Обсяг прямих інвестицій в економіку країни 1997 року зріс порівняно з 1996 роком у 1,4 раза та досяг 2 млрд. доларів, або 4,1% від ВВП. За міжнародними стандартами рівень понад 5% розцінюється як досить високий. Вкладення у прямі інвестиції сформовані наполовину внесками у вигляді рухомого та нерухомого майна (закупівля виробничого та технологічного обладнання, оренда приміщень, складів, офісів, придбання транспортних засобів тощо). Було також інвестовано 300 млн. доларів у вигляді грошових внесків (40,3%). Одночасно нерезидентами вилучено капіталу на суму 122 млн. доларів.

Водночас інвестиції з України на 01.01.1998 р. становлять 133,8 млн. доларів США, їхній обсяг зріс за рік на 42 млн. доларів. Географічна структура прямих інве-

Таблиця 6. Географічна структура імпорту товарів

Країни	1996 р.		1997 р.		1997 р. порівняно з 1996 р., %
	Млн. доларів США	% від загального обсягу	Млн. доларів США	% від загального обсягу	
Країни СНД і Балтії	12913	65.1	11819	60.2	91.5
Росія	8548	43.1	7838	39.9	91.7
Туркменістан	1604	8.1	972	5.0	60.6
Казахстан	158	0.8	404	2.1	255.5
Білорусь	375	1.9	391	2.0	104.4
Литва	151	0.8	242	1.2	160.5
Узбекистан	61	0.3	126	0.6	207.2
Латвія	90	0.5	83	0.4	92.1
Молдова	71	0.4	74	0.4	103.9
Естонія	38	0.2	73	0.4	189.5
Азербайджан	30	0.2	47	0.2	156.6
Інші країни світу	6930	34.9	7804	39.8	112.6
Німеччина	1004	5.1	1309	6.7	130.4
США	541	2.7	651	3.3	120.3
Польща	495	2.5	550	2.8	111.1
Італія	325	1.6	400	2.0	123.2
Франція	233	1.2	308	1.6	132.0
Великобританія	177	0.9	232	1.2	131.3
Австрія	165	0.8	225	1.1	136.2
Чехія	201	1.0	220	1.1	109.3
Словаччина	178	0.9	205	1.0	114.9
Угорщина	178	0.9	197	1.0	110.9
Нідерланди	172	0.9	193	1.0	112.2
Туреччина	110	0.6	162	0.8	147.9
Бельгія	119	0.6	153	0.8	128.3
Японія	115	0.6	150	0.8	130.5
Швейцарія	93	0.5	149	0.8	159.9
Усього	19843	100.0	19623	100.0	98.9

Таблиця 7. Динаміка платіжного балансу України

Статті платіжного балансу	Млн. доларів США														
	1995 р.				1996 р.				1997 р.				1995 р.	1996 р.	1997 р.
	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.	III кв.
РАХУНОК ПОТОЧНИХ ОПЕРАЦІЙ	-325	-240	-188	-399	-709	105	-53	-528	-748	-274	-159	-154	-1152	-1185	-1335
БАЛАНС ТОВАРИВ ТА ПОСЛУГ	-381	-274	-230	-305	-702	65	-22	-463	-741	-354	-249	-192	-1190	-1122	-1536
ЕКСПОРТ ТОВАРИВ ТА ПОСЛУГ	3425	4224	4570	4871	4667	5486	5068	5125	4744	5040	5205	5366	17090	20346	20355
ІМПОРТ ТОВАРИВ ТА ПОСЛУГ	-3806	-4498	-4800	-5176	-5369	-5421	-5090	-5588	-5485	-5394	-5454	-5558	-18280	-21468	-21891
ТОВАРИ (сальдо)	-753	-644	-612	-693	-1506	-811	-719	-1260	-1456	-1024	-885	-840	-2702	-4296	-4205
ЕКСПОРТ ТОВАРИВ	2751	3505	3859	4129	3544	4208	3905	3890	3527	3858	3945	4088	14244	15547	15418
ІМПОРТ ТОВАРИВ	-3504	-4149	-4471	-4822	-5050	-5019	-4624	-5150	-4983	-4882	-4830	-4928	-16946	-19843	-19623
БАЛАНС ПОСЛУГ	372	370	382	388	804	876	697	797	715	670	636	648	1512	3174	2669
ЕКСПОРТ ПОСЛУГ	674	719	711	742	1123	1278	1163	1235	1217	1182	1260	1278	2846	4799	4937
Транспорт	519	550	530	553	966	1077	979	1011	1007	939	1019	1064	2152	4033	4029
залізничний	29	26	25	23	59	82	71	95	88	90	157	94	103	307	429
морський	158	167	122	170	148	204	154	125	137	127	131	115	617	631	510
повітряний	17	29	35	34	27	39	45	29	26	38	60	58	115	140	182
інший	315	328	348	326	732	752	709	762	756	684	671	797	1317	2955	2908
Подорожі	45	35	63	48	53	58	65	54	57	73	82	58	191	230	270
Будівельні послуги	2	8	10	11	7	10	12	13	9	13	14	14	31	42	50
Фінансові послуги	33	18	17	8	4	10	5	7	5	6	14	8	76	26	33
Послуги зв'язку	54	57	32	33	38	23	30	34	30	29	29	26	176	125	114
Інші послуги	21	51	59	89	55	100	72	116	109	122	102	108	220	343	441
ІМПОРТ ПОСЛУГ	-302	-349	-329	-354	-319	-402	-466	-488	-502	-512	-624	-630	-1334	-1625	-2268
Транспорт	-115	-99	-118	-122	-59	-132	-132	-101	-105	-94	-156	-121	-454	-424	-476
залізничний	-23	-30	-21	-26	-14	-47	-48	-24	-36	-37	-77	-53	-100	-133	-203
морський	-25	-22	-32	-31	-26	-40	-38	-33	-24	-22	-25	-20	-110	-137	-91
повітряний	-13	-12	-15	-12	-15	-34	-35	-34	-35	-25	-42	-34	-52	-118	-136
інший	-54	-35	-50	-53	-4	-11	-11	-10	-10	-10	-12	-14	-192	-36	-46
Подорожі	-44	-38	-67	-61	-61	-66	-95	-86	-71	-75	-97	-62	-210	-308	-305
Будівельні послуги	-2	-13	-12	-9	-24	-20	-33	-32	-42	-48	-52	-50	-86	-109	-192
Фінансові послуги	-45	-20	-23	-10	-5	-9	-11	-17	-16	-17	-17	-30	-98	-42	-80
Послуги зв'язку	-72	-71	-36	-33	-28	-29	-29	-33	-24	-30	-33	-28	-212	-119	-115
Інші послуги	-24	-108	-73	-119	-142	-146	-166	-169	-244	-248	-269	-339	-324	-623	-1100
ДОХОДИ (сальдо)	-93	-110	-87	-194	-127	-102	-159	-184	-165	-150	-148	-181	-434	-572	-644
Надходження	28	44	97	78	19	32	30	22	30	28	39	61	247	103	158
Виплати	-121	-154	-134	-272	-146	-134	-189	-206	-195	-178	-187	-242	-681	-675	-802
ПОТОЧНІ ТРАНСФЕРТИ (сальдо)	149	144	79	100	120	142	128	119	158	230	238	219	472	509	845
Надходження	169	159	107	122	162	156	156	145	187	251	266	238	557	619	942
Виплати	-20	-15	-28	-22	-42	-14	-28	-26	-29	-21	-28	-19	-85	-110	-97
РАХУНОК ОПЕРАЦІЙ ІЗ КАПІТАЛОМ ТА ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ	409	-257	225	501	473	-47	267	253	1041	100	278	701	878	946	2120
РАХУНОК ОПЕРАЦІЙ ІЗ КАПІТАЛОМ	6	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	6	5	0
Капітальні трансферти	6	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	6	5	0
ФІНАНСОВИЙ РАХУНОК	403	-257	225	501	473	-47	267	248	1041	100	278	701	872	941	2120
ПРЯМІ ІНВЕСТИЦІЇ в Україну	42	75	65	75	129	78	122	197	96	109	139	237	257	526	581
	42	75	65	85	129	84	119	189	97	149	141	236	267	521	623

з України	0	0	0	0	-10	0	-6	3	8	-1	-40	-2	1	-10	5	-42
ПОРТФЕЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	0	1	0	30	11	37	120	345	404	391	463	4	198	1603		
Зарубіжні цінні папери	-2	-11	-2	4	-13	1	7	9	-6	0	-5	-12	-1	-2		
Відчужені цінні папери	2	12	2	26	24	36	113	336	410	391	468	16	199	1605		
ІНШІ ІНВЕСТИЦІЇ	297	653	-255	404	80	481	576	687	-156	-63	-149	1099	1090	319		
АКТИВИ	-749	-568	-292	35	-338	-179	13	-262	-41	-653	-627	-1574	-821	-1583		
Короткострокові кредити міжбанківські	-32	8	-33	69	-177	-145	345	-149	107	-212	-65	12	-159	-319		
Дебіторська заборгованість	-88	-10	-93	-11	-107	49	-307	117	63	-37	11	-202	-415	154		
Інший короткостроковий капітал	-207	-311	-251	-275	-132	-102	-89	-188	-31	-282	-209	-1044	-498	-710		
Валюта та депозити	-422	-255	85	252	78	19	64	-42	-180	-122	-364	-340	251	-708		
Пасиви	1046	1221	37	369	418	660	563	949	-115	590	478	2673	1911	1902		
Середньострокові та довгострокові кредити гарантовані	2146	1013	50	297	271	519	518	3	72	510	440	3506	1140	1025		
одержані	2150	1007	38	279	272	494	432	-16	25	478	279	3474	1037	766		
погашені (графік)	2407	1144	279	661	434	649	601	220	220	688	507	4491	1745	1635		
негарантовані	-257	-137	-241	-382	-162	-155	-169	-236	-195	-210	-228	-1017	-708	-869		
одержані	-4	6	12	18	-1	25	81	19	47	32	161	32	103	259		
погашені (графік)	1	13	17	39	14	41	138	34	62	48	171	70	206	315		
Короткострокові кредити міжбанківські	-5	-7	-5	-21	-15	-16	-57	-15	-15	-16	-10	-38	-103	-56		
Кредиторська заборгованість	59	67	7	87	19	77	84	26	-9	-105	48	220	193	-40		
Інший короткостроковий капітал	560	32	-10	32	368	-11	-167	699	-148	199	115	614	131	865		
Валюта та депозити	-2102	-46	31	-54	22	37	42	163	72	-89	-83	-2171	75	63		
РЕЗЕРВНІ АКТИВИ	383	155	-41	7	117	86	91	58	-102	75	-42	504	372	-11		
Валюта та депозити	64	-986	415	19	-216	-373	-645	-87	-257	-189	150	-488	-873	-383		
Спеціальні права запозичення	-79	-599	346	-114	-215	-368	-724	-83	-289	-233	98	-446	-916	-507		
Цінні папери	143	-136	7	3	18	35	23	25	24	-58	4	17	94	-5		
Помилки та упуцнення	0	-251	62	130	-48	-40	56	-29	8	102	48	-59	-51	129		
БАЛАНС	-84	497	-37	236	-58	-214	275	-293	174	-119	-547	274	239	-785		
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		

стидій була така: у країні СНД та Балтії — 50.6 млн. доларів (37.8%), в інші країни світу — 83.2 млн. доларів (62.2%).

Інвестицій із різних країн світу вкладе-но у понад 6 тис. підприємств та організацій. Найвагомішими є внески зі США — 381.2 млн. доларів (18.6% від загального обсягу), Нідерландів — 214 млн. доларів (10.4%), Німеччини — 184.7 млн. доларів (9.0%), Росії — 150.4 млн. доларів (7.3%), Велико-британії — 149.9 млн. доларів (7.3%), Кіпру — 125.6 млн. доларів (6.1%).

Галузева структура прямих інвестицій свідчить, що вони залучалися переважно в сектор нефінансових підприємств: харчо-вої промисловості (20.6% від загального обсягу), внутрішньої торгівлі (16.4%), машинобудування та металообробки (8.2%), деревообробної і целюлозно-паперової про-мисловості (8.2%).

У 1997 році порівняно з попереднім ро-ком надлишкове сальдо за статтею "інші ін-вестиції" знизилася більш як утричі і ста-новило 319 млн. доларів США. При цьому чисті іноземні пасиви залишилися практич-но без змін, а чисті активи зросли майже удвічі. Як і в попередні роки, чистий при-плив капіталу в Україну здійснювався в ос-новному за рахунок зростання державного зовнішнього боргу та збільшення креди-торської заборгованості суб'єктів господа-рювання.

Сальдо за залученими середньострокови-ми та довгостроковими кредитами у 1997 році залишалося позитивним у обсязі 1 млрд. доларів США, що свідчить про збільшення масштабів надходження капіталу в країну. За рік резидентами було вико-ристано кредитів на суму майже 2 млрд. до-ларів, у тому числі під гарантію уряду — 1.6 млрд. доларів, або 84% від обсягу запозич-чень. Зобов'язання щодо погашення основ-ного боргу становили 0.9 млрд. доларів США. Фактичні платежі у рахунок пога-шення цієї заборгованості дорівнювали 0.7 млрд. доларів, при цьому прострочені пла-тежі зафіксовані за залученими кредитами як під гарантію уряду, так і негарантовани-ми у сумі 0.2 млрд. доларів США.

Зовнішня позиція України залишається досить сильною, оскільки зовнішній дер-жавний борг становить приблизно 20% від ВВП, або 197 доларів США на душу насе-лення. Заборгованість перед країнами СНД становить понад третину від загальної суми зовнішнього боргу. Лише російському акціонерному товариству "Газпром" за облігаціями зовнішньої державної позики випуску 1995 року заборгованість становить 1.1 млрд. доларів США.

Міжнародний валютний фонд зали-шається одним із головних кредиторів Ук-раїни. Заборгованість йому на кінець року становила майже чверть від загального зовнішнього боргу. У 1997 році одержано резервної позики (stand-by) на суму 278 млн.

Таблиця 8. Динаміка платіжного балансу України з країнами СНД та Балтії

Статті платіжного балансу	млн. доларів США														
	1995 р.				1996 р.				1997 р.				1995 р.	1996 р.	1997 р.
	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.	III кв.
РАХУНОК ПОТОЧНИХ ОПЕРАЦІЙ	-758	-561	-287	-425	-828	-145	53	-565	-1062	-711	-383	-544	-2031	-1485	-2700
БАЛАНС ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ	-689	-524	-247	-282	-750	-91	134	-526	-1015	-664	-348	-473	-1742	-1233	-2500
ЕКСПОРТ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ	1894	2253	2743	2998	2916	3282	3208	2943	2546	2373	2647	2720	9888	12349	10286
ІМПОРТ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ	-2583	-2777	-2990	-3280	-3666	-3373	-3074	-3469	-3561	-3037	-2995	-3193	-11630	-13582	-12786
ТОВАРИ (сальдо)	-951	-824	-606	-567	-1466	-809	-525	-1272	-1671	-1248	-958	-1101	-2948	-4072	-4978
ЕКСПОРТ ТОВАРІВ	1466	1831	2243	2563	2075	2385	2368	2013	1673	1567	1791	1810	8103	8841	6841
ІМПОРТ ТОВАРІВ	-2417	-2655	-2849	-3130	-3541	-3194	-2893	-3285	-3344	-2815	-2749	-2911	-11051	-12913	-11819
БАЛАНС ПОСЛУГ	262	300	359	285	716	718	659	746	656	584	610	628	1206	2839	2478
ЕКСПОРТ ПОСЛУГ	428	422	500	435	841	897	840	930	873	806	856	910	1785	3508	3445
Транспорт	329	314	390	326	764	782	760	812	788	698	751	825	1359	3118	3062
залізничний	19	11	12	8	45	44	41	52	41	39	104	65	50	182	249
морський	17	20	17	19	17	23	27	24	25	27	23	18	73	91	93
повітряний	3	8	13	7	4	13	10	6	7	7	11	8	31	33	33
інший	290	275	348	292	698	702	682	730	715	625	613	734	1205	2812	2687
Подорожі	20	15	33	21	26	27	27	21	26	34	36	28	89	101	124
Будівельні послуги	1	5	6	8	4	4	5	7	5	5	5	5	20	20	20
Фінансові послуги	27	12	13	5	2	6	2	1	1	2	1	1	57	11	5
Послуги зв'язку	44	46	22	21	25	18	20	24	28	17	17	17	133	87	74
Інші послуги	7	30	36	54	20	60	26	65	30	50	46	34	127	171	160
ІМПОРТ ПОСЛУГ	-166	-122	-141	-150	-125	-179	-181	-184	-217	-222	-246	-282	-579	-669	-967
Транспорт	-65	-41	-63	-61	-21	-82	-70	-42	-54	-35	-33	-64	-230	-215	-186
залізничний	-8	-10	-12	-6	-13	-45	-45	-21	-32	-23	-5	-50	-36	-124	-110
морський	-3	-2	-4	-1	-3	-9	-4	-2	-2	-3	-4	-3	-10	-18	-12
повітряний	-3	-2	-4	-3	-3	-21	-17	-16	-17	-7	-18	-7	-12	-57	-49
інший	-51	-27	-43	-51	-2	-7	-4	-3	-3	-2	-6	-4	-172	-16	-15
Подорожі	-19	-15	-28	-21	-22	-22	-20	-24	-37	-35	-36	-31	-83	-88	-139
Будівельні послуги	0	0	0	-1	-19	-12	-23	-20	-33	-33	-35	-32	-1	-74	-133
Фінансові послуги	-26	-10	-10	-3	-2	-1	-1	-1	-4	-3	-4	-8	-49	-5	-19
Послуги зв'язку	-51	-53	-23	-22	-20	-22	-22	-21	-19	-19	-24	-20	-149	-85	-82
Інші послуги	-5	-3	-17	-42	-41	-40	-45	-76	-70	-97	-114	-127	-67	-202	-408
ДОХОДИ (сальдо)	-81	-55	-53	-151	-82	-80	-103	-78	-97	-98	-85	-113	-340	-343	-393
Надходження	16	17	18	14	7	9	9	8	9	7	7	4	65	33	27
Виплати	-97	-72	-71	-165	-89	-89	-112	-86	-106	-105	-92	-117	-405	-376	-420
ПОТОЧНІ ТРАНСФЕРТИ (сальдо)	12	18	13	8	4	26	22	39	50	51	50	42	51	91	193
Надходження	14	22	20	19	38	31	27	39	55	56	58	51	75	135	220
Виплати	-2	-4	-7	-11	-34	-5	-5	0	-5	-5	-8	-9	-24	-44	-27
РАХУНОК ОПЕРАЦІЙ ІЗ КАПІТАЛОМ ТА ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ	403	-304	-224	-322	47	-375	-88	-605	545	-592	-333	-510	-447	-1021	-890
РАХУНОК ОПЕРАЦІЙ ІЗ КАПІТАЛОМ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Капітальні трансферти	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ФІНАНСОВИЙ РАХУНОК	403	-304	-224	-322	47	-375	-88	-605	545	-592	-333	-510	-447	-1021	-890
ПРЯМІ ІНВЕСТИЦІЇ	10	7	2	3	35	4	48	1	7	9	10	27	22	88	53
в Україну	10	7	2	3	35	4	48	1	7	9	12	28	22	88	56
з України	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2	-1	0	0	-3

ПОРТФЕЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	0		-2		3		26		0		16		-2		23		-24		17		82		1		40		98						
	Зарубіжні цінні папери	Вітчизняні цінні папери	0	-2	3	26	0	16	-2	23	-24	17	82	1	40	98	Зарубіжні цінні папери	Вітчизняні цінні папери	0	-2	3	26	0	16	-2	23	-24	17	82	1	40	98	
ІНШІ ІНВЕСТИЦІЇ	393	-514	-224	-289	-328	-204	-379	-152	-604	515	-577	-360	-619	-470	-1149	-1041	393	-514	-224	-289	-328	-204	-379	-152	-604	515	-577	-360	-619	-470	-1149	-1041	
Активи																																	
Короткострокові кредити міжбанківські	-22	13	-32		56	-188	-179	-142	352	-151	105	-158	-68	15	-157	-272	-22	13	-32		56	-188	-179	-142	352	-151	105	-158	-68	15	-157	-272	
Дебіторська заборгованість	-88	-10	-98		-11	-50	-107	49	-307	216	93	-22	5	-202	-415	292	-88	-10	-98		-11	-50	-107	49	-307	216	93	-22	5	-202	-415	292	
Інший короткостроковий капітал	-82	-155	-126		-281	-84	-57	-12	-37	-29	-30	-195	-156	-594	-190	-410	-82	-155	-126		-281	-84	-57	-12	-37	-29	-30	-195	-156	-594	-190	-410	
Валюта та депозити	-363	-362	-38		-18	57	-36	-20	-405	54	-66	-10	-93	-781	-404	-115	-363	-362	-38		-18	57	-36	-20	-405	54	-66	-10	-93	-781	-404	-115	
Пасиви	948	203	65		-124	251	0	-27	-207	425	-679	25	-307	1092	17	-536	948	203	65		-124	251	0	-27	-207	425	-679	25	-307	1092	17	-536	
Середньострокові та довгострокові кредити гарантовані	2048	-2	-2		-200	-203	-131	-111	-125	-207	-139	-178	-171	1844	-570	-695	2048	-2	-2		-200	-203	-131	-111	-125	-207	-139	-178	-171	1844	-570	-695	
одержані	2048	-2	-2		-200	-203	-131	-111	-125	-207	-139	-178	-171	1844	-570	-695	2048	-2	-2		-200	-203	-131	-111	-125	-207	-139	-178	-171	1844	-570	-695	
погашені (графік)	2219	104	104		104	0	0	0	0	0	0	0	0	2531	0	0	2219	104	104		104	0	0	0	0	0	0	0	2531	0	0		
одержані	-171	-106	-106		-304	-203	-131	-111	-125	-207	-139	-178	-171	-687	-570	-695	-171	-106	-106		-304	-203	-131	-111	-125	-207	-139	-178	-171	-687	-570	-695	
погашені (графік)																																	
Короткострокові кредити міжбанківські	46	29	7		79	12	22	69	43	3	-18	-10	-23	161	146	-48	46	29	7		79	12	22	69	43	3	-18	-10	-23	161	146	-48	
Кредиторська заборгованість	560	32	-10		32	368	-11	-59	-167	417	-452	193	-20	614	131	138	560	32	-10		32	368	-11	-59	-167	417	-452	193	-20	614	131	138	
Інший короткостроковий капітал	-2042	3	47		-54	-4	-2	0	0	161	53	-22	-58	-2046	-6	134	-2042	3	47		-54	-4	-2	0	0	161	53	-22	-58	-2046	-6	134	
Валюта та депозити	336	141	23		19	78	122	74	42	51	-123	42	-35	519	316	-65	336	141	23		19	78	122	74	42	51	-123	42	-35	519	316	-65	

Таблиця 9. Динаміка платіжного балансу України з іншими країнами світу

Статті платіжного балансу	1995 р.												1996 р.				1997 р.				1998 р.				млн. доларів США																							
	I кв.		II кв.		III кв.		IV кв.		I кв.		II кв.		III кв.		IV кв.		I кв.		II кв.		III кв.		IV кв.		I кв.		II кв.		III кв.		IV кв.		I кв.		II кв.													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36												
РАХУНОК ПОТОЧНИХ ОПЕРАЦІЙ	433	321	99	26	26	119	250	-106	37	314	437	224	390	879	300	1365	433	321	99	26	26	119	250	-106	37	314	437	224	390	879	300	1365	433	321	99	26	26	119	250	-106	37	314	437	224	390	879	300	1365
БАЛАНС ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ	308	250	17	-23	48	48	156	-156	63	274	310	99	281	552	111	964	308	250	17	-23	48	48	156	-156	63	274	310	99	281	552	111	964	308	250	17	-23	48	48	156	-156	63	274	310	99	281	552	111	964
ЕКСПОРТ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ	1531	1971	1827	1873	1751	2204	1860	2182	2198	2198	2667	2558	2646	7202	7997	10069	1531	1971	1827	1873	1751	2204	1860	2182	2198	2198	2667	2558	2646	7202	7997	10069	1531	1971	1827	1873	1751	2204	1860	2182	2198	2198	2667	2558	2646	7202	7997	10069
ІМПОРТ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ	-1223	-1721	-1810	-1896	-1703	-2048	-2016	-2119	-1924	-1924	-2357	-2459	-2365	-6650	-7886	-9105	-1223	-1721	-1810	-1896	-1703	-2048	-2016	-2119	-1924	-1924	-2357	-2459	-2365	-6650	-7886	-9105	-1223	-1721	-1810	-1896	-1703	-2048	-2016	-2119	-1924	-1924	-2357	-2459	-2365	-6650	-7886	-9105
ТОВАРИ (сальдо)	198	180	-6	-126	-40	-2	-194	12	215	224	73	261	246	246	224	773	198	180	-6	-126	-40	-2	-194	12	215	224	73	261	246	224	773	198	180	-6	-126	-40	-2	-194	12	215	224	73	261	246	224	773		
ЕКСПОРТ ТОВАРІВ	1285	1674	1616	1566	1469	1823	1537	1877	1854	1854	2291	2154	2278	6141	6706	8577	1285	1674	1616	1566	1469	1823	1537	1877	1854	1854	2291	2154	2278	6141	6706	8577	1285	1674	1616	1566	1469	1823	1537	1877	1854	1854	2291	2154	2278	6141	6706	8577
ІМПОРТ ТОВАРІВ	-1087	-1494	-1622	-1692	-1509	-1825	-1731	-1865	-1639	-1639	-2067	-2081	-2017	-5895	-6930	-7804	-1087	-1494	-1622	-1692	-1509	-1825	-1731	-1865	-1639	-1639	-2067	-2081	-2017	-5895	-6930	-7804	-1087	-1494	-1622	-1692	-1509	-1825	-1731	-1865	-1639	-1639	-2067	-2081	-2017	-5895	-6930	-7804
БАЛАНС ПОСЛУГ	110	70	23	103	88	88	158	38	51	59	86	26	20	306	335	191	110	70	23	103	88	88	158	38	51	59	86	26	20	306	335	191	110	70	23	103	88	88	158	38	51	59	86	26	20	306	335	191
ЕКСПОРТ ПОСЛУГ	246	297	211	307	282	282	381	323	305	344	376	404	368	1061	1291	1492	246	297	211	307	282	282	381	323	305	344	376	404	368	1061	1291	1492	246	297	211	307	282	282	381	323	305	344	376	404	368	1061	1291	1492
Транспорт	190	236	140	227	202	202	295	219	199	219	241	268	239	793	915	967	190	236	140	227	202	202	295	219	199	219	241	268	239	793	915	967	190	236	140	227	202	202	295	219	199	219	241	268	239	793	915	967
залізничний	10	15	13	15	14	14	38	30	43	47	51	53	29	53	125	180	10	15	13	15	14	14	38	30	43	47	51	53	29	53	125	180	10	15	13	15	14	14	38	30	43	47	51	53	125	180		
морський	141	147	105	151	131	131	181	127	101	112	100	108	97	544	540	417	141	147	105	151	131	131	181	127	101	112	100	108	97	544	540	417	141	147	105	151	131	131	181	127	101	112	100	108	97	544	540	417
повітряний	14	21	22	27	23	23	26	35	23	19	31	49	50	84	107	149	14	21	22	27	23	23	26	35	23	19	31	49	50	84	107	149	14	21	22	27	23	23	26	35	23	19	31	49	50	84	107	149
інший	25	53	0	34	34	34	50	27	32	41	59	58	63	112	143	221	25	53	0	34	34	34	50	27	32	41	59	58	63	112	143	221	25	53	0	34	34	34	50	27	32	41	59	58	63	112	143	221
Подорожі	25	20	30	27	27	27	31	38	33	31	39	46	30	102	129	146	25	20	30	27	27	27	31	38	33	31	39	46	30	102	129	146	25	20	30	27	27	27	31	38	33	31	39	46	30			

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
повітряний	-10	-10	-11	-9	-12	-13	-18	-18	-18	-18	-24	-27	-40	-61	-87
інший	-3	-8	-7	-2	-2	-4	-7	-7	-7	-8	-6	-10	-20	-20	-31
Подорожі	-25	-23	-39	-40	-39	-44	-75	-62	-34	-40	-61	-31	-127	-220	-166
Будівельні послуги	-2	-13	-12	-8	-5	-8	-10	-12	-9	-15	-17	-18	-35	-35	-69
Фінансові послуги	-19	-10	-13	-7	-3	-8	-10	-16	-12	-14	-13	-22	-49	-37	-61
Послуги зв'язку	-21	-18	-13	-11	-8	-7	-7	-12	-5	-9	-9	-8	-63	-34	-83
Інші послуги	-19	-105	-56	-77	-101	-106	-121	-93	-174	-151	-155	-212	-257	-421	-692
ДОХОДИ (сальдо)	-12	-55	16	-43	-45	-22	-56	-106	-106	-52	-63	-68	-94	-229	-251
Надходження	12	27	79	64	12	23	21	14	21	21	32	57	182	70	131
Виплати	-24	-82	-63	-107	-57	-45	-77	-120	-89	-73	-95	-125	-276	-299	-382
ПОТОЧНІ ТРАНСФЕРТИ (сальдо)	137	126	66	92	116	116	106	80	108	179	188	177	421	418	652
Надходження	155	137	87	103	124	125	129	106	132	195	208	187	482	484	722
Виплати	-18	-11	-21	-11	-8	-9	-23	-26	-24	-16	-20	-10	-61	-66	-70
РАХУНОК ОПЕРАЦІЙ ІЗ КАПІТАЛОМ ТА ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ	6	47	449	823	426	328	355	858	496	692	611	1211	1325	1967	3010
РАХУНОК ОПЕРАЦІЙ ІЗ КАПІТАЛОМ	6	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	6	5	0
Капітальні трансферти	6	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	6	5	0
ФІНАНСОВИЙ РАХУНОК	0	47	449	823	426	328	355	853	496	692	611	1211	1319	1962	3010
ПРЯМІ ІНВЕСТИЦІЇ	32	68	63	72	94	74	74	196	89	100	129	210	235	438	528
в Україні	32	68	63	82	94	80	71	188	90	140	129	208	245	433	567
з України	0	0	0	-10	0	-6	3	8	-1	-40	0	2	-10	5	-39
ПОРТФЕЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	0	1	2	0	4	11	21	122	322	428	374	381	3	158	1505
Зарубіжні цінні папери	0	-11	0	0	3	-6	-6	7	9	-5	0	0	-11	-2	4
Вітчизняні цінні папери	0	12	2	0	1	17	27	115	313	433	374	381	14	160	1501
ІНШІ ІНВЕСТИЦІЇ	-96	964	-31	732	-33	459	633	1180	172	421	297	470	1569	2239	1360
АКТИВИ	-194	-54	-3	239	-52	41	-54	410	-352	-143	-268	-315	-12	345	-1078
Короткострокові кредити міжбанківські	-10	-5	-1	13	6	2	-3	-7	2	2	-54	3	-3	-2	-47
Дебіторська заборгованість	-125	-156	-125	-44	-91	-75	-90	-52	-99	-30	-15	6	0	0	-138
Інший короткостроковий капітал	-59	107	123	270	33	114	39	469	-96	-114	-112	-271	441	655	-593
Валюта та депозити	98	1018	-28	493	19	418	687	770	524	564	565	785	1581	1894	2438
Пасиви	98	1015	52	497	40	402	630	638	210	211	688	611	1662	1710	1720
Середньострокові та довгострокові кредити гарантовані	102	1009	40	479	42	403	605	557	191	164	656	450	1630	1607	1461
одержані	188	1040	175	557	61	434	649	601	220	220	688	507	1960	1745	1635
погашені (графік)	-86	-31	-135	-78	-19	-31	-44	-44	-29	-56	-32	-57	-330	-138	-174
негарантовані	-4	6	12	18	-2	-1	25	81	19	47	32	161	32	103	259
одержані	1	13	17	39	13	14	41	138	34	62	48	171	70	206	315
погашені (графік)	-5	-7	-5	-21	-15	-15	-16	-57	-15	-15	-16	-10	-38	-103	-56
Короткострокові кредити міжбанківські	13	36	0	8	1	-3	8	41	23	9	-95	71	59	47	8
Кредиторська заборгованість	-60	-49	-16	0	-22	24	37	42	282	304	6	135	0	0	727
Інший короткостроковий капітал	47	14	-64	-12	0	-5	12	49	2	19	-67	-25	-125	81	-71
Валюта та депозити	64	-986	415	19	361	-216	-373	-645	-87	-257	-189	150	-488	-873	-383
РЕЗЕРВНІ АКТИВИ	-79	-599	346	-114	391	-215	-368	-724	-83	-289	-233	98	-446	-916	-507
Валюта та депозити	143	-136	7	3	18	18	35	23	25	24	-58	4	17	94	-5
Спеціальні права записання	0	-251	62	130	-48	-19	-40	56	-29	8	102	48	-59	-51	129
Цінні папери															

доларів США. Ці кошти були спрямовані до валютного резерву Національного банку України для підтримання стабільності національної валюти та на фінансування дефіциту платіжного балансу.

Борг Світовому банку на кінець року досягнув 1.2 млрд. доларів США і зріс за рік на 309 млн. доларів, із яких 296 млн. доларів одержано на фінансування проектів розвитку економіки України, 10 млн. доларів — інституційна позика.

За оцінкою експертів, обсяг залучених пашою країною зовнішніх кредитів у чотири рази нижчий від критичного рівня. Але, якщо врахувати різке збільшення загального обсягу залучень, існує реальна загроза швидкого зростання зовнішнього боргу України у найближчі кілька років.

Операції комерційних банків України як із наданими, так і з залученими кредитами мали винятково короткостроковий характер і не відігравали помітної ролі у процесі інвестування. Заборгованість українських банків перед нерезидентами за залученими міжбанківськими кредитами зменшилася за рік на 40 млн. доларів США. У минулому році посилюється процес інвестування з України за

рахунок наданих міжбанківських кредитів. Заборгованість нерезидентів за цими кредитами зросла за рік на 319 млн. доларів.

За статтею "валюта та депозити", яка складається із залишків коштів на кореспондентських рахунках, короткострокових депозитів та накопичення готівкової валюти поза банками, активи зросли за рік на 0.7 млрд. доларів США, у тому числі в країнах СНД та Балтії — на 0.1 млрд. доларів, у інших країнах світу — на 0.6 млрд. доларів. Водночас спостерігалось зменшення пасивів (залишків на рахунках "Лоро" та короткострокових депозитів нерезидентів, розміщених в українських банках) на 11 млн. доларів США: у країнах СНД та Балтії пасиви зменшилися на 65 млн. доларів, в інших країнах світу зросли на 54 млн. доларів.

Частина коштів зовнішнього сектора економіки акумульовано НБУ в офіційному валютному резерві країни, який збільшився за 1997 рік на 383 млн. доларів США. Рівень резервних активів, який сформувався на кінець 1997 року, може забезпечити фінансування імпорту товарів та послуг на 5.6 тижня.

Треба зазначити, що в публікації річно-

го платіжного балансу НБУ проводить перерахунки квартальних платіжних балансів поточного року з урахуванням того, що окремі інформаційні блоки для складання платіжного балансу отримуються раз на рік без поквартального розрізу, де виправляються усі можливі неузгодженості квартальних даних. Тому для проведення коректних зіставлень квартальних даних та при веденні часових рядів за статтями платіжного балансу необхідно брати до уваги цей факт і користуватися виключно перерахованими даними (див. таблиці 7—9).

Наталія Іванік, заступник директора економічного департаменту НБУ — начальник управління статистики та аналізу платіжного балансу. Кандидат економічних наук.

Людмила Бастун, заступник начальника управління — начальник відділу методології та аналізу платіжного балансу економічного департаменту НБУ.

Наталія Чепурнова, завідувача сектором відділу методології та аналізу платіжного балансу економічного департаменту НБУ.

ХРОНІКА

Інвестиція в сумі 7.3 млн. доларів

10 травня 1998 року Міжнародна фінансова корпорація, що входить до структури Світового банку, підписала угоду про інвестицію для підтримки комерційного банку "Кредитанштальт Україна", який надаватиме широкий діапазон послуг клієнтам — міжнародним корпораціям та українським експортерам. Інвестиція допоможе зміцнити торговельні та ділові відносини між Україною та Західною і Центральною Європою.

МФК стримає двадцятивідсотковий пакет акцій банку "Кредитанштальт Україна" за 2.3 мільйона доларів США та надасть кредитну лінію у 5 мільйонів доларів США строком на п'ять років. Банк використовуватиме фінансування

Міжнародної фінансової корпорації для надання комерційного банківського продукту, включаючи обігові кошти, фінансування торгівлі та закупівлю обладнання для підприємств України, проектно фінансування, корпоративні позики, операції зі скривленими цінними паперами та іноземною валютою, а також послуги щодо міжнародних платежів.

"Кредитанштальт Україна" є спільним банківським підприємством, створеним "Кредитанштальт-Банкфарайн Віслінга", українським банком "Аваль" та МФК "Кредитанштальт", що з початку 1998 року є членом групи "Банк Аустрія", є найбільшим банком Австрії. Група "Банк Аустрія-Кредитанштальт" має найрозвиненішу з усіх західних банків мережу в Центральній та Східній Європі і активно займається операціями з надання комерційних позик, фінансування торгівлі, банківських інвестицій та операціями на ринках капіталів і грошових ринках цього регіону. Банк "Аваль", який має широкі зв'язки в українському корпоративному секторі, підтримуватиме розвиток діяльності цього банку на фінансовому ринку України.

Зареєстровано новий банк

11 травня 1998 року Національний банк України зареєстрував акціонерний комерційний банк "Сітібанк (Україна)", який розташований в м. Києві по вул. Сакаганського, 115.

Банк створений трьома юридичними особами США у формі закритого акціонерного товариства зі статутним фондом 50 мільйонів і рівень.

Як наголосив на церемонії підписання відповідних документів віце-голова правління "Сітікорп/Сітібанк" Уільям Роудс, банк створений для надання комплексних фінансових послуг клієнтам банку — українським та закордонним виробникам та посередникам, що сприяють їхній діяльності, — розрахункового та касового обслуговування підприємств, установ і організацій усіх форм власності, а також надання повного спектра банківських послуг.

Доречно підкреслити, що Україна стала сотою країною в світі, де "Сітібанк" — найбільший банк Сполучених Штатів Америки — відкрив свою установу. На сьогодні це найбільший в Україні банк зі 100-процентним іноземним капіталом.

У церемонії підписання установчих документів з української сторони взяла участь Голова Національного банку України Віктор Ющенко, з американської — віце-голова правління "Сітікорп/Сітібанк" Уільям Роудс. Обидва зони висловили думку, що присутність "Сітібанку" сприятиме активізації інвестицій в Україну і значно підвищить рівень довіри до нашої країни та її престиж у світі.

Лідія Міхєєва, прес-служба НБУ.

На знімку зліва направо: Голова Національного банку України Віктор Ющенко, заступник директора департаменту міжнародних зв'язків Сергій Крулик, заступник голови правління банку "Австрія-Кредитанштальт Інтернейшнл" Аларіх Фенішеш, голова правління АКБ "Кредитанштальт Україна" Олександр Савченко. Фото зроблено під час церемонії підписання договору між "Кредитанштальт АГ" та Міжнародною фінансовою корпорацією.

Так повелось з моменту заснування Європейського банку реконструкції та розвитку, що його Щорічні збори проводяться у квітні-травні. А, як відомо, кращою з весняних столиць Європи є Київ. Тв цьому втевнилися учасники і гості Сьомих щорічних зборів Євробанку. За інформацією голови оргкомітету з проведення Зборів Олега Тиранови, в столицю України прибуло 4455 чоловік із 58 країн; серед них 769 делегатів, 289 спеціальних гостей, 1676 бізнес-гостей, 912 представників преси, 323 співробітники банку, 486 учасників виставок-презентацій.

Організатори міжнародного фінансового форуму одержали найвищу оцінку: не було жодного зауваження, жодної скарги. Крім ділової програми, проведено кілька прийомів та маса культурних заходів. Спеціальна програма була запропонована для дружин поважних офіційних осіб.

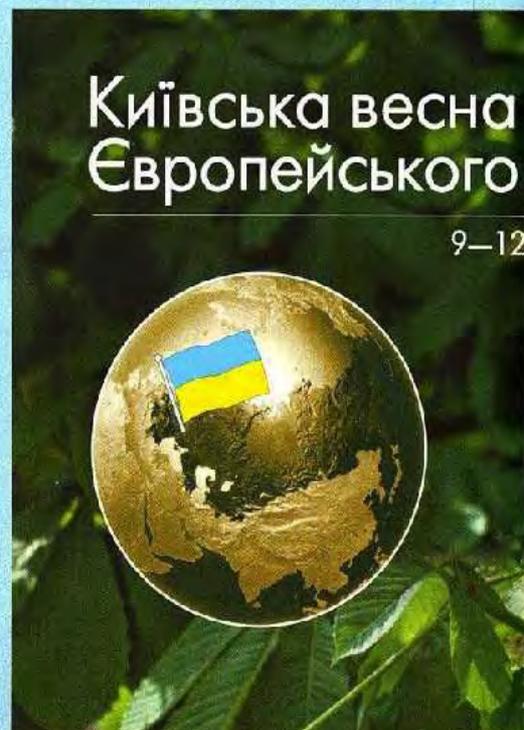
Після закінчення Зборів делегації зарубіжних бізнесменів звернулися з проханням продовжити візу – вони залишилися в Україні, щоб налагодити співпрацю з українськими колегами.

Віктор Ющенко: ЄБРР почав співпрацю з Україною, не висуваючи жодних політичних вимог

Офіційний старт нового етапу інвестиційного процесу

Я маю велику честь відкрити Сьомі щорічні збори Ради керуючих Європейського банку реконструкції та розвитку. Ця подія відбувається в стародавньому Києві, одному з найдавніших центрів європейської цивілізації.

Як найбільший інвестор регіону з унікальними повноваженнями, спрямованими на підтримку перехідного процесу, ЄБРР володіє особливими знаннями, досвідом і технологіями для реалізації цього процесу і тому має ідеальні можливості щодо надання необхідної допомоги країнам, які вирішують важкі завдання переходу до ринкової економіки. Одним з найголовніших завдань є забезпечення максимального вкладу банку в перехідний процес водночас із надійним управлінням ризиками.

Ми позитивно дивимось в майбутнє, попри усі труднощі і проблеми, які очікують нас, і ми певні, що ЄБРР буде спроможним відіграти позитивну роль у вирішенні майбутніх завдань.

(Із промови Голови Ради керуючих ЄБРР Філіппа Мейстера на відкритті Щорічних зборів)

Головні банкіри України та Росії одностайні у своїх рішеннях

Україна — ЄБРР: зустріч на вищому рівні

Проведення у нас такого високоповажного форуму, яким є Щорічні збори Європейського банку реконструкції та розвитку, — свідчення довіри європейської спільноти до України, підтвердження її належності до цивілізованого світу. Водночас це й нагода для наших гостей краще пізнати Україну, її народ, економіку, історію та культуру.

Відаючи належне розумінню керівництвом Європейського банку українських проблем, оперативному прийняттю конструктивних рішень, вважаю за необхідне зазначити: у нашій співпраці використовуються ще далеко не всі резерви й можливості.

Ми хотіли б бачити Україну серед держав, чії проблеми і потреби знаходять повне розуміння, підтримку в Євробанку та інших міжнародних фінансових організаціях. Переконаний, що цьому сприятиме проведення Щорічних зборів Ради керуючих Європейського банку реконструкції та розвитку в Києві.

(Із промови Президента України Л. Кучми на засіданні Ради керуючих ЄБРР 11 травня 1998 року)

банку

травня 1998 р.

Чарльз Френк задоволений результатами співпраці

Український дім став осередком проведення заходів міжнародного бізнесу

Україна розглядає своє співробітництво з Євробанком як органічну і важливу складову загального процесу перетворень в Європі, як ще один крок до створення єдиного, інтегрованого економічного простору.

(Із промови Прем'єр-міністра України В. Пустовийтенка на відкритті засідання Ради керуючих ЄБРР)

Щорічні збори ЄБРР були напрочуд продуктивними. Відбувся дуже корисний обмін думками між міжнародною діловою спільнотою, банком і українським керівництвом. Ми провели важливі дискусії з урядом України щодо майбутніх проектів, а також шляхів поліпшення інвестиційного клімату.

Варто також зазначити, що збори виявилися винятково успішними з огляду на їх організацію. Я хочу поздоровити українську владу з цим досягненням. Ми вдячні киянам за їхню привітність і щирі гостинність.

(Із заключної промови виконуючого обов'язки Президента ЄБРР Чарльза Френка 12 травня 1998 року)

ЄБРР було створено у 1991 році з метою надання фінансової допомоги країнам Східної та Центральної Європи для сприяння їхньому переходу до ринкової економіки. Засновниками ЄБРР є 58 країн, Європейський союз і Європейський інвестиційний банк. Статутний капітал банку становить 20 мільярдів ЕКЮ. Банк фінансує конкретні комерційні проекти у 26 країнах, що знаходяться на різних стадіях переходу до ринку.

Загальна кількість співробітників ЄБРР — 1189 осіб, із них 804 — постійний штат у Лондоні, 190 — у 28 регіональних представництвах.

Наша країна вступила до ЄБРР 13 серпня 1992 року. Україну, разом із Вірменією, Грузією, Молдовою та Румунією, в центральній офісі банку в Лондоні представляє виконавчий директор ЄБРР Юрій Поліщев.

Щорічні збори ЄБРР проводяться по черзі у Лондоні (в парні роки) та одній із країн — членів банку (в парні роки) і складаються з пленарних засідань Ради керуючих ЄБРР і бізнес-форуму — семінарів та презентацій країн операцій ЄБРР.

Робота з інвесторами тривала не лише за столом переговорів

Інформаційні служба завжди готова допомогти

ва оргкомітету Олег Тарнов вважає, що інвестиційна діяльність повинна мати виражений регіональний характер, а "територія — це товар, з яким місцева влада виходить на ринок інвестицій". Уся підготовлена інформація — як представлена на зборах, так і та, що залишилася поза їх межами, — закладена в Інтернет. Тепер нею можуть скористатися бізнесмени, підприємці і фінансисти всього світу.

Проекти відбирали шість провідних українських і західних консалтингових фірм. На виставці-презентації "Україна. Погляд у XXI століття" в Українському домі було представлено 158 муніципальних, регіональних інве-

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ

Україна має гігантський інвестиційний потенціал, який тільки-но почав реалізовуватися: якщо, скажімо, на кожного угорця припадає по 120 доларів інвестицій, то на середнього українця — лише 10.

Ті іноземні інвестори, які вже трохи знають Україну, вважають її ринки дуже привабливими. Президент інвестиційної компанії "EPIC RUSSIA" Джек Барбанель стверджує, що саме зараз у нас створилися найсприятливіші умови для інвестування: економіка в кризовому стані, цінні папери недооцінені, підприємства задихаються без коштів і готові на все за готівковий капітал.

Із ним цілком згоден Майкл Блейзер, президент компанії "Сигма Венчурз Інкорпорейтед". На його думку, сьогодні інвестор може

сформувати портфель українських цінних паперів, вартість яких у наступні 2—3 роки значно зросте.

І пан Барбанель, і пан Блейзер упевнені, що іноземні інвестори можуть розраховувати на 150—200% прибутку; їх слабка активність пояснюється тим, що вони дуже погано обізнані з ситуацією в Україні.

Цю інформаційну прогалину давно усвідомили в Україні, тож до зустрічі Євробанку готувалися ґрунтовно. За розпорядженням Кабінету Міністрів від 8 грудня 1997 року були створені регіональні консалтингові групи, які підготували понад 150 інвестиційних проектів і понад 1000 інвестиційних пропозицій. Робота груп після закінчення зборів не припинилася. Їх, разом із оргкомітетом із проведення зборів, трансформовано в "Міжрегіональний інвестиційний альянс" зі сприяння залучення інвестицій у регіони. Голо-

Рада вітає гостей і учасників Зборів Національний банк України

Витрати з державного бюджету України на проведення Зборів ЄБРР, за даними оргкомітету з проведення Зборів, становили 3 мільйони 800 тисяч гривень, як і було заплановано. Підготовка готелів, інші заходи місцевої адміністрації фінансувалися за рахунок кредитів. Близько 1 мільйона фунтів стерлінгів витратив на проведення Зборів Євробанк.

Значний внесок зробили спонсори та компанії, які стали переможцями оголошеного оргкомітетом тендеру з проведення основних заходів. Компанія "Квazar-Мікро" надала комп'ютери і програмне забезпечення; Укртелеком, ШТС та ЗАО "Прем'єр" забезпечили телекомунікаційними мережами і засобами зв'язку; СЛ "Автомобільний фірм "Україна - Мерседес-Бенц" та компанія "Неоплан" - автомобілями і автобусами; компанія "Ла-Скала" - обладнанням для аеропорту "Бориспіль"; ТЛ "Штенська-Україна" - меблями; продюсерська компанія "Вавилон" - кур'єрськими заходами.

Цілодобово були готові надати медичну допомогу Американський та Британський Європейський медичні центри.

стиційних проєктів та проєктів, запропонованих окремими підприємствами.

Найбільш представницькими були бізнес-презентації Києво та Харківської, Донецької і Запорізької областей. Зокрема, стосовно Києва були підготовлені інвестиційні проєкти будівництва Подільського мостового переходу через Дніпро, суспільно-ділового центру на Привокзальній площі, прес-центру поблизу Палацу "Україна", реконструкції історичної частини міста.

Щоб дати змогу краще ознайомитися з Україною, спеціально до зборів ЄБРР Національна парламентська бібліотека підготувала книжкову виставку. В першому її

Оперативна нарада представників Євробанку

розділі представлено законодавчу базу інвестиційної політики в Україні, в другому — наукові роботи, збірники та довідники, книги, присвячені економічному розвитку окремих регіонів.

На відзнаку визначної події у світі бізнесу Національний банк України випустив пам'ятну монету номіналом 2 гривні. Монету виготовлено з нейзильберу у кількості 10 тисяч штук. На лицьовому боці монети зображено малий Державний герб України, на зворотному — логотип Щорічних зборів Ради керуючих ЄБРР. Монета є платіжним засобом України, за кордоном вона ре-

алізується за колекційною ціною.

Для того щоб після перетину кордону іноземці почували себе комфортно, на період проведення зборів НБУ за погодженням із Кабінетом Міністрів децю спростив умови роботи обмінних пунктів. Із 5 по 15 травня українським банкам дозволено не реєструвати пункти обміну іноземної валюти і не оплачувати патент у разі, коли такі пункти відкривалися лише на цей період. Було також надано дозвіл на виплату готівки за пластиківими картками і дорожніми чеками міжнародних платіжних систем без використання сертифікованих комп'ютерних систем.

Сергій Тигипко упевнений: українська економіка рухається в ринковому напрямку

ПОТОЧНІ ПІДСУМКИ СПІВПРАЦІ

Уже на початку роботи форуму — 8 травня — Національний банк України і Європейський банк реконструкції та розвитку підписали угоду про надання НБУ другої кредитної лінії для підтримки малого та середнього бізнесу у розмірі 80 мільйонів ЕКЮ під гарантії уряду України. На церемонії підписання угоди Голова Нацбанку Віктор Ющенко пояснив, що згідно з розробленим механізмом НБУ перуступить надані кошти банкам-учасникам, які обслуговуватимуть цю кредитну лінію.

Основні відмінності нової лінії — це надавати клієнтам можливість одержати кредити без урядової гарантії, а також більш жорсткі критерії фінансової звітності для банків-учасників. На думку Віктора Ющенко, задовольнити такі вимоги зможуть близько 30 банків України, які пройшли міжнародний аудит і виконали всі економічні нормативи, у тому числі і щодо ліквідності.

60 мільйонів ЕКЮ (двома рівними траншами) підуць на кредитування малих і середніх підприємств, ще 20 мільйонів ЕКЮ (трьома траншами: один — 10 і два — по 5 мільйонів ЕКЮ) буде надано у вигляді мікрокредитів малим підприємствам і приватним підприємцям.

Нова кредитна лінія вигідно відрізняється від попередньої відсутністю обмежень на фінансування вітчизняних постачальників, допроектний розмір середніх підприємств та можливість надання кредитів готівкою.

Передбачається, що Євробанк у рамках цієї лінії профінансує 118 проектів. За оцінками, лише податкові надходження у бюджет від цих проектів можуть досягнути понад 100 мільйонів доларів; крім того, буде створено близько 3 тисяч додаткових робочих місць.

11 травня ЄБРР і Кабінет Міністрів України підписали угоду про надання кредиту в 40 мільйонів доларів українській енергетичній сервісній компанії "Укреско". Це перша структура такого зразка на території СНД. Діяльність "Укреско" спрямована на впровадження у виробництво енергозберігаючих проектів, інвестування малих і середніх підприємств. Компанія встановлюватиме системи економії енергії в кредит під гарантії підприємств на основі застави. Економічна доцільність проекту полягає в одержанні прибутку у вигляді економії за рахунок експлуатації енергозберігаючого обладнання.

Компанія попередньо вивчила підготовлені до реалізації 25 проектів, якими передбачено

заміну приладів теплопостачання, впровадження систем обліку енергії та модернізацію технології управління енергозатратами.

До керівництва "Укреско" будуть залучені іноземні експерти. В рамках програми Євросоюзу TACIS на управління компанією вже виділено грант у розмірі 3 мільйони ЕКЮ; очікується надходження ще одного такого гранта.

Дуже звожено ЄБРР поставився до вирішення енергетичних проблем України. Враховуючи безперечну необхідність допомоги у ліквідації наслідків Чорнобиля, банк узяв на себе функцію координатора некомерційного проекту "План "Укриття", який передбачає

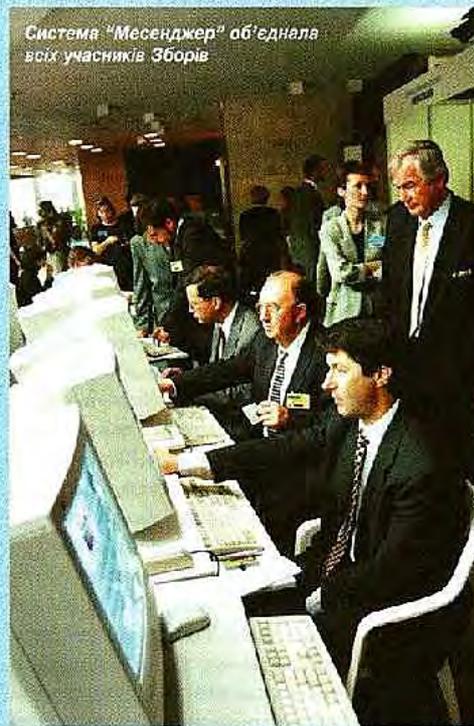
Бізнес-форум — справа серйозна

перетворення "саркофага" в надійний і екологічно безпечний об'єкт. На рахунок Чорнобильського фонду "Укриття", що знаходиться в адміністрації ЄБРР, зібрано майже половину необхідних коштів для проведення робіт до 2000 року.

Під час роботи Зборів підписано дві угоди з ЄБРР про виділення грантів на суму приблизно 130 мільйонів доларів для виконання робіт, пов'язаних із "саркофагом" над четвертим зруйнованим блоком Чорнобильської АЕС. За першим договором — між банком і компанією "Енергоатом", — на реалізацію першочергових проєктів за міжнародним планом заходів на об'єкті "Укриття" буде виділено 103.5 мільйона ЕКЮ. Впродовж двох років ці кошти спрямовуватимуть на стабілізацію будівель-

і нагодів, що уряд України має міжнародні зобов'язання зробити це до 2000 року. У відповідь країні Великої сімки зобов'язалися надати Україні кредитну допомогу для створення компенсуючих потужностей за рахунок побудови реакторів на Рівненській і Хмельницькій станції. Водночас ЄБРР веде переговори про побудову Дністровської гідроелектростанції. Роз'яснюючи позицію банку, Чарльз Френк пояснив, що ЄБРР, вивчивши найдешевші варіанти задоволення енергетичних потреб України, дійшов висновку, що оптимальним буде комбінований варіант: відновлення станцій, що вже працюють на природних копалинах, а також запуск атомних блоків Рівне-4 і Хмельницький-2. Питання щодо атомних станцій розглядатиметься на основі зая-

Система "Месенджер" об'єднала всіх учасників Зборів

Інвестиційні перспективи налаштовують на оптимізм

них конструкцій; удосконалення систем контролю за станом об'єкта і запобігання ланцюговій реакції; розвиток технології роботи із залишками ядерного палива, пилом та водою всередині "саркофага". За кожним із цих напрямів роботи група керування проєктом найближчим часом має визначити переможців тендеру.

Перший етап перетворення "саркофага" в екологічно безпечний об'єкт оцінюється в 750 мільйонів доларів, з яких 50 мільйонів доларів становить внесок України. Тривалість цього етапу — 8—9 років. За оцінкою фахівців, під "саркофагом" заховано близько 205 тонн ядерного палива.

Згідно з другим договором, підписаним банком і Мінекобезпеки України, Адміністрації ядерного регулювання буде надано 9.5 мільйона доларів для проведення експертизи та державного ліцензування проєктів.

ЄБРР, як сказав на заключній прес-конференції Чарльз Френк, хотів би, щоб Чорнобильська АЕС була закрита якомога швидше,

і нагодів, що уряд України має міжнародні зобов'язання зробити це до 2000 року. У відповідь країні Великої сімки зобов'язалися надати Україні кредитну допомогу для створення компенсуючих потужностей за рахунок побудови реакторів на Рівненській і Хмельницькій станції. Водночас ЄБРР веде переговори про побудову Дністровської гідроелектростанції. Роз'яснюючи позицію банку, Чарльз Френк пояснив, що ЄБРР, вивчивши найдешевші варіанти задоволення енергетичних потреб України, дійшов висновку, що оптимальним буде комбінований варіант: відновлення станцій, що вже працюють на природних копалинах, а також запуск атомних блоків Рівне-4 і Хмельницький-2. Питання щодо атомних станцій розглядатиметься на основі зая-

вак акціонерів банку до осені поточного року. У зв'язку з цими атомними станціями, поділився сумнівами виконуючий обов'язки президента ЄБРР, у банку виникло багато турбот з огляду на принципи здорової банківської практики і економічної доцільності проєкту. Також не визначився Євробанк щодо своєї участі у фінансуванні будівництва одеського нафтового терміналу. ЄБРР вбачає сенс у цьому терміналі за умови, що буде побудовано нафтопровід від Баку до чорноморського узбережжя Грузії. Однак питання виходу каспійської нафти на світові ринки має кілька варіантів вирішення, тому банк прагне застерегтися від того, щоб проєкт терміналу не виявився економічно нежиттєздатним.

Великого значення ЄБРР надає співробітництву України із іншими міжнародними організаціями. У ході зустрічі з Прем'єр-міністром України Валерієм Пустовойтенком виконуючий обов'язки президента ЄБРР Чарльз Френк наголошував на важливості узгодження позицій у питанні про надання ук-

раїні кредиту розширеного фінансування із Міжнародним валютним фондом і обіцяв щодо цього свою підтримку.

Всього за участю Євробанку в Україні реалізовано 26 інвестиційних проєктів, на стадії підготовки знаходиться ще 19, дев'ять із яких здійснюватимуться під гарантії українського уряду. За час співпраці з Україною близько 60% кредитів ЄБРР було надано для фінансування приватного сектора економіки. На розвиток харчової промисловості спрямовано 29% коштів, деревоспиритної — 9.8%, сільського господарства — 9.8%, легкої промисловості — 8.1%.

Із метою інвестування в економіку країн СНД банк створив 27 приватних акціонерних фондів із загальним обсягом капіталу 1.1 мільярда доларів. Ці фонди не лише інвестують кошти, а й надають технічну допомогу: поставляють обладнання, проводять маркетингові дослідження, розвивають інфраструктуру підприємств, пропонують фінансово-юридичні консультації, екологічну підтримку, допомагають у критичних управлінських ситуаціях. Леонід Кучма у своєму виступі на відкритті зборів зазначив, що у 1992—1997 роках загальна вартість інвестиційних проєктів в Україні, які реалізуються за участю Європейського банку, становить 1 мільярд 130 мільйонів доларів США. При цьому минулого року обсяг інвестицій банку збільшився майже вдвічі. Наша країна перемістилася із сьомого на п'яте місце серед держав, з якими працює ЄБРР. У цьому Президент України вбачає свідчення довіри і зацікавленості світової економічної спільноти у розвитку України.

Олег Бакун, "Вісник НБУ".
Фото Владислава Негребецького,
Валерія Закусила.

НОТАТКИ ІЗ СЕМІНАРУ

Економічне середовище і діяльність центральних банків.

Наприкінці березня у Єревані відбувся міжнародний семінар-нарада "Економічне середовище і діяльність центральних банків", організований Центральним банком Республіки Вірменія. У ньому взяли участь представники центральних банків Білорусі, Вірменії, Естонії, Киргизстану, Молдови, Туркменістану, Туреччини, України, а також Міжнародного валютного фонду.

Українську делегацію очолювала директор економічного департаменту Національного банку України Лідія Василівна Воронова. На семінарі вона виступила з доповіддю "Роль і місце центрального банку в економічному розвитку країни".

Л.Воронова поділилася своїми міркуваннями щодо одного з найгостріших нині питань розвитку банківських систем у пострадянських країнах — незалежності центрального банку. Це поняття, зауважила доповідач, не варто абсолютизувати. Незалежність центрального банку слід розглядати у рамках економічної політики уряду, яка має визначені орієнтири і яка, у свою чергу, не повинна вступати у суперечність із основним завданням головного банку країни — забезпеченням стабільності національної валюти.

Л.Воронова розповіла про структуру банківської системи і функції Національного банку України, ознайомила учасників семінару із ключовими положеннями Закону "Про Національний банк України" (який прийнятий Верховною Радою України у першому читанні).

— Приємно відзначити, що український досвід створення власної банківської системи, проведення безконфискаційної грошової реформи, досягнення і збереження фінансової стабільності викликає шире зацікавлення банкірів і фінансистів нових незалежних держав, — сказала кореспондентів "Вісника НБУ" Л.Воронова після завершення з Єревана.

Атмосфера взаємоповаги, відсутність спроб домінувати над іншими співучасниками, бажання і вміння вислухати думку опонента дали змогу провести об'єктивний аналіз економічного середовища на пострадянському просторі, виявити хибні і вдалі кроки на шляху створення сучасних повноцінних банківських систем у нових незалежних державах.

Одним із результатів семінару-наради у Єревані буде підготовка брошури, до якої ввійдуть висновки за всіма темами, що обговорювались. Ці висновки стануть основою для зустрічі голів центральних банків країн СНД у Бішкеку, передбаченої Єреванською угодою "Про створення Групи з питань грошово-кредитної політики".

"Вісник НБУ" планує розповісти про цю подію. А зараз пропонуємо увазі читачів редакційний виклад висновків за результатами обговорення основних тем, розглянутих на семінарі-нараді "Економічне середовище і діяльність центральних банків".

1. Роль центрального банку в реалізації стабілізаційних програм

Представники центральних банків усіх країн, що взяли участь у семінарі, констатували: незалежно від виду стабілізаційних програм, які ними втілюються у колишніх радянських республіках, економічні зрушення на кроці в основному мають монетарний характер і пов'язані зі структурною перебудовою.

Для проведення ефективної економічної політики центральному банку необхідна інституційна і законодавча незалежність, яка полягає у можливості самостійного застосування інструментів грошово-кредитної політики.

У процесі обговорення зазначеної теми на перший план вийшли проблеми, пов'язані зі структурою витрат, консолідацією і фінансуванням державного бюджету. Учасники наради наголосили: уряди всіх пострадянських країн є неефективними інвесторами; фінансування дефіциту державного бюджету має забезпечуватися за рахунок переважно неінфляційних джерел. Проводячи фінансову політику, уряди країн із перехідною економікою стикаються з труднощами, обумовленими значним стримуючим фактором — потребою щоденних критичних витрат. Це заважає зосередитись на виконанні довготермінових стратегічних завдань. Для більшості країн СНД характерна проблема дефіциту поточного рахунку

Група учасників семінару-наради "Економічне середовище і діяльність центральних банків". У першому ряду в центрі — директор економічного департаменту НБУ Л.В.Воронова; праворуч від неї — заступник директора економічного департаменту НБУ — начальник управління статистики та аналізу платіжного балансу Н.М.Іванік.

платіжного балансу; приплив капіталу відбувається в основному у вигляді "гарячих грошей", що загрожує стабільності розвитку економіки; приплив прямих інвестицій незначний.

У сфері довготермінових інвестицій в економіку кожної з країн пріоритетним було визначено залучення внутрішніх заощаджень, а не іноземного капіталу, а також — проведення структурних перетворень в економіці, що, у свою чергу, є передумовою подальшого збільшення внутрішніх заощаджень і їх найефективнішого інвестування.

Уд учасники семінару погодилися, що рівень інфляції, нижчий за 10%, найбільше сприяє забезпеченню довготермінового економічного зростання.

2. Взаємовідносини між центральним банком та урядом

На думку більшості учасників семінару, важливе значення для ефективного проведення грошово-кредитної політики має не лише законодавчо закріплена незалежність центрального банку, а й незалежність інструментів, за допомогою яких центральні банки регулюють цю політику.

У рамках взаємовідносин із урядом кінцевою метою всіх центральних банків є цілковите припинення прямого кредитування дефіциту бюджету як у формі надання кредитних ліній, так і у формі придбання державних цінних паперів на первинному ринку. Назріла необхідність у забезпеченні фінансування державного сектора за процентними ставками, які відображають фактичну вартість використовуваних коштів, а також — у уникненні різких коливань величини державного боргу з метою запобігання короткостроковим розладам на фінансовому ринку.

3. Вибір грошово-кредитних інструментів центральними банками країн із перехідною економікою

У всіх країнах, де не застосовується фіксований обмінний курс, головною метою грошово-кредитної політики центральних банків є забезпечення внутрішньої стабільності національної валюти. На шляху до цього центральні банки ставлять перед собою проміжні та оперативні цілі. Майже для всіх головних банків пострадянських країн оперативною ціллю є грошова база, проміжною — грошова маса. Такий вибір орієнтирів пов'язаний із кількісним підходом до досягнення макроекономічної і монетарної стабільності. Через недостатню розвинутість фінансових ринків цінні передавальні механізми поки що центральними банками ефективно не використовуються. Це насамперед проявляється у сфері грошово-кредитного регулювання за допомогою процентних ставок.

Грошово-кредитні інструменти в усіх країнах майже ідентичні, однак періодичність та ефективність застосування кожного з них залежить від особливостей економічного середовища. Учасники семінару дійшли висновку, що різноманітність і складність інструментів грошово-кредитної політики перешкоджають проведенню ефектив-

ної політики центральних банків. На думку більшості, основними механізмами грошово-кредитної політики мають бути опосередковані інструменти, проте нині у пострадянських країнах, як правило, превалюють прямі методи регулювання.

У разі застосування опосередкованих інструментів великого значення набуває визначення принципу взаємовідносин центрального банку і діючого фінансового ринку, особливо — грошового ринку. Залежно від рівня розвитку фінансових ринків центральні банки мали б поступово переходити від принципу "формульованик" ринку до принципу його "користувача". Це створило б реальні передумови для проведення грошово-кредитної політики в умовах ринкової економіки. У цьому плані розвиток банківських і небанківських фінансових інститутів стимулювало б становлення фінансового посередництва загалом.

4. Валютна політика та основні тенденції у внутрішньому секторі

Однією з проблем валютної політики, що обговорювалися на семінарі, була тенденція до доларизації в економіках більшості країн, яка призводить до нескерованості або до неефективності власної грошово-кредитної політики. У зв'язку із цим наголошено: лише фінансова стабілізація, реорганізація і відповідне удосконалення власних банківських систем дадуть змогу підвищити довіру до них із боку клієнтів.

Учасники семінару зробили висновок, що валютні ринки повинні розвиватися вільно, без участі центральних банків. Втручання центрального банку на валютному ринку може бути обумовлене тільки шляхами грошово-кредитної політики і здійснене за допомогою лише інструментів опосередкованого впливу.

5. Розвиток небанківських фінансових інститутів і ринків капіталу

У процесі формування і розвитку небанківських фінансових інститутів у країнах із перехідною економікою ключову роль відіграє приватний сектор, а особливу — перебіг приватизації.

Деякі держави зберегли за собою контроль над найважливішими об'єктами інфраструктури (енергетика, транспорт тощо). Однак формувати в автономному режимі ринки капіталів дуже важко і складно. Об'єктивною передумовою розвитку ринку капіталу є створення і функціонування фондових бірж. Причому, як зазначили представники Банку Естонії, не варто прагнути активної купівлі-продажу акцій відразу багатьох підприємств — достатньо виставити цінні папери чотирьох — п'яти зразкових. У цій справі найголовніше — уміло організувати сам процес їх виходу на ринок.

Нині, за відсутності діючих розвинутих ринків капіталу, в економіці більшості пострадянських країн іноземні інвестиції можуть надходити переважно у формі портфельних інвестицій.

У становленні небанківських фінансових інститутів важливе місце посідають створення і розвиток страхових та інвестиційних компаній, форму-

вання приватних пенсійних фондів, які у наших країнах можуть стати хорошим стимулом до зростання внутрішніх заощаджень.

6. Використання математико-економічних моделей для вироблення грошово-кредитної політики

Для побудови моделей особливе значення має розуміння реальних процесів, що відбуваються в економіці, виявлення справжніх причин і точне прогнозування наслідків, надання економіці запрограмованого стану за допомогою правильно обраних економічних інструментів.

Фактично в усіх країнах СНД існують проблеми, пов'язані з незначним терміном спостережень, недостовірністю або обмеженістю статистичної інформації, нестабільністю економічних процесів, що ускладнює створення економічних моделей для прогнозування.

Сьогодні, — констатували учасники семінару, — прогнозування на основі експертних оцінок та інтуїтивного підходу є найпоширенішим. Прогнози високої якості — справа майбутнього. Причому, на думку учасників семінару, недалеко. Нині в країнах — учасницях наради для створення економічних моделей використовується комп'ютерна програма Econometric Views.

7. Вплив стабільності банківської системи на грошово-кредитну політику

У всіх країнах СНД більшість фінансових послуг надається через банківську систему. У банках сконцентровано основну частину національних заощаджень. Тому в наших країнах стабільність банківської системи є чи не найголовнішим завданням грошово-кредитної політики. Деякі учасники семінару зазначили, що на нинішньому етапі розвитку економіки дуже важливою є роль взаємодії у процесі проведення грошово-кредитної політики і банківського запляну та регулювання, оскільки балансові показники банків під час проведення реформ можуть різко змінюватися. Остатнє не може не впливати на грошові агрегати, на формування грошового мультиплікатора та на встановлення центрального банку норм резервних вимог.

Стабільність і плучкість банківської системи важлива також у плані впровадження грошово-кредитних інструментів. Досвід свідчить: у деяких країнах СНД грошово-кредитні інструменти використовуються для забезпечення ліквідними коштами банків, які мають фінансові проблеми, успадковані від колишньої системи, а не для виконання своєї основної функції — забезпечення стабільного рівня цін.

Попри все, зауважували учасники семінару-наради, центральні банки нових незалежних держав повинні передусім виконувати своє основне призначення і, турбуючись про це, прискорити реструктуризацію банківських систем своїх країн, орієнтуючись на кращий світовий досвід.

За матеріалами семінару-наради підготував Андрій Папуша, "Вісник НБУ".

Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики, проведених 31 березня та у квітні 1998 року

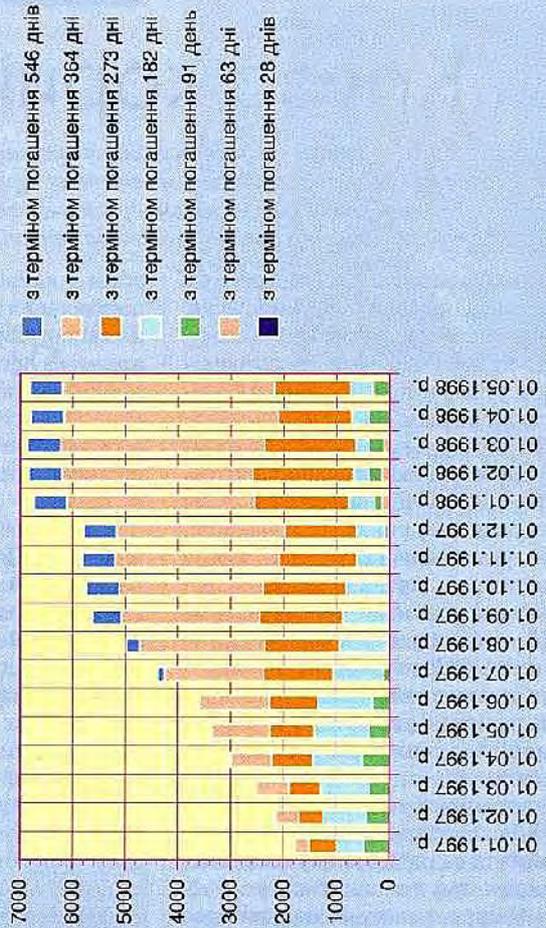
Номер аукціону	Дата проведення аукціону	Пропозиція				Результати аукціону				Ставка доходності, %
		Виставлено облігацій, шт.	Номинал облігацій, грн.	Проголошена ставка доходності, %	Термін погашення облігацій	Розміщено облігацій, шт.	Залучено коштів до бюджету, тис. грн.	Відібрана ціна, грн.	Середньо-заважена ціна, грн.	
181	31.03.98	не оголош.	100	—	01.07.98	134 000	11 981.93	89.25	89.27	48.21
182	31.03.98	не оголош.	100	—	30.09.98	136 000	10 980.24	80.59	80.59	48.30
183	31.03.98	не оголош.	100	—	30.12.98	52 739	3 858.80	73.15	73.17	49.03
184	31.03.98	не оголош.	100	—	31.03.99	33 921	2 277.14	67.10	67.13	49.10
185	01.04.98	не оголош.	100	—	30.12.98	127 935	9 366.29	73.17	73.21	48.93
186	01.04.98	не оголош.	100	—	31.03.99	300 532	20 180.72	67.15	67.15	49.05
187	02.04.98	не оголош.	100	—	03.07.96	174 005	15 540.14	89.28	89.31	48.01
188	02.04.98	не оголош.	100	—	02.10.98	177 866	14 350.03	80.62	80.68	48.02
189	02.04.98	не оголош.	100	—	01.01.99	44 976	3 292.25	73.20	73.20	48.95
190	02.04.98	не оголош.	100	—	02.04.99	0	—	0.00	0.00	—
191	03.04.98	не оголош.	100	—	01.01.99	28 830	2 112.07	73.21	73.28	48.80
192	03.04.98	не оголош.	100	—	02.04.99	3 813	255.97	67.13	67.13	49.10
193	06.04.98	не оголош.	100	—	06.07.98	67 000	5 986.93	89.35	89.36	47.76
194	06.04.98	не оголош.	100	—	05.10.98	49 000	3 955.06	80.65	80.72	47.90
195	06.04.98	не оголош.	100	—	04.01.99	218 000	15 974.50	73.24	73.28	48.75
196	06.04.98	не оголош.	100	—	05.04.99	988 639	26 108.65	67.15	67.18	48.99
197	07.04.98	не оголош.	100	—	08.07.98	233 582	20 874.48	89.35	89.37	47.71
198	07.04.98	не оголош.	100	—	07.10.98	339 652	27 409.40	80.65	80.70	47.96
199	07.04.98	не оголош.	100	—	06.01.99	15 532	1 141.53	73.24	73.26	48.80
200	07.04.98	не оголош.	100	—	07.04.99	787	52.85	67.16	67.16	49.03
201	09.04.98	не оголош.	100	—	07.01.99	416 207	30 489.03	73.24	73.25	48.83
202	09.04.98	не оголош.	100	—	08.04.99	512 340	34 424.06	67.15	67.19	48.97
203	10.04.98	не оголош.	100	—	08.01.99	90 186	6 605.26	73.24	73.24	48.85
204	10.04.98	не оголош.	100	—	09.04.99	581 950	39 107.04	67.20	67.20	48.94
205	14.04.98	не оголош.	100	—	15.07.98	199 205	17 617.16	89.40	89.44	47.36
206	14.04.98	не оголош.	100	—	14.10.98	169 305	13 676.91	80.72	80.78	47.72
207	14.04.98	не оголош.	100	—	13.01.99	279 728	20 490.08	73.25	73.25	48.83
208	14.04.98	не оголош.	100	—	14.04.99	459	30.84	67.20	67.20	48.94
209	15.04.98	не оголош.	100	—	15.01.99	7 068	517.73	73.25	73.25	48.65
210	15.04.98	не оголош.	100	—	16.04.99	1 920	129.04	67.21	67.21	48.79
211	16.04.98	не оголош.	100	—	15.01.99	35 145	2 574.37	73.25	73.25	48.65
212	16.04.98	не оголош.	100	—	16.04.99	0	—	0.00	0.00	—
213	17.04.98	не оголош.	100	—	15.01.99	181 172	13 277.02	73.25	73.28	48.75
214	17.04.98	не оголош.	100	—	16.04.99	181 800	12 226.05	67.25	67.25	48.83
215	21.04.98	не оголош.	100	—	20.01.99	232 112	17 002.12	73.24	73.25	48.83
216	21.04.98	не оголош.	100	—	24.03.99	301 500	20 803.50	69.00	69.00	48.81
217	21.04.98	не оголош.	100	—	21.04.99	508 300	20 793.16	67.25	67.25	48.83
218	22.04.98	не оголош.	100	—	20.01.99	50 000	3 665.00	73.30	73.30	48.70

219	22.04.98	не оголош.	100	—	24.03.99	200 000	13 806.00	69.03	69.03	48.74
220	22.04.98	не оголош.	100	—	21.04.99	210 000	14 128.80	67.28	67.28	49.77
221	23.04.98	не оголош.	100	—	06.11.98	500 000	39 935.52	79.68	79.87	46.94
222	23.04.98	не оголош.	100	—	22.01.99	44 510	3 263.44	73.30	73.32	48.65
223	23.04.98	не оголош.	100	—	26.03.99	0	—	0.00	0.00	—
224	23.04.98	не оголош.	100	—	23.04.99	0	—	0.00	0.00	—
225	24.04.98	не оголош.	100	—	22.01.99	66 685	4 909.54	73.25	73.62	47.91
226	24.04.98	не оголош.	100	—	26.03.99	120 590	8 364.63	69.37	69.37	47.97
227	24.04.98	не оголош.	100	—	23.04.99	159 931	10 792.06	67.28	67.48	48.32
228	28.04.98	не оголош.	100	—	27.01.99	328 422	24 181.18	73.30	73.63	47.88
229	28.04.98	не оголош.	100	—	02.04.99	0	—	0.00	0.00	—
230	29.04.98	не оголош.	100	—	07.04.99	0	—	0.00	0.00	—
231	28.04.98	не оголош.	100	—	28.04.99	16 150	1 086.57	67.28	67.28	48.77
232	29.04.98	не оголош.	100	—	03.02.99	300 000	22 005.25	72.80	73.35	47.36
233	29.04.98	не оголош.	100	—	02.04.99	271 000	18 915.80	69.80	69.80	46.72
234	29.04.98	не оголош.	100	—	07.04.99	354 750	24 637.39	69.45	69.45	46.81
235	29.04.98	не оголош.	100	—	28.04.99	615 980	41 911.56	67.28	68.04	47.10
Разом		X	X	X		9 263 263	677 185.1	X	X	X

Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики за 1998 рік

Період	Результати аукціонів	
	Розміщено облігацій, шт.	Залучено коштів до бюджету, тис. грн.
Січень	8 504 247	635 164.55
Лютий	10 423 818	752 054.89
Березень	9 655 744	708 165.73
I квартал	28 583 809	2 095 385.17
Квітень	9 263 263	677 165.12
Травень	0	0.00
Червень	0	0.00
II квартал	9 263 263	677 165.12
I півріччя	37 847 072	2 772 550.29
Липень	0	0.00
Серпень	0	0.00
Вересень	0	0.00
III квартал	0	0.00
Жовтень	0	0.00
Листопад	0	0.00
Грудень	0	0.00
IV квартал	0	0.00
Усього з початку року	37 847 072	2 772 550.29

Сума облігацій внутрішньої державної позики, що перебувають в обігу

Матеріали підготовлено вмісійно-кредитним департаментом Національного банку України.

ДОСЛІДЖЕННЯ

Оцінка тенденцій внутрішньої стабілізації державних фінансів України

ПАРАМЕТРИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ

Інфляція. Досить часто фінансово-грошову стабілізацію оцінюють на підставі рівнів зміни цін: споживчих, оптових, дефлятора ВВП. Визнаючи важливість цього показника, не можемо не висловити два зауваження.

Перше.

Інфляція є похідною складного переплетіння впливів різних факторів та різнонаправлених процесів. Та зрештою (в довгостроковому періоді) інфляція "живиться" надлишком грошей в обігу. Центральний банк держави жорсткою монетарною політикою¹ спроможний забезпечити зниження інфляції до рівнів, які не перешкоджають реальному економічному зростанню² (Україна щодо цього — один із прикладів). Однак прогресуюча "вертикальна" розбалансованість державних фінансів³ зрештою зірве цінову стабільність. Цей зрив цін можуть спричинити:

а) **вимушена відмова від жорсткої монетарної політики** (впровадження емісійного кредитування дефіциту державного бюджету не завжди є головною ознакою);

б) **суттєве розширення розрахунків без використання національної валюти** зі створенням специфічного сектора розрахунків, пропорції обміну (ціни) в якому розвиватимуться незалежно від динаміки пропозиції національних грошей. Зрештою ці ціни можуть і не бути номінованими у національній валюті, хоча вони краще відображатимуть збалансованість попиту та пропозиції.

Низькі темпи зростання цін як такі не характеризують усталену, довгострокову стабілізацію державних фінансів

Тобто низькі темпи зростання цін як такі не характеризують усталену, довгострокову стабілізацію державних фінансів.

Друге.

Економіці України притаманні нині численні суттєві обмеження як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Тобто недосконале законодавче регулювання соціально-економічної активності економічних агентів суспільства плос небачений занепад виробництва внаслідок розпаду Союзу РСР у поєднанні з вадами повільного пристосування економічних відносин та особистостей до ринкових умов обмежують і викривляють вільний рух капіталів та робочої сили. Тому збереження низької інфляції як таке (навіть тривале — протягом року-півтора) є позитивним, але не вичерпно об'єктивним явищем.

Дефіцит державного бюджету

Віктор Лисицький,
керівник групи радників Голови
Національного банку України.

відносно ВВП. І він не може бути параметром стабільності державних фінансів. Як відомо, національні економіки мають значні розбіжності у рівнях монетизації. Тобто відношення грошової пропозиції до ВВП коливається у досить широкому діапазоні значень. Особливо відрізняються постсоціалістичні економіки, які часто мають значно нижчі рівні монетизації, ніж у ринкових економіках розвинутих країн. Тому один і той же рівень дефіциту державного бюджету відносно ВВП по-різному впливатиме на оборотність грошової маси. В економіках із низьким рівнем монетизації він відволікатиме відносно більшу частку грошей для обслуговування потреб держави, що спричинятиме підвищення відсоткових ставок за кредитами

Один і той же рівень дефіциту державного бюджету відносно ВВП по-різному впливає на оборотність грошової маси

комерційних банків, обмежуючи доступ суб'єктів господарювання (творців грошей!) до кредитів. Негативний вплив такої політики на економічне зростання очевидний (і підтвердження тому — досвід України). Таким чином, **рівень дефіциту державного бюджету відносно ВВП не є надійним параметром стабілізації державних фінансів.**

На нашу думку, найповніше висвітлює збалансованість державних фінансів такий показник.

Обсяги заборгованості держави "по

¹ Під жорсткою монетарною політикою ми розуміємо політику центрального банку, яка забезпечує малоінфляційну динаміку грошової пропозиції в умовах наявності значних дестабілізуючих впливів. Будемо вважати, що малоінфляційний розвиток грошової пропозиції — це розвиток грошової пропозиції з темпами інфляції, які не перешкоджають введеному та усталеному реальному економічному зростанню.

² Під реальним економічним зростанням ми розуміємо зростання реального ВВП на душу населення.

³ Цей "прогрес" можна оцінювати, зіставляючи обсяги кумулятивної "вертикальної" заборгованості і потенційні джерела її покриття (ВВП, гроші в обігу і таке інше).

вертикалі” відносно грошової пропозиції. Зіставлення заборгованості держави “по вертикалі” з грошовою пропозицією означає порівняння непідтверджених (неприйнятих) економікою витрат⁴ держави зі створеною доданою вартістю (ВВП), накопиченою у грошовій формі. Цей показник віддзеркалює потенційну можливість погашення заборгованості: чим більший показник, отриманий у результаті співвідношення внутрішніх боргів держави і грошової пропозиції, тим менша ймовірність їх сплати. **Зростання цього показника означає посилення вертикальної незбалансованості фінансів — держава бере на себе делі більше грошових зобов’язань відносно намірів економічних агентів зберігати результати своєї праці у грошовій формі.**

Саме тому надалі ми оцінюватимемо тенденції внутрішньої стабілізації державних фінансів України, зіставляючи накопичені державою борги із грошовою пропозицією.

ВИДИ “ВЕРТИКАЛЬНОЇ” ЗАБОРГОВАНОСТІ

Загальний обсяг внутрішньої заборгованості можна поділити на дві частини:

1. Монетизований борг.

Складається з боргів, опосередкованих кредитними взаємовідносинами держави з банками.

2. Немонетизований борг.

Складається із невиконаних державою фінансових зобов’язань, передбачених чинним законодавством⁵, та заборгованості держави за господарськими взаємовідносинами

⁴ Фактично здійснених або передбачених законодавством і не здійснених.

⁵ Заборгованість із виплати пенсій, стипендій, субсидій, заробітної плати та інших видів соціальних і несоціальних виплат.

з реальним сектором економіки⁶.

Монетизований борг фіксується у балансах банків, і тому вивчення динаміки такого боргу не викликає особливих проблем. Значно складніше спостерігати за динамікою немонетизованого боргу, і ось чому:

1) **Українське законодавство переобтяжене зобов’язаннями, здійснити які держава неспроможна.** Тобто значною кількістю чинних законів передбачено такі обсяги державних витрат, які абсолютно не узгоджуються з реальною динамікою економіки. Йдеться не лише про те, що держава не може зараз забезпечити пристойне життя найбільш вразливим верствам населення. Річ об тім, що низкою законів передбачено активну фінансову допомогу цілим секторам (сільське господарство) та галузям народного господарства (вугільна промисловість, конверсійні підприємства і т.д.).

2) **Не мають необхідного офіційного статусу боргові взаємовідносини держави та реального сектора економіки.** Йдеться про те, що фактична взаємна заборгованість держави та підприємств не оприлюднюється, не обговорюється і не береться до уваги в процесі прийняття політичних рішень (у тому числі й при розробці бюджетів).

Отже, суспільна достовірність монетизованого і немонетизованого боргів досить різна.

МОНЕТИЗОВАНИЙ БОРГ ТА ГРОШОВА ПРОПОЗИЦІЯ

У сконцентрованому вигляді монетизований борг держави відображається у банківському огляді,

⁶ Заборгованість за державними замовленнями щодо надання послуг державним установам і тале інше.

Стабілізація державних фінансів означатиме досягнення певної незмінності вимог банківської системи до уряду щодо грошових агрегатів

який щомісяця формує Національний банк України на основі балансів банківської системи та публікує у відповідному бюлетені, а також у бюлетені МВФ International Financial Statistics (див. таблицю 1). Ці дані постійно перевіряються спеціалістами МВФ, що забезпечує їх високу публічну достовірність. Борги (в тому числі й держави) класифікуються у них як вимоги (кредити) банківської системи до відповідних угруповань клієнтів.

Для нашого дослідження надзвичайно важливо оцінити динаміку змін у використанні пасивів банківської системи для фінансування держави. Стабілізація державних фінансів означатиме досягнення певної незмінності вимог банківської системи до уряду щодо грошових агрегатів.

Дані таблиці 1 свідчать про відсутність стабілізації державних фінансів у частині монетизованого боргу протягом 1992—1996 років. Наприклад, відношення кредитів загальному уряду (нетто) до “широких” грошей (гроші + квазігроші):

а) взагалі має надзвичайно “рвану” динаміку розвитку. За підсумками 1992 року, 59.5% “широких” грошей забезпечували кредитування загального уряду. 1993 року цей показник знизився до 8.8% (у 6.8 раза), але на кінець 1997 року стрімко зріс (у 7.4 раза) і досягнув 64.7% обсягу грошей, які знаходилися в обігу;

Таблиця 1. Банківський огляд (скорочений вигляд)

Показники (млн. грн., на кінець періоду)	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Внутрішній кредит, у тому числі:	41.8	453.7	2 909	8 460	12 041	15 950
вимоги до загального уряду (нетто)	15.0	42.6	920	3 989	5 974	8 107
вимоги до нефінансових державних установ	25.5	390.0	1 432	3 663	4 932	5 549
вимоги до приватного сектора	1.3	21.1	557	804	1 129	2 294
Гроші	20.7	341.9	1 860	4 682	6 316	9 050
Квазігроші	4.5	139.5	1 356	2 232	3 046	3 485
АНАЛІЗ						
Вимоги до загального уряду (нетто)	15.0	42.6	920	3 989	5 974	8 107
Вимоги до загального уряду (нетто) — до “широких” грошей	59.5%	8.8%	28.6%	57.7%	63.8%	64.7%
Вимоги до приватного сектора — до “широких” грошей	5.2%	4.4%	17.3%	11.6%	12.1%	18.3%

Джерело: бюлетень НБУ

Таблиця 2. Розрахунок немонетизованого боргу держави

Рядки балансу	Показники (млн. грн.)	1992	1993	1994	1995	1996	1997
200	Розрахунки з дебіторами — з бюджетом (68)	1.6	56.8	253	639	1 209	1 703
670	Розрахунки кредиторів із бюджетом (68)	-3.0	-106.5	-775	-3 465	-5 962	-8 210
680	Розрахунки кредиторів за позабюджетними платежами (65)	-0.3	-21.7	-228	-1 161	-2 166	-1 590
690	Розрахунки кредиторів за страхуванням (69)	-1.1	-47.3	-245	-1 628	-3 748	-4 668
	Сальдо взаємовідносин підприємств із державою — немонетизований борг держави	-2.9	-118.6	-996	-5 616	-10 667	-12 764
	Ланцюгові темпи зростання		4114%	839%	564%	190%	120%
	Індекс інфляції споживчих цін	2100%	10256%	501%	282%	140%	110%

б) має протягом 1995—1997 років невинувато високе значення — навряд чи можна погодитися з тим, що банківська система у цілому ледве не 2/3 своїх зобов'язань перед клієнтами стосовно грошей розміщувала у кредитах уряду. Адже приріст грошей є результатом роботи реального сектора економіки (підприємств), а не кабмінівських чиновників.

Зіставлення державних фінансів із грошми як засобом платежу не вносить принципових змін на краще щодо оцінки тенденцій стабільності державних фінансів. Отже, можна із цілковитою впевненістю стверджувати, що протягом 1992—1997 років спостерігалася дестабілізація державних фінансів України.

Протягом цього періоду вимоги до приватного сектора після коливань у межах від 4.4% (1993 рік) до 17.3% (1994 рік) зафіксувалися на рівні 18.3% (за підсумками 1997 року), віддзеркалюючи тим самим незначну його роль у нашій економіці.

НЕМОНЕТИЗОВАНИЙ БОРГ ТА ГРОШОВА ПРОПОЗИЦІЯ

Статистичні труднощі, пов'язані з оцінкою динаміки немонетизованого внутрішнього боргу держави, ми спробували подолати, спираючись на такий факт: чинне законодавство щодо фінансових зобов'язань держави знаходить своє відображення у калькулюванні ціни продукції підприємств. Якщо підприємству не вдалося реалізувати продукцію за цінами, в яких приплюсовані ці зобов'язання, та допомогти державі виконати її зобов'язання, то воно відображає даний факт у бухгалтерських балансах. Наприклад, підприємства не можуть не включати у вартість продукції, у баланс зокрема, відрахування на соціальне страхування, за прямими бюджетними, а також небюджет-

ними платежами, передбаченими чинним законодавством, і які, власне, є фінансовими зобов'язаннями держави перед суспільством. Невиконані підприємствами вимоги за цими відрахуваннями фактично становлять немонетизований борг держави.

Немонетизований борг держави (див. таблицю 2) має значні обсяги та досить високі (вищі, ніж інфляція) темпи зростання. Вже одне це вказує на поглиблення нестабільності державних фінансів України.

ШЛЯХИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

Наведений вище аналіз свідчить про стрімке посилення фінансових суперечностей між державою та підприємствами, внаслідок чого досить швидко зростає монетизований борг та посилюється нестабільність фінансів — і держави, і підприємств. На нашу думку, стабілізацію державних фінансів може забезпечити неординарно швидке й одночасне просування за такими напрямками:

- абсолютне скорочення державних витрат із адекватним послабленням податкового тягаря;

- відносне щодо темпів зростання грошової пропозиції зниження державних витрат;

- залучення дешевших зовнішніх кредитів для фінансування поточних дефіцитів державного бюджету;

- розширення кредитної бази економіки за рахунок залучення на банківські депозити готівкових грошей.

Перший із цих напрямів дістав відображення в численних роботах вітчизняних та зарубіжних фахівців. Однак його системне використання наштовхується на великі перешкоди. Політичні та кланові угруповання досить успішно блокують, наприклад, проведення пенсійної реформи. Важким тягарем на плечах економічних агентів держави залишається також вкрай недосконало відрегульоване функціонування фонду Чорнобиля. Разом із тим наведені зіставлення свідчать, що суперечності між державою та підприємствами набувають уже абсурдних розмірів.

Із огляду на політично-кланову реальність України слід приділяти більше уваги другому напрямку стабілізації державних фінансів, який зрештою означає призупинення спаду виробництва в офіційній економіці та початок прискореного реального економічного зростання. Якщо не вдається досягти помітного прогресу у послабленні податкового тягаря, то треба вжити рішучих заходів щодо надання значно більшої свободи підприємствам у веденні справ, особливо опікуючись розвитком малого бізнесу.

Коментуючи третій напрям, зауважимо, що його успішне використання на перший план висуватиме вимогу щодо прискореної грошової приватизації великих підприємств, звільнення цін на енергетичні ресурси та, знову ж таки, зниження державних витрат.

Щодо четвертого напрямку варто нагадати, що система фінансової відповідальності уряду перед домашніми господарствами дуже далека від завершення (не працює механізм банкрутства, немає системи страхування банківських депозитів тощо). Необхідно швидко й рішуче просувати вперед ринкові реформи у даному секторі економіки.

АНАЛІЗ ФАХІВЦЯ

Бюджетна безпека

Бюджет — це баланс грошових доходів і видатків, що складається для держави, місцевих органів управління, суб'єктів господарювання на певний період. У нерациональному (череальному, незбалансованому) бюджеті слід шукати причини всіх наших бід: того стану, в якому опинився господарський комплекс країни, численних соціальних пегараздів.

Враховуючи значущість повноцінного бюджету для нормальної життєдіяльності країни, можна оцінити важливість дотримання бюджетної безпеки, тобто стану забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів.

ЧИННИКИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА БЮДЖЕТНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

1. Бюджетна безпека держави зумовлюється величиною її бюджету. За цим показником Україні ще дуже далеко до безпечного рівня. Так, 30 грудня 1997 року Верховна Рада на пленарному засіданні ухвалила в остаточній редакції проект Закону "Про Державний бюджет України на 1998 рік". Відповідно до ухвалені статті закону доходи заплановано в обсязі 21 млрд. 101 млн. 50 тис. грн., видатки — 24 млрд. 481 млн. 773.9 тис. грн. з урахуванням повного погашення заборгованості із зарплати. Як доходи, так і видатки, що вимірюються кількома десятками мільярдів гривень, явно недостатні для такої країни, як Україна. Наприклад, загальна сума федеральних витрат у США на 1999 фінансовий рік, що розпочинається 1 жовтня, запланована на рівні 1.73 трлн. доларів. Бюджет Японії на фінансовий рік, що почався 1 квітня 1998 року, становлюється в сумі 77 трлн. 670 млрд. єн (приблизно 620 млрд. доларів).

Певною мірою бюджетна безпека визначається і рівнем перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджет. В "Основних положеннях податкової політики в Україні", схвалених постановою Верховної Ради України від 4 грудня 1996 року за № 561/96-ВР, зазначалося, що граничний рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет України не повинен перевищувати 40—45%. У країнах середнього рівня розвитку частка ВВП, що перерозподіляється через бюджетну систему, становить 35—37%, а у високорозвинутих — 45% і більше. Наприклад, у Німеччині 1996 року цей показник сягнув 60%. Рівень перерозподілу ВВП через бюджет в Україні у тому ж 1996 році становив 37.4, а без доходів цільових бюджетних фондів — 26.2%.

Окрім того, необхідно брати до уваги і такий важливий відносний показник бюджетної безпеки, як питома вага доходів бюджету у зведеному балансі фінансових ресурсів України.

На початок 1997 року доходи бюджетів різних рівнів становили 61.7% від усіх фінансових ресурсів держави. На прибуток, що залишається у суб'єктів підприємницької діяльності, припадало 15.6, на амортизаційні відрахування — 12.6, зовнішні фінансові надходження — 5.5%.

Серед основних напрямів реформування податкової системи у 1998 році — зниження податкового навантаження за раху-

нок скорочення тієї частки фінансових ресурсів держави, яка перерозподіляється через бюджетну систему. Граничний рівень перерозподілу валового внутрішнього продукту через дохідну частину бюджету у 1998 році, за прогнозом, не перевищуватиме 31% з урахуванням державних цільових фондів (із вилученням зі складу державного бюджету України коштів Пенсійного фонду України).

Тобто ми спостерігаємо зростання питомих ваг бюджетних ресурсів у сукупних фінансових ресурсах держави.

2. Бюджетна безпека характеризується ступенем збалансованості бюджету, а відтак — розміром його дефіциту або бездефіцитністю. Рівень бюджетної безпеки обернено пропорційний рівню бюджетного дефіциту. Тобто найбезпечнішим за

Олександр Барановський, державний експерт апарату Ради національної безпеки та оборони України. Кандидат економічних наук.

інших однакових умов є бездефіцитний бюджет.

Дефіцит зведеного бюджету України за 1997 рік становив 6196.4 млн. грн., або 6.7% від ВВП. На покриття дефіциту було залучено 4945.9 млн. грн. із внутрішніх джерел фінансування та 1501.9 млн. грн. зовнішніх запозичень.

Дефіцит державного бюджету на 1998 рік становить 3.3% від ВВП (3.9% за методологією МВФ), або 3.381 млрд. грн. На покриття дефіциту із джерел внутрішнього фінансування спрямовується 1 млрд. 130 млн. 723 тис. грн., із зовнішніх джерел — 2 млрд. 250 млн. грн. Указом Президента України № 41/98 від 21 січня 1998 року "Про запровадження режиму жорсткого обмеження бюджетних видатків та інших державних витрат, заходи щодо забезпечення надходження доходів до бюджету і запобігання фінансовій кризі" Кабінету Міністрів доручено вжити додаткових заходів, спрямованих на зниження розміру дефіциту державного бюджету України на 1998 рік до 2.5%, а на 1999 рік — до 2% від ВВП.

Більш як дворазове скорочення за 1992—1997 роки дефіциту зведеного бюджету і півторазове за цей же період — дефіциту державного бюджету дало можливість провадити жорсткішу монетарну політику і досягти різкого падіння місячної інфляції. Проте, як свідчить бюджетна практика, підтримування запланованих показників дефіциту переважно завдяки регулюванню готівки в обігу без необхідних структурних перетворень у господарському комплексі спричиняє масоване накопичення бюджетної заборгованості. А відтак — зростає прихований бюджетний дефіцит (з урахуванням соціальних зобов'язань держави і заборгованості уряду підприємствам енергетичної галузі).

Рівень бюджетного дефіциту належить

до найважливіших індикаторів фінансової безпеки будь-якої держави. Існують різні оцінки його граничного розміру.

Наприклад, Маастрихтський договір серед інших умов потенційним учасникам валютного союзу ставить і таку, як межа дефіциту держбюджету (3% від ВВП). А згідно з даними міжнародної статистики "нормальна" величина бюджетного дефіциту в індустріально розвинутих країнах коливається у межах 3—4% від розміру ВВП, хоч у багатьох країнах, що розвиваються, цей показник сягає 10 і більше відсотків [1]. Згідно з такими оцінками рівень бюджетного дефіциту в Україні відносно прийнятний. Проте дуже важливо постійно з'ясовувати, завдяки чому складається та чи інша його величина, аналізувати джерела його покриття.

Скажімо, у США фінансування бюджетного дефіциту більш як на 90% забезпечується за рахунок випуску державних цінних паперів, які розміщуються серед населення [2]. В Україні протягом тривалого часу дефіцит держбюджету прямо фінансував Національний банк. Зокрема, за 1991—1995 роки НБУ надав урядові для цього кредити на суму 7739 млн. грн. [1]. І лише в останні роки відбувся перехід від емісійних до неемісійних джерел фінансування дефіциту бюджету. У 1996 році з неемісійних джерел було профінансовано близько 35% бюджетного дефіциту, що вчетверо перевищувало аналогічний показник 1995 року. А 1997 року НБУ зовсім припинив пряме фінансування дефіциту бюджету.

Тобто важливого значення у моніторингу бюджетного дефіциту набуває показник його монетизації. Починаючи з 1995 року в Україні відбувалося швидке зменшення монетизації дефіциту. Інакше кажучи, дефіцит усе більше покривався за рахунок зовнішнього і внутрішнього фінансування (відповідно 19.8 і 7.4% у 1995 р., 22.8 і 37% у 1996 р. та 31.1 і 67% у 1997 р.). А відтак фінансування дефіциту бюджету НБУ скоротилося із 72.7% у 1995 р. до 40.2% у 1996 р. і до 1.9% у 1997 році, або майже у 40 разів. Проте необхідно пам'ятати, що фінансування поточних витрат із нових запозичень призводить до зростання заборгованості держави, а обслуговування і виплата боргу обтяжує майбутній бюджет.

3. Бюджетна безпека визначається діючою в країні бюджетною системою як сукупністю різних видів бюджетів, що знаходяться в певному взаємозв'язку і взаємозалежності. Як зазначається у статті 95 Конституції України, бюджетна система нашої країни будується на засадах справедливої і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами та територіальними громадами. Вона сьогодні складається з 12038 бюджетів усіх рівнів, у тому числі державного, бюджету Автономної Республіки

Крим, 24 обласних, 485 районних, 166 міських республіканського та обласного підпорядкування, 277 міських районного підпорядкування, 116 районних у містах, 797 селищних міського типу і 10172 бюджетів сільських Рад. Отже, необхідно прагнути бюджетної безпеки як держави в цілому, так і окремих регіонів, усунення взаємної заборгованості між бюджетами різних рівнів.

Взаємовідносини державного бюджету України з бюджетами адміністративно-територіальних одиниць сьогодні визначаються Конституцією України, законами України "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про бюджетну систему України", "Про систему оподаткування" та окремими законодавчими актами щодо зарахування деяких дохідних джерел. Зна-

чена правова база дає змогу органам місцевого самоврядування в умовах напруженої соціально-економічної ситуації та обмеженості бюджетних коштів самостійно вирішувати локальні питання, здійснювати функції та повноваження, делеговані державою.

З метою підвищення рівня бюджетної безпеки бюджетна система України повинна будуватися на принципах стабільності, економічної обґрунтованості, достовірності, соціальної справедливості, збалансованості, фінансової єдності, адміністративної самостійності, рівнозначності витратків, повноти, прозорості. Практичній реалізації цих принципів сприятиме якнайшвидше прийняття Закону України "Про бюджетну систему і бюджетний процес".

4. На бюджетній безпеці не може не позначатися чинна правова база, професіоналізм та ретельність розробки і процедура розгляду її затвердження бюджету.

Податкове законодавство практично не регулює порядок внесення змін і доповнень до законів про податки. Втім, характерна риса податкової системи України — неодноразова упродовж року зміна законів. Прийняті Верховною Радою податкові закони такі неконкретні і неповні, що практично не можуть бути актами прямої дії. Тому їх доповнюють численні інструкції, роз'яснення, листи Державної податкової адміністрації і Мінфіну України, які про-

вокують велику кількість справ у арбітражних судах про невідповідність інструкцій законам.

Бюджетна безпека не в останню чергу залежить від того, наскільки **ретельно складено бюджет, деталізовано всі його складові.** Завдяки цим факторам не тільки зростає чи, навпаки, знижується обґрунтованість закладених у бюджеті показників, а й стає повноціннішим контроль за витрачанням бюджетних коштів.

Про недостатній ступінь деталізації вітчизняного державного бюджету говорити не доводиться. Так, Закон України "Про Державний бюджет України на 1998 рік" складається з 29 статей без достатнього рівня деталізації (навіть із урахуванням додатків до нього, які зазвичай не підлягають опублікуванню, а відтак не є прозорими для платників податків, зборів та обов'язкових платежів). Для прикладу зауважимо, що проект бюджету США на 1999 фінансовий рік, направлений конгресу 2 лютого поточного року президентом Клінтоном, становить п'ятитомний документ обсягом 2500 сторінок із максимальним рівнем деталізації усіх бюджетних надходжень і витратків. У Франції депутати і сенатори традиційно відводять три місяці для детального обговорення доходів і витратків держави. На жаль, Україна поки що не може похвалитися подібною ретельністю і професіоналізмом у такій важливій справі.

5. На бюджетну безпеку держави впливають масштаби бюджетного фінансування, тобто безповоротне надання коштів із державного бюджету підприємствам, установам та організаціям для повного або часткового відшкодування їхніх витрат. Із інших рівних умов ступінь бюджетної безпеки обернено пропорційний рівню обсягів зазначеного бюджетного фінансування.

6. Бюджетна безпека держави залежить від вибору на тому чи іншому етапі її розвитку певної бюджетної класифікації, тобто систематизованого економічного групування доходів і витрат за однорідними ознаками, що визначається природою держбюджету.

На формування бюджету, а потім і на можливість його виконання суттєво впливає надання пріоритетності предметній чи галузевій бюджетній класифікації (визначення витрат за галузями господарського комплексу й управління), економічній (диференціювання витрат за господарськими ознаками чи виробничими елементами: капітальні вкладення, заробітна плата, дотації тощо), змішаній чи комбінованій (поєднання відомчих і предметних ознак), цільовій (урахування загальнонаціональних, політичних, економічних і соціальних цілей або програм), функціональній (підхід до державних коштів як до інструмента політики уряду), бюджетній класифікації за фінансовими ознаками (витрати дифе-

ренціюються на такі, що не повертаються, тимчасові й умовні).

Верховна Рада України 12 липня 1996 року прийняла постанову № 327/96-ВР "Про структуру бюджетної класифікації України". Нова структура бюджетної класифікації відповідає міжнародним стандартам, зокрема міжнародній класифікації SOFOG (Classification of Functions of Government — класифікація функцій уряду).

Віднині проєкт видатків зведеного бюджету України формується за функціональною структурою бюджетної класифікації. А структура доходів зведеного бюджету за новою бюджетною класифікацією складається з розділів: "Податкові надходження", "Неподаткові надходження", "Доходи від операцій із капіталом", "Офіційні трансферти", "Державні цільові фонди".

1997 року тривало реформування бюджетних складових. Зі складу державного бюджету було вилучено Пенсійний фонд і включено водночас Фонд охорони навколишнього природного середовища, Фонд соціального захисту інвалідів, а також відрахування та збір на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання автомобільних доріг загального користування.

Проєкт реформування тривав. Так, Законом України "Про внесення змін до статті 2 Закону України "Про систему оподаткування" № 19/98-ВР від 15 січня 1998 року встановлено, що віднині до державного бюджету України включаються всі державні цільові фонди, крім Пенсійного та Фонду соціального страхування України.

7. На бюджетній безпеці держави позначається наявність чи відсутність бюджетних резервів, тобто фондів, що утворюються в державному бюджеті для безперервного фінансування намічених заходів і забезпечення нових невідкладних витрат.

8. Бюджетна безпека повинна підтримуватися досконалою системою бухгалтерського обліку виконання бюджету і кошторисів витрат бюджетних установ. Ця проблема в Україні, на жаль, поки що остаточно не вирішена.

9. Бюджетна безпека залежить від своєчасності прийняття бюджету, оскільки зволікання може стати головним дестабілізуючим чинником. Серед прямих наслідків несвоечасного прийняття бюджету — дезорганізація в соціально-економічній сфері, подальше зпигнення інвестиційної активності, посилення інфляційних процесів, дестабілізація національної валюти, знецінення грошових доходів громадян.

Згідно зі статтею 96 Конституції України Кабінет Міністрів не пізніше 15 вересня кожного року подає до Верховної Ради проєкт закону про Державний бюджет України на наступний рік.

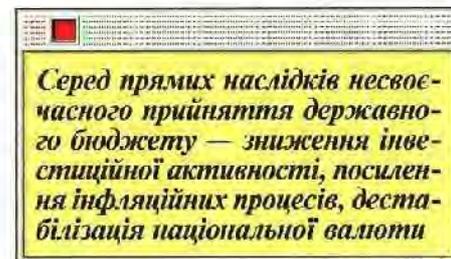
Донедавна бюджетний процес в Ук-

раїні характеризувався несвоечасністю прийняття бюджетних законів. Досить загадати, що Закон України "Про Державний бюджет України на 1997 рік" Верховна Рада прийняла аж 27 червня 1997 року, а Закон України "Про введення в дію Закону України "Про Державний бюджет України на 1997 рік" підписано 15 серпня минулого року. У зв'язку із цим слід зазначити, що вперше за останні роки вдалося більш-менш вчасно прийняти державний бюджет на 1998 рік (щоправда, аж 30 грудня 1997 року).

10. На бюджетній безпеці позначається характер касового виконання бюджету. У 1997 році запроваджено касове виконання державного бюджету через територіальні органи Державного казначейства.

У 1997 році обслуговування бюджетних рахунків здійснювали 17 українських банків. Нинішнього року їхня кількість скоротилася до семи. Це, зокрема, установи Національного банку України, Укресімбанку, Укрсоцбанку, Промісвестбанку, Ощадбанку, банків "Україна" та "Аваль".

11. Бюджетну безпеку підривають численні податкові пільги. Так, до бюджету через на-

дання різноманітних пільг щорічно не надходить більше третини платежів, що загострює проблему формування дохідної частини бюджету. За розрахунками, у 1998 році сума пільг становить 12.1 млрд. грн., або 44.5% від прогнозу загальних надходжень, та 11.9% від обсягу ВВП.

Масового характеру набула і практика надання відстрочок за платежами до державного та місцевих бюджетів. Наприклад, тільки у лютому 1998 року таких відстрочок надано на суму 339.5 млн. грн.

Не в останню чергу бюджетна безпека визначається тим, чи вдається на стадії формування та затвердження бюджету знайти формулу узгодження фінансово-економічних інтересів різних верств населення.

ДВІ СКЛАДОВІ БЮДЖЕТУ: ДОХОДИ ТА ВИДАТКИ

На жаль, доводиться констатувати, що й так недостатня дохідна частина бюджету поки що постійно не виконується, а це позначається і на його видатковій частині.

За звітом Головного управління Держав-

ного казначейства України, у 1997 році до зведеного бюджету держави надійшло 27.1 млрд. гривень, або 89.1% від наміченого. До державного бюджету минулого року надійшло 15.7 млрд. гривень. Рівень його виконання за доходами становив 1997 року 72.4% (1996 — 82.1%).

За даними Державного комітету статистики України, за 1997 рік частка бартеру в загальних обсягах реалізації зростає і становила у цілому за рік 42.4%.

Основною причиною, що викликає розвиток бартеру, є дефіцит грошей у товаровиробників. Тому в галузях, де виробляються складні товари і де роздрібна торгівля формує необхідний грошовий потік, питома вага бартеру стабільно низька.

Питома вага бартерних операцій у загальному обсязі експорту країни минулого року становила 10.4%, у загальному обсязі імпорту — 9.4%.

Виходячи з динаміки розвитку бартерних відносин у 1997 році, а також кризових явищ у фінансово-кредитній сфері України в цілому, сподіватися на заміну найближчим часом бартерних операцій повноцінними товарно-грошовими зв'язками не доводиться. А відтак цей вагомий фактор у вітчизняній бюджетній практиці і надалі негативно впливатиме на формування дохідної частини бюджету, тобто знижуватиме рівень бюджетної безпеки держави.

Втрачаються значні бюджетні кошти і через збільшення залишків продукції, що не реалізується внаслідок недостатнього сукупного попиту та конкуренції імпортованих товарів. Відтак вітчизняні виробники не сплачують податків.

1997 року передбачалося отримати 500 млн. гривень від приватизації і спрямувати їх на структурну перебудову галузей народного господарства. До бюджету ж надійшло якихось 15% від запланованого.

Усього за 1997 рік із 23 дохідних джерел бюджету не спрацювало 16. Як зазначив у своєму виступі на засіданні Координаційного комітету по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю 16 лютого 1998 року Президент України Леонід Кучма, торік бюджет недобрав через ухиляння від оподаткування та прогалини у чинному законодавстві понад 7 млрд. гривень.

В умовах фіксованого бюджетного дефіциту нестача надходжень призводить до секвестру видатків, який, у свою чергу, спричиняється до накопичення заборгованостей. Через це обсяг поточних видатків минулого року узгоджувався із сумою поточних надходжень та наявних коштів. У результаті рішення щодо конкретних видатків часто приймалися мало не щодня, за кожною потребою окремо. Такий підхід поглибив існуючу (через невдало вибрані бюджетні пріоритети) неефе-

ктивність виконання бюджету.

Недоотримання запланованих у 1997 році надходжень до державного бюджету України негативно вплинуло на стан виконання його видаткової частини. Не профінансовано видатки на 5423.6 млн. грн., або 19.8% від затверджених Верховною Радою річних призначень. З огляду на становище визначалися пріоритетні напрями фінансування загальнодержавних видатків. Так, на соціальний захист населення було спрямовано 1820.7 млн. грн., або 82.8% коштів, передбачених у бюджеті, в тому числі на соціальне забезпечення — 1422.2 млн. грн., або 80.5%. Видатки на фінансування соціально-культурних закладів, установ та заходів становили 1927.1 млн. грн., або 73.1%, у тому числі на освіту — 1237.9 млн. грн., або 85.4% річних призначень, які в основному спрямовувалися на виплату заробітної плати.

А в цілому у видатках державного бюджету (21987.8 млн. грн., або 23.8% від ВВП) більшу частину становить фінансування народного господарства й соціально-культурних закладів, установ, заходів та соціального захисту населення — по 17%.

Причому, як зазначають експерти, оцінка очікуваних видатків у бюджетному процесі значною мірою ґрунтувалася на врахуванні "необмежених" запитів галузевих міністерств та відомств. Першочерговість цих запитів зазвичай визначали надто поблагливі, врешті-решт визнавали "пріоритетними" майже всі заявлені видатки, хоча розуміли, що їхнє одночасне фінансування неможливе. Це проста й водночас очевидна причина того, що так звані "пріоритетні державні програми" ніколи не виконуються, принаймні у повному обсязі [3, с.40].

Проте бюджетні видатки не можна скорочувати (хай і вимушено) за рахунок статей, вирішальних для забезпечення соціальної злагоди та середньотермінового зростання вітчизняної економіки, тобто асигнувань на охорону здоров'я, освіту, розвиток основних виробничих інфраструктур. Такий висновок зумовлений тим, що скорочення цих видатків, безумовно, спричинить зростання бюджетної заборгованості.

Серед головних причин неповного виконання держбюджету можуть бути:

- первинно закладені нереальні суми доходів;
- зростання частки грошових сурогатів (векселів, заліків) замість фінансування бюджетних витрат;
- здійснення операцій із фальсифікованого експорту;
- величезні борги бюджету, накопичені підприємствами, організаціями та установами;
- нез'ясованість міжбюджетних взаємовідносин.

Як свідчить практика виконання дер-

жавних бюджетів останніх років, до порушень закону про державний бюджет можна віднести:

- перевищення граничного розміру дефіциту бюджету;
- налімірне використання кредитів НБУ;
- використання бюджетних коштів на цілі, не передбачені законом, або в обсягах, що перевищували затверджену межу;
- відсутність фінансування ряду передбачених законом витрат;
- численні порушення податкового законодавства суб'єктами підприємництва, неналежне виконання обов'язків працівни-

ками податкових органів, безвідповідальне, а часом і злочинне використання бюджетних коштів у місцевих Радах.

Наведені вище дані свідчать про незадовільний стан виконання майже всіх доходних і витратних статей державного бюджету, що, звичайно, вимагає якнайрішучіших дій стосовно виправлення ситуації.

У щорічній доповіді про внутрішню та зовнішню політику України "Економічний і соціальний розвиток України у 1996 році" визначалися, зокрема, такі основні напрями бюджетної політики на 1997 рік:

- прийняття державного бюджету України на основі пакета законів щодо податкової реформи;
- посилення постатейного контролю за витрачанням коштів бюджетів усіх рівнів;
- здійснення контролю за станом мобілізації доходів за рівнями бюджетів;
- розширення кола учасників ринку державних цінних паперів із метою збільшення неемісійних джерел фінансування бюджетного дефіциту;
- вирішення питання погашення заборгованості із заробітної плати у бюджетній сфері;
- забезпечення повного і своєчасного погашення зовнішнього та внутрішнього державного боргу та його обслуговування.

Проте задуманому поки що не судилося здійснитися.

Досі не прийнято пакет податкових законів. Розмови про необхідність якнайшвидшого прийняття Податкового кодексу так і залишилися розмовами.

Не запроваджено також дієвого постатейного контролю за витрачанням бюджетних коштів.

Не вдалося вирішити проблему погашення заборгованості із заробітної плати у бюджетній сфері, повного і своєчасного

погашення зовнішнього та внутрішнього державного боргу і його обслуговування.

За цей період хіба що посилюється контроль за станом мобілізації доходів за рівнями бюджетів.

Великого значення для гарантування бюджетної безпеки набуває відпрацювання чіткої практики планування і передусім прийняття бюджетної резолюції на наступний рік. У ній встановлюється граничний рівень перерозподілу валового внутрішнього продукту через дохідну частину бюджету, загальний розмір дефіциту державного бюджету.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що нинішній рівень бюджетної безпеки в Україні за всіма ознаками явно недостатній і загрожує фінансовій безпеці держави в цілому. До досягнення належної бюджетної безпеки України треба йти шляхом:

- пошуку джерел збільшення бюджетних доходів;
- мінімізації бюджетного дефіциту;
- удосконалення бюджетної системи країни і діючої правової бази;
- нормалізації процесу розробки та процедури розгляду і затвердження бюджету;
- оптимізації масштабів бюджетного фінансування;
- однозначного визначення характеру бюджетної класифікації;
- формування достатніх бюджетних резервів;
- якісного поліпшення бюджетного обліку;
- завершення переходу на виконання бюджету через систему Державної скарбниці та організації завдяки цьому повного контролю (вивірнення та визнання боргів, переведення частини їх у цінні папери, погашення боргів у грошовій формі) за тими, хто отримує кошти;
- підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Загострення бюджетної кризи в останні роки зобов'язує реалістично і обґрунтовано скласти бюджет 1999-го і наступних років.

Література

1. Степаненко В. Цивілізоване регулювання державних фінансів // Закон і бізнес. — 1997. — № 35.
2. Степаненко В. Резерви зростання державних інвестицій // Закон і бізнес. — 1997. — № 37.
3. Тенденції української економіки. — К.: Українсько-Європейський консультативний центр з питань законодавства, грудень 1997. — С. 96.

**ІНФОРМАЦІЯ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ТОРГІВ НА УКРАЇНСЬКІЙ МІЖБАНКІВСЬКІЙ ВАЛЮТНІЙ БІРЖІ
у квітні 1998 року**

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
 доларами США					
За 100 USD		Дані в тис. USD			
01.04.1998р.	203.85	8620.0	8620.0	0	18
02.04.1998р.	203.88	21760.0	21760.0	0	42
03.04.1998р.	203.91	18980.0	18980.0	0	44
06.04.1998р.	203.94	5400.0	7850.0	0	13
07.04.1998р.	203.95	470.0	470.0	0	8
08.04.1998р.	203.95	180.0	180.0	0	5
09.04.1998р.	203.95	30.0	30.0	0	6
10.04.1998р.	203.95	0	100.0	0	1
13.04.1998р.	203.96	630.0	630.0	0	7
14.04.1998р.	203.97	300.0	300.0	0	10
15.04.1998р.	204.02	17820.0	17820.0	0	38
16.04.1998р.	204.04	3390.0	3890.0	0	24
17.04.1998р.	204.05	410.0	410.0	10.0	8
20.04.1998р.	204.06	1710.0	1710.0	0	8
21.04.1998р.	204.06	100.0	100.0	0	2
22.04.1998р.	204.05	3670.0	10.0	3670.0	4
23.04.1998р.	204.04	5250.0	0	5250.0	3
24.04.1998р.	204.04	1700.0	0	4200.0	2
27.04.1998р.	204.06	10760.0	10760.0	0	26
28.04.1998р.	204.08	12270.0	12270.0	0	26
29.04.1998р.	204.10	8260.0	8260.0	0	27
30.04.1998р.	204.25	45890.0	45890.0	0	33
 російськими рублями					
За 10 RUR		Дані в тис. RUR			
01.04.1998р.	3.361	747.0	5292.0	347.0	8
02.04.1998р.	3.329	643.0	643.0	5230.0	10
03.04.1998р.	3.315	1736.0	328.0	2736.0	13
06.04.1998р.	3.325	640.0	2663.0	210.0	7
07.04.1998р.	3.311	580.0	450.0	3087.0	7
08.04.1998р.	3.325	3538.0	7644.0	0	10
09.04.1998р.	3.325	2914.0	2914.0	2456.0	10
10.04.1998р.	3.309	782.0	241.0	2977.0	5
13.04.1998р.	3.321	403.0	3363.0	0	10
14.04.1998р.	3.321	100.0	840.0	71.0	7
15.04.1998р.	3.326	1461.0	2261.0	74.0	9
16.04.1998р.	3.326	556.0	1713.0	556.0	5
17.04.1998р.	3.329	1135.0	1168.0	1009.0	6
20.04.1998р.	3.270	147.0	11.0	3155.0	6
21.04.1998р.	3.318	2961.0	5971.0	20.0	10
22.04.1998р.	3.328	1944.0	5265.0	1255.0	12
23.04.1998р.	3.318	727.0	44.0	3651.0	10
24.04.1998р.	3.319	1300.0	1519.0	548.0	7
27.04.1998р.	3.337	299.0	2799.0	135.0	9
28.04.1998р.	3.338	2588.0	3228.0	0	9
29.04.1998р.	3.339	3958.0	4419.0	1824.0	6
30.04.1998р.	3.339	182.0	182.0	0	3

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
 німецькими марками					
За 100 DEM		Дані в тис. DEM			
01.04.1998р.	111.0	256.0	466.0	123.0	8
02.04.1998р.	110.0	668.0	241.0	2121.0	16
03.04.1998р.	110.5	318.0	838.0	20.0	15
06.04.1998р.	110.5	75.0	75.0	41.0	5
07.04.1998р.	111.2	100.0	632.0	0	12
08.04.1998р.	111.2	61.0	203.0	5.0	8
09.04.1998р.	112.2	252.0	1340.0	2.0	14
10.04.1998р.	114.0	260.0	353.0	40.0	10
13.04.1998р.	112.4	293.0	293.0	1209.0	10
14.04.1998р.	112.3	171.0	118.0	811.0	9
15.04.1998р.	113.6	189.0	2100.0	4.0	13
16.04.1998р.	113.0	315.0	105.0	2630.0	11
17.04.1998р.	115.2	169.0	978.0	0	9
20.04.1998р.	112.9	203.0	103.0	2011.0	11
21.04.1998р.	114.0	289.0	1576.0	2.0	13
22.04.1998р.	114.0	372.0	373.0	272.0	8
23.04.1998р.	115.3	450.0	450.0	318.0	8
24.04.1998р.	114.0	275.0	142.0	1686.0	9
27.04.1998р.	114.1	310.0	310.0	253.0	6
28.04.1998р.	114.4	817.0	913.0	586.0	12
29.04.1998р.	113.8	292.0	15.0	1933.0	13
30.04.1998р.	114.9	1955.0	2545.0	100.0	18
 італійськими лірами					
За 10000 ITL		Дані в млн. ITL			
01.04.1998р.	11.10	19.0	0	159.8	4
08.04.1998р.	11.20	134.5	323.8	0	9
15.04.1998р.	11.60	59.3	342.4	0	6
22.04.1998р.	11.55	8.8	0	264.5	4
29.04.1998р.	11.40	31.2	6.6	31.2	6
 французькими франками					
За 100 FRF		Дані в тис. FRF			
07.04.1998р.	33.6	476.0	1185.0	96.0	9
14.04.1998р.	33.5	195.0	20.0	1065.0	6
21.04.1998р.	33.9	321.0	793.0	28.0	8
28.04.1998р.	34.1	85.0	527.0	0	5
 англійськими фунтами стерлінгів					
За 100 GBP		Дані в тис. GBP			
02.04.1998р.	356.0	24.0	111.0	8.0	7
09.04.1998р.	342.0	40.0	5.0	115.0	6
16.04.1998р.	342.0	37.0	2.0	37.0	4
23.04.1998р.	340.0	47.0	47.0	173.0	8
30.04.1998р.	340.0	25.0	25.0	25.0	5

Примітка. Торги білоруськими рублями у квітні не проводилися.

Матеріал підготовлено департаментом валютного регулювання Національного банку України.

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют 1 групи Класифікатора НБУ, встановлений Національним банком України з 1 по 6 квітня 1998 року¹

№ п/п	Код валют за ДСТУ ISO 4217-95	Назва валюти	Офіційний курс					
			01.04.1998 р.	02.04.1998 р.	03.04.1998 р.	04.04.1998 р.	05.04.1998 р.	06.04.1998 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	135.18	134.94	133.37	134.08	134.08	134.08
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	15.69	15.67	15.67	15.64	15.64	15.64
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	342.38	341.40	341.34	339.32	339.32	339.32
4	056 BEF	1000 бельгійських франків	53.51	53.43	53.43	53.33	53.33	53.33
5	280 DEM	100 німецьких марок	110.38	110.22	110.22	110.01	110.01	110.01
6	528 NLG	100 нідерландських гульденів	97.93	97.81	97.81	97.67	97.67	97.67
7	208 DKK	100 датських крон	28.96	28.91	28.91	28.86	28.86	28.86
8	380 ITL	10000 італійських лір	11.20	11.18	11.18	11.16	11.16	11.16
9	124 CAD	100 канадських доларів	143.22	143.74	143.61	143.39	143.39	143.39
10	578 NOK	100 норвезьких крон	26.77	26.65	26.62	26.62	26.62	26.62
11	840 USD	100 доларів США	203.85	203.85	203.88	203.91	203.91	203.91
12	246 FIM	100 фінських марок	36.38	36.31	36.31	36.25	36.25	36.25
13	250 FRF	100 французьких франків	32.95	32.90	32.89	32.82	32.82	32.82
14	752 SEK	100 шведських крон	25.61	25.48	25.41	25.47	25.47	25.47
15	756 CHF	100 швейцарських франків	134.01	133.33	133.13	132.98	132.98	132.98
16	392 JPY	1000 японських єн	15.35	15.28	15.25	15.13	15.13	15.13
17	954 XEU	100 ЕКЮ	219.07	218.94	218.83	218.35	218.35	218.35
18	724 ESP	1000 іспанських песет	13.00	12.99	12.99	12.97	12.97	12.97
19	300 GRD	1000 грецьких драхм	6.39	6.32	6.31	6.35	6.35	6.35
20	372 IEP	100 ірландських фунтів	277.61	276.98	277.09	276.72	276.72	276.72
21	352 ISK	100 ісландських крон	2.80	2.80	2.80	2.79	2.79	2.79
22	620 PTE	1000 португальських ескудо	10.78	10.76	10.76	10.74	10.74	10.74
23	960 XDR	100 СДР	271.27	271.92	273.13	271.33	271.33	271.33

¹До уваги міністерств, відомств, зацікавлених організацій і широкого кола читачів.

Єдиною офіційною інформацією у друкованих періодичних виданнях про офіційні курси гривні щодо іноземних валют 1 і 2 груп Класифікатора НБУ є їх опублікування у "Віснику Національного банку України".

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют 2 групи Класифікатора НБУ, встановлений Національним банком України з 1 по 6 квітня 1998 року

№ п/п	Код валют за ДСТУ ISO 4217-95	Назва валюти	Офіційний курс					
			01.04.1998 р.	02.04.1998 р.	03.04.1998 р.	04.04.1998 р.	05.04.1998 р.	06.04.1998 р.
1	152 CLP	1000 чилійських песо	4.50	4.49	4.49	4.49	4.49	4.49
2	156 CNY	100 китайських юанів	24.62	24.62	24.63	24.63	24.63	24.63
3	818 EGP	100 єгипетських фунтів	59.63	59.62	59.63	59.64	59.64	59.64
4	344 HKD	100 гонконгських доларів	26.31	26.31	26.32	26.32	26.32	26.32
5	702 SGD	100 сингапурських доларів	126.97	128.33	128.35	128.37	128.37	128.37
6	343 HUF	1000 угорських форинтів	9.64	9.64	9.64	9.65	9.65	9.65
7	356 INR	1000 індійських рупій	51.59	51.60	51.61	51.62	51.62	51.62
8	376 ILS	100 ізраїльських шекелів	56.64	56.75	56.76	56.77	56.77	56.77
9	410 KRW	10000 Південної Кореї вонів	14.08	14.79	14.79	14.79	14.79	14.79
10	985 PLN	100 польських злотих	59.36	59.47	59.48	59.49	59.49	59.49
11	642 ROL	10000 румунських лейв	2.45	2.40	2.40	2.40	2.40	2.40
12	682 SAR	100 саудівських ріялів	54.34	54.35	54.36	54.37	54.37	54.37
13	901 TWD	100 тайванських доларів	6.22	6.25	6.25	6.25	6.25	6.25
14	792 TRL	10000 турецьких лір	0.09	0.08	0.08	0.08	0.08	0.08
15	414 KWD	100 кувейтських динарів	666.83	667.70	667.80	667.90	667.90	667.90
16	534 NZD	100 новозеландських доларів	114.59	114.43	114.45	114.47	114.47	114.47
17	470 MTL	100 мальтійських лір	510.65	513.09	513.16	513.24	513.24	513.24
18	203 CZK	100 чеських крон	5.98	6.05	6.05	6.05	6.05	6.05
19	703 SKK	100 словацьких крон	5.80	5.81	5.81	5.81	5.81	5.81
20	705 SIT	100 словенських толарів	1.19	1.20	1.20	1.20	1.20	1.20
21	191 HRK	100 хорватських кун	31.42	31.42	31.42	31.43	31.43	31.43
22	100 BGL	1000 болгарських левів	1.12	1.12	1.12	1.12	1.12	1.12
23	952 XOF	1000 франків КФА	3.32	3.33	3.33	3.33	3.33	3.33
24	810 RUR	10 російських рублів	3.34	3.34	3.34	3.34	3.34	3.34
25	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	5.25	5.25	5.25	5.26	5.26	5.26
26	112 BYB	10000 білоруських рублів	0.38	0.38	0.38	0.38	0.38	0.38
27	051 AMD	10000 вірменських драмів	40.69	40.69	40.70	40.70	40.70	40.70
28	233 EEK	100 естонських крон	13.80	13.78	13.78	13.75	13.75	13.75
29	338 KZT	100 казахських тенге	2.66	2.66	2.66	2.66	2.66	2.66
30	417 KGS	100 киргизських сомів	11.29	11.29	11.30	11.30	11.30	11.30
31	428 LVL	100 латвійських латів	339.75	339.75	339.80	339.85	339.85	339.85
32	440 LTL	100 литовських літів	50.96	50.96	50.97	50.98	50.98	50.98
33	498 MDL	100 молдовських лейв	43.19	43.19	43.19	43.20	43.20	43.20
34	795 TMM	10000 туркменських манатів	4.89	4.89	4.90	4.90	4.90	4.90
35	850 UZS	100 узбецьких сумів	2.41	2.41	2.41	2.41	2.41	2.41
36	381 GEL	100 грузинських лари	158.02	158.02	158.05	158.07	158.07	158.07
37	255	100 доларів США за розр. із Індією	163.08	163.08	163.10	163.13	163.13	163.13

Матеріали підготовлено департаментом валютного регулювання Національного банку України.

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют Національним банком України щоденно

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс								
			07.04	08.04	09.04	10.04	11.04	12.04	13.04	15.04	
1	036 AUD	100 австралійських доларів	134.9450	134.1079	134.3300	133.3777	133.3777	133.3777	133.3777	133.3848	132.7997
2	040 ATS	100 австрійських шиллінгів	15.7390	15.7577	15.8257	15.8846	15.8846	15.8846	15.8846	15.8854	15.9447
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	338.2428	339.4826	340.0280	340.4345	340.4345	340.4345	340.4345	340.4511	341.2549
4	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	5.2562	5.2564	5.2564	5.2564	5.2564	5.2564	5.2564	5.2567	5.2570
5	056 BEF	1000 бельгійських франків	53.6691	53.7330	53.9647	54.1658	54.1658	54.1658	54.1658	54.1684	54.3684
6	112 BYB	10000 білоруських рублів	0.3768	0.3767	0.3768	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765
7	300 GRD	1000 грецьких драхми	6.3691	6.3578	6.3897	6.4325	6.4325	6.4325	6.4325	6.4328	6.4400
8	208 DKK	100 датських крон	29.0403	29.0720	29.2030	29.3073	29.3073	29.3073	29.3073	29.3088	29.4193
9	840 USD	100 доларів США	203.9400	203.9500	203.9500	203.9500	203.9500	203.9500	203.9500	203.9500	203.9700
10	233 EEK	100 естонських крон	13.8411	13.8576	13.9173	13.9692	13.9692	13.9692	13.9692	13.9699	14.0220
11	352 ISK	100 ісландських крон	2.7838	2.8158	2.8197	2.8401	2.8401	2.8401	2.8401	2.8340	2.8521
12	372 IEP	100 ірландських фунтів	278.9808	279.2575	280.7959	281.7304	281.7304	281.7304	281.7304	281.7442	282.3074
13	724 ESP	1000 іспанських песет	13.0494	13.0605	13.1201	13.1612	13.1612	13.1612	13.1612	13.1618	13.2121
14	380 ITL	10000 італійських лір	11.2235	11.2335	11.2741	11.3184	11.3184	11.3184	11.3184	11.3189	11.3545
15	124 CAD	100 канадських доларів	144.0580	143.7195	143.1257	143.2120	143.2120	143.2120	143.2120	143.2190	142.0600
16	398 KZT	100 казахстанських тенге	2.6628	2.6621	2.6638	2.6628	2.6628	2.6628	2.6628	2.6624	2.6636
17	428 LVL	100 латвійських латів	339.9000	339.9167	341.0535	341.0535	341.0535	341.0535	341.0535	341.0702	341.0870
18	440 LTL	100 литовських литів	50.9850	50.9875	50.9875	50.9875	50.9875	50.9875	50.9875	50.9900	50.9925
19	498 MDL	100 молдовських лейв	43.2076	43.2097	43.2372	43.2372	43.2372	43.2372	43.2372	43.2377	43.2378
20	528 NLG	100 нідерландських гульденів	98.3005	98.4241	98.8486	99.2203	99.2203	99.2203	99.2203	99.2251	99.5934
21	280 DEM	100 німецьких марок	110.7286	110.8605	111.3386	111.7534	111.7534	111.7534	111.7534	111.7589	112.1762
22	578 NOK	100 норвезьких крон	26.6911	26.6642	26.7769	26.9393	26.9393	26.9393	26.9393	26.8406	27.0289
23	985 PLN	100 польських злотих	59.5011	59.5040	59.0048	59.0048	59.0048	59.0048	59.0048	59.0077	59.0106
24	620 PTE	100 португальських ескудо	1.0910	1.0821	1.0869	1.0908	1.0908	1.0908	1.0908	1.0909	1.0954
25	810 RUR	100 російських рублів	3.3345	3.3336	3.3331	3.3320	3.3320	3.3320	3.3320	3.3302	3.3296
26	702 SGD	100 сингапурських доларів	128.3853	128.3916	125.2379	125.2379	125.2379	125.2379	125.2379	125.2441	125.2502
27	703 SKK	100 словацьких крон	5.8112	5.8115	5.7642	5.7642	5.7642	5.7642	5.7642	5.7645	5.7648
28	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0844	0.0844	0.0822	0.0822	0.0822	0.0822	0.0822	0.0822	0.0822
29	795 TMM	10000 туркменських манатів	4.8965	4.8968	4.8968	4.8968	4.8968	4.8968	4.8968	4.8970	4.8972
30	348 HUF	1000 угорських форинтів	9.6464	9.6469	9.5538	9.5538	9.5538	9.5538	9.5538	9.5543	9.5547
31	860 UZS	100 узбецьких сумів	2.4135	2.4136	2.4136	2.4136	2.4136	2.4136	2.4136	2.3919	2.3920
32	246 FIM	100 фінських марок	36.4795	36.5141	36.8738	36.8071	36.8071	36.8071	36.8071	36.8089	36.9475
33	250 FRF	100 французьких франків	33.0381	33.0708	33.2179	33.3383	33.3383	33.3383	33.3383	33.3399	33.4633
34	203 CZK	100 чеських крон	6.0506	6.0509	5.8964	5.8964	5.8964	5.8964	5.8964	5.8967	5.8970
35	752 SEK	100 шведських крон	25.5008	25.5090	25.7025	25.7815	25.7815	25.7815	25.7815	25.7828	26.0563
36	758 CHF	100 швейцарських франків	133.9041	133.2709	134.0773	134.3723	134.3723	134.3723	134.3723	134.3789	135.3574
37	392 JPY	1000 японських єн	15.1322	15.2477	15.3425	15.3002	15.3002	15.3002	15.3002	15.3009	15.6677
38	954 XEU	100 ЕКЮ	219.6745	219.6811	220.6953	221.4171	221.4171	221.4171	221.4171	221.4279	222.1762
39	960 XDR	100 СДР	273.0125	271.9962	273.2805	273.7959	273.7959	273.7959	273.7959	273.8093	274.8317

¹ До уваги міністерств, відомств, зацікавлених організацій і широкого кола читачів.
Єдиною офіційною інформацією у друкованих періодичних виданнях про офіційні курси гривні, які встановлюються щодо іноземних валют щоденно та один раз на місяць, є їх опублікування у "Віснику Національного банку України".

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється (з 7 квітня 1998 року) Національним банком України один раз на місяць

1	100 BGL	1000 болгарських левів	1.1215
2	986 BRL	100 бразильських реалів	179.5088
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	40.7082
4	410 KRW	1000 wonів Республіки Корея	1.4792
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	1.5711
6	381 GEL	100 грузинських ларі	158.0930
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	26.3240
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	59.6490
9	218 ECS	1000 еквадорських sucre	0.4162
10	376 ILS	100 ізраїльських шекелів	56.7762
11	358 INR	1000 індійських рупій	51.6271
12	364 IRR	1000 іранських ріалів	0.6798
13	368 IQD	100 іракських динарів	655.9665
14	417 KGS	100 киргизьких сомів	11.2924
15	414 KWD	100 кувейтських динарів	667.9987
16	422 LBP	1000 ліванських фунтів	1.3349
17	434 LYD	100 лівійських динарів	531.7862
18	470 MTL	100 мальтійських лір	513.3149
19	484 MXN	100 мексиканських нових песо	23.9676
20	498 MNT	10000 монгольських тугриків	25.9876
21	554 NZD	100 новозеландських доларів	114.4830
22	586 PKR	100 пакистанських рупій	4.6234
23	604 PEN	100 перуанських нових солів	72.4347
24	408 KPW	100 північнокорейських wonів	92.7000
25	642 ROL	10000 румунських лейв	2.4000
26	682 SAR	100 саудівських ріялів	54.3767
27	760 SYP	100 сирійських фунтів	5.0985
28	705 SIT	100 словенських толарів	1.1981
29	901 TWD	100 нових тайванських доларів	6.2528
30	762 TJR	1000 таджицьких рублів	2.7048
31	952 XOF	1000 франків КФА	3.3283
32	152 CLP	1000 чилійських песо	4.4936
33	191 HRK	100 хорватських кун	31.4310
34	156 CNY	100 юанів Ренмінбі (Китай)	24.6328
35	255	100 доларів США за розр. із Індією	163.1520

МНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ
денно (із 7 по 30 квітня 1998 року¹⁾)

16.04	17.04	18.04	19.04	20.04	21.04	22.04	23.04	24.04	25.04	26.04	27.04	28.04	29.04	30.04
132.2289	131.8768	133.1622	133.1622	133.1622	131.7087	132.5827	133.0860	132.9533	132.8081	132.8081	132.8081	131.9486	131.6829	132.4039
16.0561	16.0145	16.0881	16.0881	16.0881	16.0187	16.1651	16.1969	16.1798	16.1263	16.1263	16.1263	16.1532	16.2021	16.1328
343.3094	343.4993	345.2710	345.2710	345.2710	341.6402	342.3177	341.8646	340.0667	339.9910	339.9910	339.9910	340.1341	340.3234	340.2045
5.2582	5.2588	5.2590	5.2590	5.2590	5.2593	5.2593	5.2808	5.2806	5.2805	5.2805	5.2805	5.2811	5.2816	5.2821
54.7454	54.5928	54.8359	54.8359	54.8359	54.5982	55.1052	55.2045	55.1437	54.9681	54.9681	54.9681	55.0559	55.2270	54.9992
0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765
6.5171	6.4998	6.5206	6.5206	6.5206	6.5015	6.5677	6.5780	6.5714	6.5082	6.5082	6.5082	6.4679	6.4667	6.4477
29.6202	29.5514	29.6794	29.6794	29.6794	29.5525	29.8214	29.8760	29.8473	29.7443	29.7443	29.7443	29.7890	29.8823	29.7636
204.0200	204.0400	204.0500	204.0500	204.0500	204.0600	204.0600	204.0500	204.0400	204.0400	204.0400	204.0400	204.0600	204.0800	204.1000
14.1210	14.0834	14.1481	14.1481	14.1481	14.0871	14.2159	14.2428	14.2287	14.1828	14.1828	14.1828	14.2063	14.2514	14.1894
2.8654	2.8402	2.8475	2.8475	2.8475	2.8525	2.8604	2.8698	2.8601	2.8541	2.8541	2.8541	2.8500	2.8615	2.8545
284.9502	284.1463	285.3395	285.3395	285.3395	284.4128	286.8190	287.2515	286.8512	286.3232	286.3232	286.3232	286.9342	287.6502	286.3964
13.3020	13.2665	13.3264	13.3264	13.3264	13.2667	13.3879	13.4111	13.3966	13.3696	13.3696	13.3696	13.3647	13.4237	13.3996
11.4244	11.3997	11.4509	11.4509	11.4509	11.4027	11.5035	11.5242	11.5173	11.4824	11.4824	11.4824	11.4992	11.5368	11.4957
142.4525	141.9605	142.3981	142.3981	142.3981	142.7304	142.8181	142.4749	142.0690	142.0594	142.0594	142.0594	141.9498	141.9781	142.1208
2.6542	2.6648	2.6646	2.6646	2.6646	2.6641	2.6631	2.6637	2.6625	2.6624	2.6624	2.6624	2.6632	2.6648	2.6640
344.6284	344.6622	344.6791	344.6791	344.6791	344.6959	344.6959	344.6791	344.6622	344.6622	344.6622	344.6622	344.6959	344.7297	344.7635
51.0050	51.0100	51.0125	51.0125	51.0125	51.0150	51.0150	51.0125	51.0100	51.0100	51.0100	51.0100	51.0150	51.0200	51.0250
43.2484	43.2526	43.2548	43.2548	43.2548	43.2569	43.2569	43.2548	43.2526	43.2352	43.2352	43.2352	43.2395	43.2336	43.2324
100.3177	100.0382	100.5049	100.5049	100.5049	100.0826	100.9985	101.1887	101.0946	100.8252	100.8252	100.8252	101.0196	101.3616	100.8411
112.9679	112.6670	113.1850	113.1850	113.1850	112.6967	113.7268	113.9435	113.8298	113.4627	113.4627	113.4627	113.6508	114.0112	113.5150
27.0863	27.0795	27.2572	27.2572	27.2572	27.2027	27.3934	27.4467	27.4171	27.2991	27.2991	27.2991	27.2989	27.3969	27.3231
59.0250	59.0308	59.0307	59.0337	59.0337	59.6841	59.6841	59.6812	59.6783	59.6783	59.6783	59.6783	59.6841	60.1385	60.1444
1.1025	1.0997	1.1050	1.1050	1.1050	1.0999	1.1097	1.1121	1.1106	1.1078	1.1078	1.1078	1.1083	1.1126	1.1076
3.3299	3.3296	3.3293	3.3293	3.3293	3.3289	3.3283	3.3287	3.3285	3.3280	3.3280	3.3280	3.3283	3.3281	3.3279
125.2609	125.2932	125.2994	125.2994	125.2994	128.3396	128.3396	128.3333	128.3270	128.3270	128.3270	128.3270	128.3396	127.5500	127.5625
5.7662	5.7668	5.7671	5.7671	5.7671	5.8142	5.8142	5.8139	5.8136	5.8136	5.8136	5.8136	5.8142	5.8502	5.8505
0.0822	0.0823	0.0823	0.0823	0.0823	0.0826	0.0826	0.0826	0.0826	0.0826	0.0826	0.0826	0.0826	0.0828	0.0828
4.8984	4.8989	4.8992	4.8992	4.8992	4.9242	4.9242	4.9240	4.9238	4.9238	4.9238	4.9238	4.9242	4.9246	4.9250
9.5571	9.5580	9.5585	9.5585	9.5585	9.6234	9.6234	9.6230	9.6225	9.6225	9.6225	9.6225	9.6226	9.6686	9.6695
2.3926	2.3929	2.3930	2.3930	2.3930	2.3867	2.3867	2.3865	2.3864	2.3864	2.3864	2.3864	2.3769	2.3772	2.3774
37.2263	37.1125	37.2911	37.2911	37.2911	37.1291	37.4775	37.3558	37.5180	37.4007	37.4007	37.4007	37.4468	37.5838	37.4202
33.6972	33.6086	33.7608	33.7608	33.7608	33.6197	33.9270	33.9882	33.9509	33.8391	33.8391	33.8391	33.8941	34.0107	33.8604
5.8984	5.8990	5.8993	5.8993	5.8993	5.9508	5.9508	5.9505	5.9502	5.9502	5.9502	5.9502	5.9506	6.0615	6.0621
26.1408	26.2548	26.4163	26.4163	26.4163	26.2978	26.5643	26.8252	26.5975	26.4606	26.4606	26.4606	26.3954	26.3936	26.2935
136.2607	135.4370	136.2074	136.2074	136.2074	135.8447	136.8304	137.3361	137.4552	136.5183	136.5183	136.5183	136.4832	137.1668	136.4030
15.6935	15.5255	15.5969	15.5969	15.5969	15.4102	15.5328	15.8385	15.6425	15.7305	15.7305	15.7305	15.3826	15.4747	15.4483
228.7442	223.1483	224.1743	224.1743	224.1743	223.1621	225.0767	225.3119	225.0871	224.0435	224.0435	224.0435	224.0305	225.2519	224.3057
276.4776	275.7413	275.9225	275.9225	275.9225	273.9433	276.6973	275.6749	275.3999	274.5344	274.5344	274.5344	274.9895	275.4852	273.9685

Матеріал підготовлено департаментом валютного регулювання Національного банку України.

ЦЕНТР ПЕРЕКЛАДІВ

ТРІС

Усний синхронний та послідовний переклад

Обладнання для синхронного перекладу

Письмовий переклад будь-яких документів

Набір та друк текстів іноземними мовами

Легалізація, нотаріальне засвідчення перекладів

м.Київ, вул. Городецького, 11-А, тел.: (044) 229 3057, 228 7216, 228 1513
 просп. Перемоги, 22, тел.: (044) 274 1291, 221 8115
 вул. М. Раскової, 15, тел.: (044) 517 7111, 517 0727
 e-mail: silver@silver.ru.kiev.ua

АТЗТ "Сільвер Поліграф"

- ВІЗИТКИ
- БЛАНКИ
- МАКЕТУВАННЯ
- СКАНУВАННЯ
- БРОШУРУВАННЯ
- ОФСЕТНИЙ ДРУК

http://www.femida.com.ua

Концепція організації готівкового обігу в Україні

1. Вступ

1.1. Місце готівки у платіжній системі країни

За останні роки в економіці і банківській системі країни відбулися радикальні зміни, обумовлені досягненням Україною політичної та економічної незалежності і переходом до розбудови соціально орієнтованої ринкової економіки, що характеризуються, зокрема:

- формуванням дворівневої банківської системи;
- створенням власної грошової системи;
- проведенням грошової реформи із запровадженням у готівковий обіг національної грошової одиниці — гривні;
- конституційним визначенням основної функції Національного банку України — забезпечення стабільності національної грошової одиниці;
- подоланням гіперінфляційних процесів в економіці країни і досягненням фінансової стабілізації на основі вираженого застосування механізмів монетарної політики.

Функціонування в нових умовах національної грошової системи, створення якої було започатковано з введінням українського карбованця, вимагає вдосконалення організації готівкового обігу (як складової частини загальної платіжної системи країни) з приведенням його у відповідність до потреб ринкової економіки.

Готівка традиційно посідає важливе місце у платіжній системі країни і відіграє значну роль у задоволенні населенням готівкових платежів для обслуговування своїх потреб.

Переважаюча частина населення використовує готівку як основний засіб платежу. При цьому слід враховувати, що рівень грошових доходів населення невисокий, характер виплат є нерегулярним, а середня вартість закупок у торгівлі — незначною. За цих умов практично повністю зупинилося зростання безготівкових перерахунків заробітної плати та доходів за здану сільгосппродукцію на рахунки громадян за вкладами.

Економіку України, як і інших постсоціалістичних країн, характеризує висока питома вага готівки у загальній грошовій масі (близько 50 відсотків; порівняно з початком 1992 року вона зросла майже у 3,5 рази).

Створення ринкового середовища в країні та відповідно різке збільшення чисельності суб'єктів господарювання, особливо у сфері торгівлі та платіжних послуг, а також економічна криза, загострення інфляційних процесів у 1992—1995 роках з знеціненням заощаджень населення, що викликало певну недовіру до банківської системи і безготівкових платежів, зумовили збільшення готівкових розрахунків суб'єктів господарювання між собою та з населенням, в нім же — зростання потреби у готівці.

Питома вага безготівкових перерахунків на вклади у загальній сумі грошових доходів населення знизилася порівняно із 1980-ми роками у 2—2,5 рази. Обсяги розрахунків чеками за товари і послуги у загальному офіційному обсязі товарообороту становлять лише 0,2%.

Існуюча економічна система не стимулює залучення готівки у банківську систему та зберігання заощаджень населення на вкладах.

Необхідність раціоналізації платіжної системи вимагає, з одного боку, відмови від адміністративного регулювання готівкового обігу і повної лібералізації операцій з готівкою, а з другого — суттєвого їх скорочення на користь безготівкових форм розрахунків, таких, як платіжні картки, чеки тощо.

1.2. Потреба, цілі та основні принципи розробки концепції

Незважаючи на здійснені останнім часом деякі заходи з організаційного, технічного і нормативного вдосконалення окремих операцій із готівкою, відсутність цілісної концептуальної бази подальшого розвитку готівкового обігу та комплексної скоординованої програми стратегічних і поточних заходів щодо його вдосконалення негативно позначилася на загальній ситуації з веденням операцій із готівкою як у банківських установах, так і в позабанківській сфері. В результаті зростають витрати банківської системи на обслуговування обігу готівки, гальмується впровадження нових ефективних технологій та сучасного устаткування, значною задирається питома вага ручної праці при виконанні робіт із готівкою (особливо при касовому обслуговуванні клієнтів), не зменшується кількість обслуговуваного персоналу кваліфі-

і контролерів, залишаються практично незмінними в нових умовах роботи структура і функції служби інкасації та Центрального сховища, комплексно не вирішуються питання запровадження нових технологій у сферах готівкових і безготівкових розрахунків, недосконалою є система організації в країні роботи щодо виявлення та боротьби з фальшивомонетництвом тощо.

Цим проблемами й обумовлюється актуальність та необхідність розробки Концепції організації готівкового обігу.

Метою концепції є забезпечення створення і функціонування цілісної ефективної системи управління готівковим обігом, яка враховувала б зміни, що відбулися останнім часом в економіці і банківській системі країни у зв'язку з переходом до ринкових відносин, у стратегічному і тактичному планах була б спрямована на комплексне вирішення організаційних і технічних питань на сучасному технологічному рівні на всіх етапах руху готівки — від її виробництва до використання у позабанківській сфері на основі розробки чіткої законодавчої і нормативної бази.

Концепція організації готівкового обігу в Україні має будуватися на таких основних принципах:

1. Повне і своєчасне забезпечення потреб економіки у готівці.
2. Постійне зменшення питомої ваги готівки у загальному обсязі грошової маси та оптимізація готівкового обігу шляхом прискореного впровадження та стимулювання безготівкових форм розрахунків і платежів.
3. Запровадження прогресивних технологій та сучасного обладнання на всіх операціях, пов'язаних із обробкою готівки.
4. Оптимізація витрат на підтримку готівкового обігу та чисельності обслуговуваного персоналу на операціях із готівкою.
5. Посилення системи безпеки при здійсненні готівкових операцій та дотримання належного рівня захищеності грошових знаків від підробки.
6. Вдосконалення організації та порядку обліку операцій із готівкою на всіх етапах руху готівки.

Концепція визначає загальні підходи до прогнозування потреби в готівці, організації її виробництва і випуску грошей в обіг, порядку проведення емісійно-касової роботи в регіональних управліннях та установах Національного банку і касових операцій у комерційних банках. Одночасно в ній концептуально визначено тенденції перебування системи інкасації та перевезення готівки, подальшого вдосконалення контролю за справжністю грошових знаків, систем зберігання готівки та безпеки в установах банків, організації готівкового обігу. Крім того, в документі опрацьовано питання стосовно нормативного забезпечення операцій із готівковими коштами, взаємодії регіональних управлінь НБУ з комерційними банками при здійсненні операцій із готівкою та установах банків з органами державної влади щодо виявлення фальшивих банкнот, а також низку інших питань.

1.3. Роль Національного банку України в регулюванні готівкового обігу

Після остаточного законодавчого оформлення правних основ функціонування банківської системи та статусу Національного банку України головним завданням залишатиметься забезпечення стабільності національної грошової одиниці країни — гривні. При цьому виключно Національний банк України матиме право прогнозувати та організувати виробництво й випуск в обіг банкнот і монет національної валюти, які є єдиним легітимним та обов'язковим засобом платежу в Україні, створювати їх резервні фонди, встановлювати номінали, платіжні ознаки та порядок заміни й утилізації пошкоджених банкнот і монет, правила зберігання, перевезення та інкасації готівки, а також визначати порядок ведення касових операцій.

Національний банк України впливатиме на систему готівкового обігу через удосконалення системи управління, подальшу лібералізацію готівкових розрахунків, механізм підтримання позитивного рівня процентних ставок, стимулювання на цій основі залучення та зберігання грошей в Ощадбанку і комерційних банках на розрахункових (вкладних) рахунках громадян. Удосконалитиметься система контролю за організацією готівкового обігу в напрямі посилення ролі економічних важелів. Поширяться безготівкові форми розрахунків за допомогою чеків та шляхом впровадження національної системи розрахунків у споживчому секторі з використанням платіжних карток. Це позитивно впливатиме на прискорення грошового обігу і відповідно сприятиме стабілізації національної валюти та оздоровленню економіки в цілому.

2. Аналіз діючої системи організації готівкового обігу

Аналіз нинішнього стану готівкового обігу в країні на різних етапах здійснення операцій із готівкою (як у банківській, так і позабанківській сферах) свідчить, що за умови позитивних у цілому тенденцій розвитку цієї сфери (свідченням цього, зокрема, є успішне проведення грошової реформи) система управління готівковим обігом та його організація практично в усіх її ланках потребує вдосконалення і реформування відповідно до змін, які відбулися останнім часом в економіці.

В умовах переходу на ринкові засади існуюча система управління готівковим обігом залишається в цілому централізованою та адміністративною. Зокрема, складання і доведення прогнозів касових оборотів (починаючи від суб'єктів господарювання і закінчуючи Національним банком України) є трудомістким і тривалим процесом, кількість показників та відповідних розрахунків досить значна, недостатньо аналізуються стан і динаміка показників готівкового обігу в регіонах у зв'язку з економічною ситуацією, яка там складається. Більш чіткою має бути взаємодія з Банкомотно-монетним двором при видачі йому замовлень на виробництво грошових знаків на основі відповідних прогнозних розрахунків.

Діюча централізована система управління готівковим обігом та обліку готівки є регресивною, оскільки гальмує природний розвиток діяльності банківської системи. Управління готівковим обігом у регіонах здійснюється за емісійним дозволом Національного банку України на підставі відповідних заявок. Регіональні управління НБУ не мають права самостійно розпоряджатися готівкою, яка знаходиться в їхніх сховищах. Система обліку готівки в резервних фондах побудована на основі дублювання операцій у регіональних управліннях НБУ і департаменті готівково-грошового обігу НБУ. Облік випуску готівки в обіг та її вилучення з обігу ведеться централізовано департаментом готівково-грошового обігу НБУ на підставі емісійних платежів, надісланих регіональними управліннями системою електронних платежів через Центральну розрахункову палату.

Окремі недоліки у практиці ведення касових операцій пояснюються певною мірою тим, що чинною Інструкцією № 1 "З організації емісійно-касової роботи в установах банків України" не передбачено розмежування функцій регіональних управлінь НБУ та комерційних банків, а також єдиного порядку виконання комерційними банками операцій зі зберігання цінностей у депозитних сховищах і операцій з приймання комунальних та інших платежів від населення тощо.

Чинний порядок підкріплення операційних кас установ банків з операційних кас інших банків, які мають готівку в надлишку, не гарантує повноти вклядення грошей в упакування та якості готівки.

Залишається високим рівень ручної праці у процесі перерахування готівки, сортування її на приладді і зношену, визначення справжності купюр, формування банкнот у корінці та лачки, а також упакування розмінної монети (механізовано лише окремі операції обробки готівки), що не дає змоги швидко обробити зростаючі обсяги готівки і не гарантує високої якості обробки. Методи пакування, зберігання і переміщення готівки не відповідають сучасним вимогам.

Комерційним банкам бракує ретельності у роботі з відсортування зношених банкнот через відсутність єдиних параметрів зношеності банкнот та реальних стимулів для проведення такої роботи.

Потребує зміни законодавча база щодо організації роботи з фальшивими грошима.

Діюча система інкасації та перевезення готівки у поєднанні із законодавчо невирішеними питаннями про збросання вогнепальною зброєю підрозділів інкасації, які створюються у структурах комерційних банків та їхніх філій для проведення інкасації виручки підприємств, установ та організацій усіх форм власності (що гальмує передачу такого права комерційним банкам і їхнім філіям), не дозволяє збільшити регіональні управління Національного банку України від невластивих їм функцій збирання виручки від суб'єктів господарювання і відповідно — прискорити ліквідацію неприбуткових дільниць служби інкасації НБУ.

Україн негативним фактом у справі поліпшення організації здійснення операцій із готівкою є відсутність комплексного підходу до проблеми обробки готівки, починаючи від її виробництва і випуску в обіг до обробки в Національному банку України і комерційних банках та у позабанківській сфері. Це спричиняється до зростання витрат на виробництво грошей та підтримку їх обігу, чисельності обслуговуючого персоналу, пов'язаного з обробкою готівки, зменшення швидкості обігу грошей, зриву рівня захисту грошових знаків від підробки, посилення вірогідності зловживань із боку обслуговуючого персоналу, зуження можливостей банку щодо надання клієнтам різноманітних послуг тощо. До цього часу заходи щодо впровадження технічних засобів для автоматизації операцій із готівкою зводяться в основному до заміни окремих ручних операцій з обробки готівки на такі ж операції, але із застосуванням відповідних технічних засобів, що фактично розриває технологічний процес, робить зусилля щодо автоматизації неефективними та збільшує собівартість обробки готівки. Нечіткість нормативних документів ускладнює впровадження сучасних технічних засобів для обандерелення корінців і пакування лачок, а також сортування банкнот із вилученням з обігу зношених грошових знаків та їх утилізацію.

Потребує рішучого реформування двох систем розрахунків готівкою між суб'єктами господарювання та контролю за дотриманням ними касової дисципліни.

Низьким залишається рівень відомого контролю з боку комерційних банків за діяльністю їхніх філій та відділень, пов'язаною з організацією готівкового обігу.

Існуюча система забезпечення схоронності грошових коштів та безпеки при здійсненні операцій із ними не завжди повною мірою враховує зміни, які відбули-

ся за останні роки у банківській сфері та технології роботи з готівкою у зв'язку зі створенням мережі комерційних банків та нових видів банківських установ (підрозділів) із надання обмеженого обсягу банківських послуг (безбалансових відділень, обмінних пунктів валюти тощо). Усе це потребує нового підходу до значущих вище питань.

Істотним фактором, що негативно впливає на розвиток готівкового обігу, є недоскопальність законодавчої і нормативної бази, якою регулюється більшість етапів обігу готівки.

3. Організація виробництва і випуску грошей в обіг

3.1. Прогнозування грошової емісії та потреби в готівці

Головна мета прогнозування обсягу готівкової маси — визначення на підставі основних напрямів грошово-кредитної політики і показників соціально-економічного розвитку країни необхідного для нормального та безперервного функціонування економіки обсягу готівки.

Цілями прогнозування є:

- визначення загального попиту на готівку з метою забезпечення необхідного рівня ліквідності у країні;

- встановлення розміру та джерел надходжень готівки;

- визначення розміру та напрямів видачі готівки з кас банків;

- економічне обґрунтування розмірів емісії або вилучення готівки з обігу.

Вдосконалення порядку складання прогнозів емісії готівки повинно здійснюватися у напрямі:

- підвищення ролі аналізу динаміки показників готівкового обігу в зв'язі з показниками, що характеризують економічний стан країни;

- підвищення відповідальності регіональних управлінь щодо обґрунтування прогнозних розрахунків готівкової емісії, що пов'язане з розширенням повноважень і їх самостійності в питаннях управління готівковим обігом у регіоні;

- надання прав регіональним управлінням НБУ та комерційним банкам вирішувати питання щодо передачі показників, які необхідно одержувати ім від клієнтів для здійснення прогнозних розрахунків готівкової емісії;

- скорочення етапів розглядання та узгодження прогнозів готівкової емісії (скасування практики затвердження та доведення прогнозних розрахунків до регіональних управлінь НБУ і комерційних банків).

Мета прогнозування готівкової емісії — визначення необхідних обсягів виробництва банкнот і монет на Банкотно-монетному дворі НБУ. Воно здійснюється в кілька етапів:

- на першому етапі визначається необхідний обсяг емісії готівки як у цілому в Україні, так і в розрізі областей;

- на другому етапі визначається потреба у випуску готівки на заміну зношених банкнот та загальна потреба у випуску банкнот і монет за номіналами;

- на третьому етапі (з урахуванням наявних запасів готівки у резервних фондах) визначається кількість банкнот і монет за номіналами, яку необхідно замовити для виробництва на Банкотно-монетному дворі.

Національний банк України визначає склад банкнот за номіналами на підставі аналізу звітності покупного складу готівкового обігу в ретроспективному періоді з урахуванням можливих змін у показниках економічного розвитку країни, пасивів перед споживачами, які безпосередньо впливають на зміни у структурі готівки за номіналами.

Складання прогнозів емісії готівки у розрізі регіонів спрямоване на визначення достатніх запасів готівки, які зберігаються у сховищах регіональних управлінь НБУ, та ефективне управління й оперативне забезпечення потреб комерційних банків у готівці.

3.2. Виробництво грошових знаків

Виробництво грошових знаків національної валюти — гривні здійснюється на основі повного технологічного циклу на відповідних виробничих потужностях Банкотно-монетного двору НБУ із застосуванням прогресивних технологій і сучасного обладнання.

Для забезпечення виготовлення якісних грошових знаків, що відповідають вимогам затверджених зразків, Банкотно-монетний двір створив технологію виготовлення грошей, яка виключає можливість потрапляння до складу готової продукції бракованих грошей.

З метою забезпечення виготовлення якісних грошових знаків, недопущення браку, дотримання правильності та повноти їх вклядення впроваджується контроль за їх виробництвом на Банкотно-монетному дворі.

Система контролю за виробництвом грошових знаків охоплює всі технологічні етапи їх виготовлення — від надходження сировини до виходу готової продукції згідно з вимогами існуючої в Україні нормативно-технічної документації.

Відповідний контроль включає 3 етапи.

Перший етап — вхідний контроль за якістю матеріалів та необхідних компонентів, на основі яких виготовляються грошові знаки.

Другий етап — проміжний контроль дотримання технології виготовлення грошових знаків із застосуванням сучасного обладнання.

Третій етап — вихідний контроль готової продукції. Повну відповідальність за якість грошових знаків несе виробник — Банкотно-монетний двір.

Постійний оперативний контроль за якістю виготовлених грошових знаків шляхом вибіркової їх перевірки проводиться контролерами Центрального сховища із застосуванням сучасних технічних засобів контролю, включаючи автоматизовані системи обробки банкнот, укомплектовані багатофункціональними датчиками контролю параметрів грошових знаків, металою та інструкцій, які регламентують порядок здійснення контролю за їх якістю.

Аналогічні вибіркові контрольні перевірки готівки в упаковці Банкнотно-монетного двору можуть здійснюватися і в регіональних управліннях НБУ.

4. Організація емісійно-касової роботи в установах Національного банку України

4.1. Організація роботи з готівкою

в регіональних управліннях та установах НБУ

Обіг банкнот і розмінної монети починається з їх виробництва на Банкнотно-монетному дворі, передачі до Центрального сховища, де грошові знаки накопичуються і зберігаються. У подальшому проходить циркуляція готівки із зустрічними потоками між Центральним сховищем і регіональними управліннями НБУ, а також між останніми і комерційними банками.

Основними напрямками роботи Центрального сховища НБУ є:

- зберігання резервних фондів Національного банку;
- контроль за якістю грошових знаків, що надходять із Банкнотно-монетного двору НБУ;
- оперативне забезпечення потреб регіональних управлінь НБУ в готівці і приймання від них надлишків готівки;
- вибіркової контроль за формуванням готівки регіональними управліннями НБУ та проведення її експертизи;
- збирання, контроль та обробка зношеної готівки та її утилізація.

Усі роботи в Центральному сховищі НБУ виконуються на основі сучасних технологій збирання, транспортування і засобів механізації вантажно-розвантажувальних робіт із використанням контейнерів, автоматизації процесів обробки готівки та її утилізації.

Регіональні управління НБУ організовують готівковий обіг на місцях і вирішують такі завдання:

- аналізують стан готівкового обігу в регіоні на основі відповідної звітності і прогнозують потребу в готівці;
- забезпечують достатні запаси готівки у своїх сховищах для оперативної діяльності і належні умови її зберігання;
- здійснюють оперативне регулювання готівкового обігу в регіоні, забезпечуючи підкріплення комерційних банків готівкою і приймання від них надлишків готівки;
- організовують обробку готівки (сортування, перерахування, пакування, проведення експертизи грошей) у власних операційних управліннях (відділах) і за участю комерційних банків;
- проводять ліцензування комерційних банків щодо здійснення банківських операцій із готівкою і контроль за дотриманням ними встановлених вимог;
- організовують перевезення банкнот і монет між власними сховищами і Центральним сховищем, доставку готівки комерційним банкам за їх заявками;
- організовують інкасацію виручки в регіоні комерційними банками та іншими спеціалізованими структурами, а також власними службами до повної передачі інкасації комерційним банкам;
- проводять касове обслуговування бюджетних установ та іншої відповідної клієнтури;
- проводять консультації і роз'яснюють положення нормативних актів Національного банку з готівкового обігу.

4.2. Порядок ведення емісійних операцій

Однією з найважливіших функцій Національного банку України є монетополітне здійснення емісії валюти України — введення її в обіг і вилучення з обігу. Він організовує виробництво банкнот і монет, визначає їх дизайн, платіжні ознаки, регулює структуру готівки в обігу за номіналами, забезпечує потреби економіки в готівці, контролює стан готівки, вилучаючи з обігу зношені банкноти і монети.

Для виконання цієї функції НБУ створює резервні фонди банкнот і монет у Центральному сховищі.

Резервні фонди банкнот і монет перебувають виключно у віданні Національного банку України. Це означає, що надходження і видача з резервних фондів здійснюються на підставі письмових емісійних розпоряджень департаменту готівково-грошового обігу НБУ.

Готівка надходить у резервні фонди Центрального сховища з Банкнотно-монетного двору і шляхом вивезення надлишків придатних банкнот та монет із регіональних управлінь НБУ. Крім того, регіональні управління НБУ за встановленою схемою вивозять зношені банкноти і дефектні монети в Центральне сховище для подальшого їх знищення.

У регіональних управліннях НБУ запаси готівки зберігаються у сховищах, а для забезпечення щоденних оперативних потреб — в оборотній касі.

З метою децентралізації управління готівковим обігом у країні, забезпечення опе-

ративного і безпосереднього ефективного регулювання взаємовідносин із комерційними банками регіональні управління Національного банку України наділяються правами самостійного розпорядження готівкою, яка зберігається в їхніх сховищах і в оборотній касі, — передача банкнот і монет зі сховища до оборотної каси та з оборотної каси до сховища, здійснення підкріплення комерційних банків готівкою з оборотної каси за їхніми заявками, приймання надлишків готівки від комерційних банків.

Регіональні управління НБУ визначають обсяги готівки, яка зберігається у сховищах, з урахуванням забезпечення поточної діяльності протягом 2—3 місяців, регулюють необхідні обсяги готівки в оборотних касах.

Облік відповідних операцій із готівкою в регіональних управліннях НБУ здійснюється відповідно до вимог міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Про здійснені готівкові операції протягом дня установи НБУ звітують перед департаментом готівково-грошового обігу НБУ за встановленими формами звітності.

4.3. Організація касової роботи

Для проведення касових операцій у регіональних управліннях НБУ створюються операційні відділи (управління), в яких створюються оборотна каса та каса перерахування готівки.

Оборотна каса включає приходні і видаткові каси, а також вечірні каси, через які здійснюється касове обслуговування комерційних банків.

Касове обслуговування регіональними управліннями НБУ комерційних банків та їхніх установ здійснюється на підставі договорів на платіжній основі.

Підкріплення операційних кас установ комерційних банків та здавання ними надлишків готівки і зношених банкнот до оборотної каси проводиться за їхніми заявками з проведення відповідних сум за кореспондентськими (консолідованими кореспондентськими) рахунками.

Комерційні банки та їхні установи можуть безоплатно обмінювати зношені банкноти на придатні або на розмінну монету та банкноти одних номіналів на інші в регіональних управліннях НБУ.

У касах перерахування регіональних управлінь НБУ здійснюється обробка готівки, що надходить від комерційних банків, — сортування, перерахування, пакування, а також експертиза банкнот і монет. Основним завданням регіональних управлінь НБУ в цій роботі є забезпечення повної обробки всієї готівки, яка надходить у його каси і сховища.

Основні принципи обробки готівки:

1. Обробка банкнот за корінцями з обандереленням їх стандартною бандереллю, на яку наноситься відповідні реквізити. Реквізити бандеролі і паклячки пачки є основним елементом встановлення особи, яка формує корінець, і яка несе відповідальність за повноту вкладення банкнот у корінець.

2. Принцип "чотирих очей", що означає контроль касирів одного за одним, а також здійснення безпосереднього контролю іншою особою, на яку покладено функції контролю, або за допомогою технічних засобів.

3. Документальне оформлення руху готівки в касі.

4. Повна матеріальна відповідальність касових працівників.

Для забезпечення оперативної і якісної обробки готівки в регіональних управліннях НБУ та Центральному сховищі впроваджуються сучасні автоматизовані системи обробки готівки та засоби механізації вантажно-розвантажувальних робіт.

НБУ з урахуванням сучасних технологій встановлює вимоги до сортування банкнот і монет, визначаючи рівні їх зношення і дефекти, за якими вони повинні вилучатися з обігу, а також ознаки справності, розробляє стандарти обандерелення банкнот та пакування банкнот і монет. Ці вимоги і стандарти єдині для установ НБУ і комерційних банків. Одночасно Національний банк України встановлює вимоги до формування банкнот і монет підприємствами, установами та організаціями, які здають готівку в установи комерційних банків.

5. Організація роботи з готівкою в комерційних банках

5.1. Напрями вдосконалення роботи з готівкою

Основними напрямками удосконалення роботи комерційних банків з готівкою є:

1. Проведення оперативного і якісного касового обслуговування клієнтів, надання повного комплексу відповідних послуг.
2. Забезпечення достатніх обсягів готівки в операційній касі з метою своєчасного і повного виконання заявок клієнтів.
3. Організація безпечної роботи з готівкою та надійних умов її обігання.
4. Організація обробки готівки за встановленими НБУ вимогами.
5. Доставка готівки до установ комерційних банків та інкасація виручки підприємств, установ та організацій.
6. Надання послуг зі зберігання цінностей в індивідуальних сейфах або депозитних сховищах.
7. Приймання комунальних платежів, зборів та інших видів платежів населення готівкою.

5.2. Організація підкріплення

операційних кас установ комерційних банків

З метою своєчасного і повного виконання заявок клієнтів комерційні банки забезпечують необхідні обсяги готівки в операційній касі шляхом її залучення з обігу,

перерозподілу між своїми установами, підкріплення від інших комерційних банків та регіональних управлінь НБУ.

Комерційні банки отримують повну самостійність щодо розпорядження готівкою, яка залучена їхніми установами на всій території України. Вони мають право самостійно визначати залишки готівки в операційних касах, перерозподіляти її між своїми установами, підкріплювати нею інші комерційні банки або залучати від них готівку через міжбанківський ринок.

Взаємовідносини НБУ і комерційних банків із питань підкріплення готівкою здійснюються на рівні регіональних управлінь НБУ і дирекцій комерційних банків (за їх відсутності — на рівні самостійних банків або філій банків) на підставі заявки. Способи доставки готівки до установ банків — власними силами, інкасацією Національного банку чи спеціалізованими транспортними фірмами — комерційний банк вибирає самостійно.

5.3. Проведення касових операцій та організація касової роботи

Комерційні банки і їхні установи здійснюють касові операції і проводять касове обслуговування клієнтів на підставі відповідної ліцензії НБУ.

Для здійснення касового обслуговування клієнтів комерційні банки створюють у своїх установах касові вузли, які забезпечують виконання необхідних операцій.

Касове обслуговування комерційними банками клієнтів — суб'єктів господарювання здійснюється на договірній основі шляхом падання повного комплексу банківських послуг.

Установи комерційних банків мають забезпечувати безперешкодне приймання готівки від підприємств, установ та організацій, а також від фізичних осіб як для зарахування на їхні рахунки та вклади, так і для проведення відповідних платежів на рахунки інших суб'єктів господарювання, установ та організацій або фізичних осіб.

Фізичні особи обслуговуються через приходні та вкладні каси на основі використання комп'ютерної техніки або електронних контрольно-касових апаратів із відповідним веденням обліку готівкових операцій.

Для поліпшення якості та прискорення касового обслуговування фізичних осіб широко застосовуються сучасні системи електронних банківських послуг. Використання, зокрема, банкоматів дає змогу цілодобово виконувати касові операції за вкладками та іншими рахунками.

Однією з важливих функцій комерційного банку є повне забезпечення торговельних та інших підприємств сфери обслуговування населення розмінною монетою всіх номіналів для безперешкодного здійснення розрахунків із населенням. Для цього слід організувати розмінні каси зі зручним для клієнтів графіком роботи. Розмінна монета має бути розфасована в пакети (роліки) на суми, що зручні для видачі і користуються попитом у клієнтів.

Удосконалюється система виплати заробітної плати шляхом скорочення виплат її готівкою через підприємства, установи і організації та розвитку безготівкових перерахунків заробітної плати на рахунки і вклади громадян в установах комерційних банків.

Повільшого розвитку набуває система перевезення готівки та інкасації виручки в установах комерційних банків шляхом передачі їм відповідних функцій, а також поліпшення організації цієї роботи та удосконалення вимог до підприємств торгівлі й послуг у частині формування готівки.

На комерційні банки покладається відповідальність за утримання готівки в обігу в належному стані та вилучення з обігу зношених, пошкоджених (деформованих), підроблених та фальшивих банкнот і монет.

У зв'язку з цим установи комерційних банків за встановленими НБУ вимогами зовнішньо перераховують, сортують та пакують готівку, яка надходить до їхніх кас. При цьому важливо забезпечити якісне виконання цієї роботи. Комерційні банки гарантують клієнтам видачу готівки, яка відповідає встановленим вимогам щодо платіжності, справжності та повноти вкладення.

Комерційні банки запроваджують у банківську практику сучасні технології з обробки готівки, застосовуючи механічні пристрої та автоматизовані системи на всіх етапах цієї роботи, використовуючи високі технології пакування банкнот у поліетиленові пакети і монет у ролики з високою якістю та безпекою в роботі.

Впровадження обробки банкнот із поперечним обандероленням корінців у комерційних банках необхідне при застосуванні в регіональних управліннях НБУ багатифункціональних систем обробки готівки.

Необхідно також запровадити в банківську практику пристрої з обробки готівки та пакування монет у ролики.

Розвивається і удосконалюється система послуг за депозитними операціями юридичним і фізичним особам шляхом надання їм індивідуальних сейфів або комірок депозитних сховищ на підставі уквдених договорів оренди.

6. Система інкасації та перевезення готівки

Для перевезення готівки від Центрального сховища до регіональних управлінь НБУ, виділення надлишків та зношених банкнот у зворотному напрямку, доставки готівки за наявками комерційних банків до їхніх структурних підрозділів та філій, забезпечення власних потреб НБУ в його структурі функціонує управління перевезення цінностей, а в регіональних управліннях — відділи перевезення цінностей, на які буде покладено функції взаємодії з комерційними банками щодо питань організації інкасації, а також контролю за діяльністю служб інкасації в комерційних банках. Крім того, за Національним банком залишається здійснення загальних контрольних функцій з питань інкасації і перевезення готівки та розробка необхідної нормативної бази.

Для перевезення готівки в системі комерційних банків (за умов отримання ними від НБУ відповідних ліцензій) у комерційних банках створюються власні підрозділи з перевезення цінностей, які мають забезпечити своєчасність доставки готівки від обласних дирекцій комерційних банків до власних філій та у зворотному напрямку.

Враховуючи необхідність звільнення НБУ від невласних йому функцій інкасації виручки, проводиться політика поступової передачі цих функцій комерційним банкам. Зважаючи на те, що районні дільничі служби інкасації НБУ функціонують і розташовані переважно в приміщеннях, орендованих у відділеннях банку "Україна", Укрособбанку та Промінвестбанку, з метою забезпечення комплексного обслуговування клієнтів на першому етапі реорганізації служб інкасації такі дільничі в системі НБУ ліквідуються і передаються комерційним банкам з одночасним наданням їм і їхнім філіям права здійснювати інкасацію торговельної та іншої грошової виручки в місцях, не охоплених централізованою службою інкасації та перевезення цінностей Національного банку України. При цьому необхідно забезпечити літке виконання чинних правил інкасації і перевезення готівки, своєчасне і безперервне збирання грошової виручки, максимальне збереження штотовлених кадрів.

Вимагає законодавчого врегулювання питання щодо надання комерційним банкам права оснащувати нарізною зброєю власні підрозділи інкасації.

Потребує постійної, на належному рівні, матеріальної підтримки (персоналення спеціальним автотранспортом, сучасними засобами індивідуального захисту, зв'язку та видами зброї) технічна база служби перевезення цінностей НБУ.

Перспективи подальшого вдосконалення системи інкасації Національний банк України вбачає у створенні й розвитку немонополізованої гнучкої і розгалуженої мережі інкасації та перевезення цінностей, яка включала б як власні служби інкасації та перевезення цінностей комерційних банків, так і самостійні комерційні структури, що надавали б комплекс послуг з інкасації та перевезення цінностей, а також з обробки готівки.

7. Система контролю справжності грошових знаків і монет

7.1. Організація перевірки банкнот і монет щодо їх справжності

Для забезпечення виготовлення грошових знаків Національний банк України:

- вивчає світовий досвід захисту грошей від підробки, беручи участь у міжнародних конференціях із цього питання, та вивчає пропозиції фірм-виробників банкнотного та захищеного паперу, виробників захисних елементів та хімікатів, друкарів банкнот, розробників спеціальних фарб для друкування банкнот і розробників детекторів та обладнання для сортування банкнот;

- вивчає пропозиції Банкнотно-монетного двору та Фабрики банкнотного паперу НБУ, науково-дослідних інститутів із питань захисту грошей від підробки і визначає перелік елементів захисту, які будуть застосовані при розробці та виготовленні банкнот;

- розробляє цілолітню захисту банкнот від підробки та вирішує питання машинної обробки грошей із визначенням їх справжності;

- визначає та встановлює ознаки платіжності грошей і стежить за дотриманням комерційними банками порядку вилучення з обігу зношених та пошкоджених грошей;

- розробляє вимоги щодо якості готівки, яка знаходиться в обігу, і впроваджує технології її обробки (сортування) у банках.

7.2. Організація навчання експертів і касирів та їх атестація

Для підвищення кваліфікації експертів і касирів банків України з питань визначення платіжності та захисту від підробки національної та іноземної валюти Національний банк України:

- розробляє програми й порядок навчання та атестування експертів і касирів банківської системи України з питань визначення платіжності та захисту банкнот від підробки та методології виявлення фальшивих грошей;

- проводить навчання та підвищення кваліфікації експертів і касирів Національного банку та його регіональних управлінь з питань захисту банкнот від підробки та методології роботи з фальшивими грошима;

- контролює навчання експертів та касирів комерційних банків і проводить періодичне їх атестування з питань захисту грошей від підробки, визначення їх платіжності та справжності;

- вирішує питання щодо надання дозволу атестованим експертам регіональних управлінь і комерційних банків на навчання касирів комерційних банків визначеної платіжності та елементів захисту грошей від підробки.

7.3. Взаємодія з органами державної влади при виявленні фальшивих банкнот

Для організації боротьби з уведенням в обіг фальшивих та підроблених банкнот Національний банк України:

- розробляє порядок вилучення фальшивих грошей з обігу, проведення їх експертизи, збирання та знищення;

- проводить експертизу вилучених з обігу сумнівних банкнот і монет національної та іноземної валюти, збирає фальшиві гроші, передає зразки фальшивих банкнот

тякці експертизи слідству й судовим органам для ведення кримінальних справ і знищення фальшивих грошей після прийняття судами рішень щодо цих кримінальних справ;

— співпрацює з Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України, Державною митною службою України, центральними банками іноземних держав та Інтерполом з питань боротьби з фальшивомонетництвом і створює разом із ними банк даних фальшивих грошей за способами виготовлення;

— співпрацює з центральними банками іноземних держав із питань інформування щодо введення та вилучення з обігу грошей, обміну зразками грошей та боротьби з фальшивомонетництвом.

7.4. Схема роботи з фальшивими грошима у банківській системі

В Україні встановлюється така схема роботи з фальшивими грошима.

Комерційні банки та регіональні управління проводять попередню експертизу грошей, які надходять до банків, і за заявами громадян.

Експерти та касири комерційних банків та регіональних управлінь Національного банку проводять попередню експертизу грошей для визначення їх платіжності, зношеності та справжності і направляють виявлені сумніви щодо справжності банкноти:

— комерційні банки — до регіональних управлінь НБУ;

— регіональні управління — до Національного банку України для проведення експертизи.

Робота з фальшивими грошима та проведення експертизи здійснюється відповідно до діючих інструкцій.

8. Створення сучасних машинних технологій обробки готівки та автоматизованих систем управління готівковим обігом

Запровадження на сучасному етапі системи комплексної автоматизації касових операцій у банківських установах і створення на цій основі єдиної системи обробки та управління готівкою з використанням світових досягнень у сфері машинних та інформаційних технологій має ґрунтуватися на припущенні комплексного підходу при вирішенні цих завдань.

Комплекс робіт щодо автоматизації обробки готівки має охоплювати такі технологічні операції: розробка і виробництво грошей, інкасація та транспортування, приймання та видача, обробка (перелік, сортування, контроль справжності, обандеролення, пакування), облік, зберігання, вилучення з обігу зношених і підозрілих грошей, експертиза підозрілих банкнот, знищення та утилізація готівки, непридатної для обігу.

Вирішення таких складних завдань в Україні можливе тільки шляхом поступового, але цілеспрямованого впровадження сучасних технічних засобів, автоматизованих та комп'ютерних технологій у сферу готівкового обігу на основі чіткої нормативної бази Національного банку, яка регламентує проведення всіх операцій із готівкою в державі. Завдяки цьому з'явиться можливість фактично щоденно одержувати інформацію про кількісні і якісні параметри готівки в обігу, що дасть змогу повністю контролювати та управляти готівковим обігом, своєчасно вилучати з обігу зношені банкноти і виявляти фальшиві, врегулювати можливості виробництва готівки з потребами готівкового обігу, своєчасно приймати необхідні управлінські рішення.

Остаточною метою цих завдань для установ НБУ має стати створення єдиної системи обробки та управління готівкою з аналітичним центром у департаменті готівково-грошового обігу НБУ.

Однією з умов ефективного вирішення проблеми автоматизації обробки готівки є відповідність властивостей готівки, її фізичних параметрів, ознак справжності та інших метрологічних параметрів вимогам щодо автоматизованої обробки. Створення грошей, придатних для машинної обробки, сприятиме зменшенню витрат на їх обробку в обігу.

Важливим фактором у процесі побудови сучасних машинних технологій обробки готівки є вибір способів обандеролення корінців і пакування пачок. Впровадження технічних засобів при цьому дасть змогу підвищити продуктивність праці і зменшити потребу у витратних матеріалах.

Актуальною є також проблема відсортування зношених банкнот, їх подальшої обробки та утилізації. У різних країнах вона вирішується по-різному, але в останні роки з'явилася тенденція, яка полягає в тому, що основний тягар бере на себе емісійний (центральный) банк, відповідальний за кількісні та якісні параметри готівки в обігу. Для цього існують і практично відпрацьовані в багатьох країнах світу сучасні висококоefficientні технології, побудовані на автоматизованих системах сортування банкнот, що поєднані з інформаційними технологіями. Установи НБУ зможуть ще на готівку повністю взяти на себе цю функцію.

Вирішення цієї проблеми в Україні можливе за рахунок створення сучасної машинної технології вилучення з обігу зношених банкнот та поступового, зважаючи на реальні можливості, оснащення регіональних управлінь НБУ автоматизованими системами обробки готівки, які дають змогу своєчасно і якісно здійснювати відсортування, контроль та вилучення з обігу зношених і фальшивих банкнот, перерахування, пакування та ретельний облік. Враховуючи, що перехід до нових технологій потребує тривалого часу і значних попередніх витрат коштів, операції із сортування банкнот на придатні для обігу і зношені на цьому етапі треба проводити у комерційних банках із поступовим перенесенням (там, де це економічно доцільно) цих операцій у регіональні управління НБУ.

Поступове об'єднання на наступних етапах таких систем (в інформаційному плані) у єдину мережу дасть змогу повною мірою управляти готівковим обігом у межах Національного банку і впливати на процеси за його межами.

Існуюча централізована система знищення вилученої з обігу готівки у Центральному сховищі призводить до дублювання багатьох операцій на різних ланках руху зношеної маси від первинного її вилучення в комерційних банках, в обласних управліннях НБУ і в самому Центральному сховищі. При цьому виникають значні витрати на транспортування, зберігання, охорону, багаторазові процедури обробки зношеної готівки. Концентрація зношеної готівки в Центральному сховищі ускладнює її обробку, оскільки продуктивність технічних засобів для обробки лише зношених банкнот різко знижується, іноді використання техніки стає взагалі неможливим. Враховуючи це, технологічний процес вилучення зношених банкнот необхідно переглянути і поступово, зважаючи на реальні можливості, перенести акценти у вирішенні цього питання на регіональні управління НБУ, створюючи сучасні безпечні машинні технології вилучення і знищення зношених банкнот на базі автоматизованих систем сортування. Це складне завдання, особливо з огляду на досить обмежену структуру установ НБУ. Світова практика свідчить, що побудова сучасної системи управління готівкою, якою передбачено автоматизовану обробку центральним банком основних обсягів готівки, що знаходиться в обігу, потребує розвинутої структури його філіалів.

Процес автоматизації має будуватися на основі комплексного вирішення технологічних завдань не тільки стосовно кас перерахування, а й інших функціональних кас і касових підрозділів (оборотна, видаткова, приховна каса, сховища, резервні фонди тощо). Цей процес може складатися на основі створення типових автоматизованих робочих місць (АРМ), їх інформаційного і технологічного об'єднання в єдину локальну обчислювальну мережу касового вузла, що має вихід на вищий технологічний рівень — завдання "Операційний день банку".

Важливим питанням із точки зору розв'язування проблем є також робота кас банку щодо обслуговування фізичних осіб із застосуванням пластикових карток для перерахування зарплатної плати та інших виплат на особисті рахунки, автоматизованої видачі готівки (в тому числі й за допомогою банкоматів), надання додаткових послуг — сплата комунальних платежів, розрахунки за харчування в їдальні, буфеті тощо — з поступовим розширенням наданих послуг за межі банку у вигляді безготівкових розрахунків за товари та послуги.

Після затвердження НБУ "Концепції національної системи розрахунків за товари і послуги на основі пластикових карток" цей напрямolini набуває дуже бурхливого розвитку, несамоперед у банківській системі із залученням до цієї справи торгівлі та сфери послуг. Одним із ефективних заходів щодо зменшення витрат держави на підтримку готівкового обігу може стати саме перехід до масових безготівкових розрахунків за допомогою пластикових карток. Впровадження систем електронних розрахунків за товари та послуги одночасно приведе до якісних змін у підходах до автоматизації готівкових операцій.

Стосовно запровадження технічних та технологічних заходів, основними з яких, що мають готівочий та довгостроковий характер, повинні стати:

- впровадження у технологічний процес (у кінцеву його фазу) на Банкнотно-монетному дворі автоматизованої системи контролю метрологічних параметрів банкнот при їх виготовленні та системи обліку на базі сучасних автоматизованих та інформаційних систем;

- впровадження сучасного технологічного процесу обробки готівки в Центральному сховищі на основі автоматизованих систем обробки готівки, інтегрованих в обчислювальну мережу обліку та контролю;

- поступове запровадження у касових підрозділах регіональних управлінь НБУ сучасних технологічних процесів обробки готівки (яка надходить з обігу) на базі автоматизованих систем сортування і комп'ютерних технологій обліку та контролю;

- запровадження в усіх регіональних управліннях НБУ і Центральному сховищі автоматизованих робочих місць для проведення експертизи грошей, інтегрованих в єдину інформаційну мережу НБУ із центром аналізу й управління в департаменті готівково-грошового обігу;

- запровадження автоматизованої диспетчерської системи забезпечення перевезень та інкасації готівки, інформаційно об'єднаної із системою управління готівковим обігом НБУ;

- об'єднання вищелазаних систем установ НБУ різних рівнів у єдину інформаційно-обчислювальну мережу управління готівковим обігом з аналітичним центром у департаменті готівково-грошового обігу НБУ з метою одержання своєчасної та повної інформації щодо окремих аспектів готівкового обігу для прийняття необхідних управлінських рішень, оперативного вирішення питань перерозподілу готівки між регіонами країни, своєчасного врегулювання всіх проблем, пов'язаних із управлінням готівковим обігом.

У разі належного розвитку цих систем доцільно поступово:

- нарощувати обсяги операцій із сортування банкнот (вилучення з обігу зношеної готівки) шляхом залучення готівки з комерційних банків в установи НБУ (де це доцільно економічно);

- локалізувати (зосередити) роботу зі зношеними паперовими грошима в регіональних управліннях НБУ;

- децентралізувати процес знищення зношених паперових грошей, здійснюючи його безпосередньо в регіонах або в 3—4 місяці відповідно до географічного розташування регіону, з урахуванням наявності зручних транспортних комунікацій та переробних підприємств.

Створюючи інфраструктуру системи електронних розрахунків за товари та по-

слуги на основі пластикових карток, необхідно запровадити:

- прогресивні форми розрахунків із фізичними особами за заробітною платою, пенсіями, стипендіями тощо;
- безготівкові операції між юридичними особами та товарами та послугами замість готівкових із використанням електронних засобів платежу;
- систему безготівкових розрахунків фізичних осіб за товари, послуги, щодо комунальних та інших платежів.

9. Система безпечної роботи з готівкою в установах банків

Згідно із Законом України "Про банки і банківську діяльність" Національний банк України забезпечує виготовлення банкнот та монет, контролює всі етапи їх обігу від виробництва до знищення, у тому числі й систему безпеки при здійсненні операцій із готівкою, транспортуванні та зберіганні готівки банками.

Виконання комплексу адміністративних, організаційних, технологічних, технічних заходів є запорукою створення умов для безпечної роботи із цінностями, захищеної від будь-яких спроб шахрайства, крадіжок, грабіжництва.

Створення системи безпеки в роботі з готівкою поділяється на три складові частини:

— визначення порядку здійснення банками емісійних і касових операцій, правил інкасації, перевезення та пересилання цінностей, окреслення кола службових осіб, відповідальних за зберігання цінностей на кожному етапі. Час підтвердив необхідність збереження в цілому існуючих адміністративних та організаційних правил здійснення касових операцій для забезпечення належного рівня зберігання та повної схоронності цінностей. Недотримання банками існуючого принципу розподілу відповідальності на всіх етапах обігу готівки призводить до втрат цінностей. Впровадження сучасних технологій обробки готівки за допомогою автоматизованих систем сортування, пакування, транспортування і зберігання сприятиме підвищенню безпеки у роботі з готівкою;

— встановлення норм на проектування банків з урахуванням планування касового вузла, вимог до будівництва банківських сховищ, що унеможливають спроби злому, рівня технічного захисту інших приміщень банку. Вводиться 13 класів міськ зберігання цінностей залежно від рівня протидії можливому злому. За спеціальною методикою органами сертифікації, акредитованими Держстандартом України, проводиться тестування на опір крадіжці зі зломом відповідних міськ зберігання цінностей (сховищ, сейфів) з установленням відповідного класу. Керівник банку вибирає з обсягів готівки, яку планують зберігати, зможе вибрати необхідний клас сховищ (сейфів). Планується поступовий перехід до застосування державних стандартів, які дозвлять враховувати ситовий досвід забезпечення надійного зберігання цінностей;

— встановлення порядку організації охорони банків. У керівників банків залежно від обсягів готівки має бути вибір охорони (за допомогою озброєної охорони міліції, власної охорони, спеціалізованих охоронних фірм, за допомогою сигналізації, виведення в чергову частину міліції). Для кожної категорії охорони необхідно розробити варіанти встановлення охоронно-пожежної та тривожної сигналізації, обов'язки та права охорони, порядок здачі під охорону та приймання з-під охорони грошових сховищ, порядок здійснення переступового та внутріоб'єктного режиму. Обмеження вибору виду охорони, що існує зараз, потребує подальшого врегулювання на законодавчому рівні.

У створенні системи безпеки при роботі з готівкою перевагу слід надавати застосуванню досконалих технічних засобів охорони в комплексі з певними адміністративними заходами та оперативним реагуванням міліції на тривожні повідомлення з банку.

Витрати на створення безпечних умов при роботі з готівкою безпосередньо впливають на можливості банку щодо розширення послуг, які можуть надаватися клієнтам та вкладникам. Оптимізація цих витрат сприятиме розширенню кола банківських послуг, прискоренню розвитку безготівкових форм розрахунків та платежів, збільшенню обсягів залучення на депозити коштів населення, скороченню часу обігу готівки і, як наслідок, зменшенню обсягів її в обігу, в чому передусім зацікавлений Національний банк України.

Пропоновані зміни в системі безпеки можуть бути підставою для створення системи страхування ризиків у роботі з готівкою. Незалежні страхові компанії на підставі запропонованої системи зможуть висувати вимоги щодо технічної укріпленості та організації охорони банків. Таким чином, Національний банк поступово відійде від адміністративного регулювання системи безпеки при роботі з готівкою.

10. Організація готівкового обігу в позабанківській сфері

У позабанківській сфері політика НБУ з питань готівкового обігу має спрямовуватися у першу чергу на:

— забезпечення оптимальної кількості та структури грошових знаків в обігу і своєчасне вилучення з обігу зношених, пошкоджених та підроблених банкнот і монет;

— поступове скасування обмежень щодо видачі готівки на будь-які цілі юридичним і фізичним особам з їх банківських рахунків та на безперешкодне витрачання суб'єктами підприємницької діяльності власної виручки (касових надходжень), а також вживлення лімітів залишку готівки в касах підприємств, установ та організацій;

- лібералізацію готівкових розрахунків між суб'єктами господарювання;
- надання права комерційним банкам самостійно встановлювати тарифи на розрахунково-касове обслуговування клієнтів без обмеження їх граничного рівня;
- поступову передачу функцій контролю за дотриманням суб'єктами господарювання касової дисципліни органам Державної податкової адміністрації;
- скорочення готівкових платежів фізичних осіб у сфері торгівлі та послуг на основі впровадження безготівкових форм розрахунків шляхом створення національної системи масових електронних платежів, ширшого використання розрахункових чеків тощо;
- сприяння автоматизації та механізації касових операцій, здійснюваних суб'єктами господарювання в торгівлі та інших сферах обслуговування;
- розробку ефективних санкцій за порушення суб'єктами господарювання правил готівкового обігу та застосування дійових економічних важелів для запобігання таких порушень.

11. Нормативно-правове забезпечення ведення операцій з готівкою

Реалізація окремих положень Концепції організації готівкового обігу передбачена на перспективу і здійснюватиметься у міру створення в суспільстві відповідних соціально-економічних умов.

На підставі розробленої Концепції організації готівкового обігу в Україні у подальшому в установленому порядку мають бути розроблені нові або вдосконалені законодавчі та нормативні документи, які б створили необхідну нормативно-правову базу цілеспрямованого впровадження в практику конкретних положень щодо створення ефективної системи управління готівковим обігом у країні.

Реформування системи організації готівкового обігу в країні має ґрунтуватися на таких основних законодавчих документах: законі України "Про Національний банк України", "Про банки і банківську діяльність", "Про здійснення платежів на території України та порядок забезпечення податкових зобов'язань", "Про застосування електронних контрольно-касових апаратів і товарно-касових книг при розрахунках із споживачами у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг".

З урахуванням положень концепції мають бути розроблені відповідні нормативні акти Національного банку України, зокрема інструкції: "Про порядок здійснення установами комерційних банків касових операцій", "З організації емісійно-касової роботи в установах Національного банку України", "З визначення платіжності національної валюти та валюти іноземних держав", "Про порядок експертизи банкнот національної та іноземної валюти у банківській системі України", "Щодо організації обробки банкнот на автоматизованих системах" тощо; уточнені Інструкції НБУ № 4 "Про організацію роботи з готівкового обігу установами банків України", "Порядок ведення касових операцій у народному господарстві України", "Порядок організації розрахунково-касового обслуговування комерційними банками клієнтів і взаємовідносин з цього питання між установами Національного банку України та комерційними банками", ряд інших документів, прийнята Концепція маркетингу нумізматичної продукції і т.д.

Потребують нормативно-правового врегулювання такі питання, як:

- визначення критеріїв зношеності банкнот та порядку їх сортування в банківській системі України на прикладі для подальшого обігу і зношені;
- правила вилучення зношеної готівки в банківській системі України, порядок її обробки, знищення та утилізації;
- правила вивчення фальшивих банкнот у грошовому обігу України; законодавче визначення порядку організації роботи з фальшивими грошима;
- порядок обандорення і пакування готівки в банківських установах України на різних технологічних процесах її обробки;
- порядок обробки і формування готівки підприємствами позабанківської сфери при її здаванні до банківських установ;
- порядок відшкодування сум при виявленні у процесі контрольних перевірок недостач та неякісних грошових білетів у вкладеннях Банкнотно-монетного двору;
- порядок виконання комерційними банками депозитних операцій та операцій із приймання комунальних та інших платежів від населення;
- порядок організації зберігання цінностей у депозитаріях установ комерційних банків.

Авторський колектив, що брав участь у розробці "Концепції організації готівкового обігу в Україні"

Дорофєєва Н.В. — директор департаменту готівково-грошового обігу НБУ; Міщенко В.О. — начальник управління перевезення цінностей та організації інкасації департаменту готівково-грошового обігу НБУ; Закревський В.Ф. — заступник директора Центрального сховища НБУ; Товкач Г.В. — заступник начальника управління організації роботи з готівкою департаменту готівково-грошового обігу — начальник відділу НБУ; Білорус В.Є. — заступник начальника управління організації виготовлення, експертизи, захисту грошей та нумізматичного департаменту готівково-грошового обігу — начальник відділу НБУ; Родіонов Г.Ю. — заступник начальника управління організації роботи з готівкою департаменту готівково-грошового обігу — начальник відділу НБУ; Бондар О.А. — начальник відділу департаменту готівково-грошового обігу НБУ; Демченко Н.П. — заступник начальника відділу департаменту готівково-грошового обігу НБУ; Солоненко К.В. — завідувач сектором департаменту готівково-грошового обігу НБУ; Яковенко Л.Г. — завідувач сектором департаменту готівково-грошового обігу НБУ; Косінов Л.В. — завідувач сектором департаменту інформатизації НБУ.

Японська економіка, друга за потужністю у світі, ніколи не вищала з поля зору міжнародної економічної спільноти. А торговий платіжний баланс з Японією став, здається, вічним головним болем США. Щоправда, останніми роками японська економіка загальмувала свій біг. Та навіть коли б її зростання становило не 2%, як на те розраховує японський уряд, а було б, як прогнозує МВФ, нульовим, все йшло б гаразд. Однак несподівана азіатська криза поставила Японію у критичне становище. Сьогодні її економічний стан входить у коло життєво важливих інтересів не тільки країн євразійського континенту.

ІЗ ДОСВІДУ ІНШИХ КРАЇН

Стимуляція сходу сонця японської економіки

ДОКРИЗОВІ НЕДУГИ

Не можна сказати, що всі негаразди в Японії почалися з кризою в країнах Південно-Східної Азії. На скрутне становище її фінансової і, зокрема, банківської системи вказували давно. Загальний борг країни сягнув 80%, а чистий — близько 10% від ВВП. Окрему тяжку проблему становить маса "поганих" боргів, що дісталися у спадок від періоду гіпертрофованого розвитку 1980-х років. Нагальним завданням є реструктуризація фінансового сектора. Японські банки, в яких накопичилися близько 77 трлн. єн проблемних боргів, оголосили про традиційні платіжні списання. Asahi Bank, наприклад, готується списати, крім уже запланованих 300 млрд. єн, додатково 480 млрд. єн "поганих" боргів, що завдасть йому збитків на 190 млрд. єн.

Недужа банківська система призвана корупцією та зблутана криміналітетом. Тим інвесторам зі США, що займаються зкуповуванням у японських банків "поганих" боргів, доводиться рахуватися з новим видом ризику, який реально становлять для них японські гангстери. Вважається, що певна частина власності, заставлена за борги у вигляді цінних паперів, належить кримінальним угрупованням, — так званий якудзі. Якудза набувають перед насильством, коли виникає загроза позбавлення прав власності за прострочені борги.

Побоювання, що американські компанії можуть стати мішенню для японських гангстерів, посилюються після того, як у Токіо спалили будинок керівництва Cargill — групи компаній США, яка вела агресивну політику на японському ринку безнадійних боргів. Cargill підтвердила факт пожежі, проте залишила його без коментарів.

Утриматися ж від виходу на японський борговий ринок іноземним компаніям нелегко. Деякі борги, зроблені під заставу власності, японські банки пропонують усього за 8—20% своєї номінальної вартості. Це приваблює зарубіжних інвесторів, особливо зі США. Більшість продажів здійснюється секретно.

Зідна з оцінками, за річний обсяг угод за останні місяці може досягти 23 млрд. доларів. Японські банки заперечують, що навмисно продають борги, пов'язані з якудзою, іноземцям; ті ж, у свою чергу, твердять, що в деяких пропозованих їм портфелях майже половина боргів — сумнівного походження.

ПІСЛЯКРИЗОВЕ ЗАГОСТРЕННЯ

Фінансова криза в країнах Південно-Східної Азії боляче зачепила країни-кредитори. Подібні ситуації вже траплялися в новітній історії. Важким уроком для Сполучених Штатів у 1980-х роках стала боргова криза в Латинській Америці. Тоді латиноамериканські країни заборгували США майже 100 млрд. доларів. Американці гочали побоюватися ринків, які швидко розвиваються. Цього разу лідером за обсягом азійських боргів стала Японія — 97,2 млрд. доларів. США (23,8 млрд. доларів заборгованості) посіли четверте місце, пропустивши вперед, крім Японії, Німеччину (31,7 млрд. доларів) і Францію (24,6 млрд. доларів).

Не всім японським банком, які ще не оголосили від власних проблем (75% банків ще до кризи вважалися некредитоспроможними), буде під силу впоратися з новими труднощами. Міжнародні експерти вважають, що без оздоровлення банківської системи не можна розраховувати на економічне відродження Японії. Японський уряд виступив із програмою врятування від банкрутства, за якою передбачається влити в банківський сектор 228 млрд. доларів капіталу.

Ослаблені банки вимушені згорнути свою діяльність. Десять японських фінансових інститутів закрилися в Гонконгу. Ті ж, які ще діють, скорочують свою базу активів. Це відбувається не тому, що Японія вирішила покинути ринки Гонконгу (банкири наполегливо шукають варіантів, як зберегти довгострокові стосунки з вигідними клієнтами), а через необхідність поліпшення рентабельності. Конкуренція спрощується японських банків на міжнародних ринках потерпів під

тиском вимог програми реструктуризації, яка має на меті підготовку до лібералізації індустрії фінансових послуг усередині країни.

Перманентна банківська криза, важкий борговий тягар 1980-х років, невпинно зростаюче безробіття спричинили спад активності споживачів та інвесторів. Статистика безжалюсно реєструє зниження внутрішнього попиту, падіння обсягів промислового виробництва, накопичення складських запасів і стрімке скорочення імпорту. Індекс Nikkei 225 на 31 березня (кінець фінансового року) був на 8% нижчим від свого минулорічного рівня. Перед Японією постала загроза дефляції. Українцям, які звикли боятися розкручування інфляційної спіралі, можливо, не зовсім зрозуміла небезпека спіралі дефляційної. Проте і та, й інша не сприяють здоровому економічному розвитку.

Дефляція, складовою якої є загальне зниження цін, парализує споживача, катрий відкладає свої витрати на майбутнє з огляду на тотальне і перманентне здешевлення товарів та послуг. Небезпека виникає тоді, коли таке зниження цін спричиняється до розкручування спіралі: реагуючи на зменшення попиту, інвестор починає утримуватися від капітальних вкладень, це обертається падінням виробництва і скороченням заробітної платні, що призводить до подальшого зниження попиту. Хоча японський уряд зліс цього не помічати, певні ознаки дефляції очевидні. Порівняно з минулим роком оптові ціни впали на 2,1%, реальні доходи працюючих знизилися на 1%, плата за понадурочну роботу — на 5,8%. Безробіття сягнуло найвищого за повоєнні часи рівня. В умовах пригнічення економічного зростання і непевного майбутнього не виключено, що переважна частина коштів, зеконтомплених за рахунок запланованого урядом скорочення податків, буде спрямована не на споживання, а на заощадження. Характерно, що внаслідок дерегуляції у деяких секторах економіки, таких як телекомунікації, ціни продовжують знижуватися.

Додатковий дефляційний тиск спричинила азійська криза. Водночас вона обм'яжила обсяги японського експорту і посилила потік дешевого імпорту з країн Південно-Східної Азії, який зростав у міру падіння курсу їхніх валют. За рік ціни на нафту та інші товари знизилися на 7%.

РЕЦЕСІЯ ПО-ЯПОНСЬКИ

Зовні справи виглядають не так уже й кепсько. За світовими мірками японське суспільство залишається цілком здоровим. Середній рівень заощаджень на сім'ю становить близько 100 тисяч доларів. Торговельні райони Токіо переповнені люксовими супермаркетами. Платів на в'язку вже лежить "тінь" дефляції. Так званий індекс "поширення такаї" — кількість перевезених пасажирів на одиницю шляху — влов із 1975 року, коли його вперше почали реєструвати, до свого найнижчого рівня. Доходи токійських компаній у минулому році знизилися на 5%, незважаючи на те,

що кількість водів така зросла. На вимоги таких фірм, як Кока-Кола, підвищити ціни супермаркети відповідають відмовою. Найбільші енергетичні компанії в лютому знизили ціни на електричність на 4,5%. На 10% подешевів бензин. Знижують розцінки туристичні компанії. Сьогодні вступні внески у гольф-клуби впали порівняно з 1990 роком на 85%. Прибутки втрачають як великі, так і малі компанії. Нині далеко не кожен може похвалитися весняним підвищенням зарплатні, яке раніше було звичним.

Із комплексом цих явищ в економіці Японії пов'язують збільшення суїцидів серед адміністративного прошарку. Рівень безробіття зріс до рекордних 3,6%, хоча він може видатися досить низьким за західними стандартами. Серед 15–24-літніх — майже 7% безробітних. Згідно з останніми дослідженнями, 83,6% випускників навчальних закладів змушені долати значні труднощі, аби знайти роботу; торік ця цифра становила 67%. Це при тому, що уряд надає компаніям субсидії, аби утримувати робочі місця для майже 19 тисяч чоловік, що втричі більше, ніж у минулому році.

СТИМУЛЬОВАНИЙ УРЯД

Такий стан справ у країні не міг не спонукати уряд до рішучих дій. Він готує пакет заходів під гучною назвою Big Bang (Великий удар), що мав на меті стимулювання економічного зростання.

Під час роботи над пакетом і після його оприлюднення японський уряд зазнавав масованих атак закордонних критиків. У переддень зустрічі Великої сімки у Вашингтоні Європейська ділова рада, котра представляє 77 європейських страхових, банківських, фінансових та консультативних компаній, які діють у Японії, направила міністру фінансів Японії звернення, де вимагала від уряду, щоб до Big Bang увійшли заходи щодо поліпшення системи регулювання, оскільки недоліки існуючої системи "підривають конкурентоспроможність японського ринку у глобальному контексті". Хвиля фінансових скандалів, яка незадовго до цього прокотилася Японією, також підтверджувала справедливості цих вимог. Уряд уже оголосив, що створює контролюючу організацію — Агенцію фінансового нагляду. Передбачалося, що цей орган буде займатися питаннями нагляду (замість міністерства фінансів). Європейська ділова спільнота погоджувалася, що створення нового органу — це єдиний спосіб відновити довіру до японської фінансової системи, проте сумнівалась у тому, що Японії вдасться сповна скористатися його можливостями.

У хорі критиків чулися голоси ОЕСР, МВФ, інших міжнародних інституцій, які підтримували той же мотив: Японія повинна вжити негайних заходів для покращення своєї економіки шляхом підвищення національного попиту.

УРЯДОВІ СТИМУЛИ

Як і очікувалося, прем'єр-міністр Японії Рютаро Хасімота оприлюднив пакет стимулюючих заходів уряду на тому, як у парламенті пройшов бюджет 1998 року. Щойно Хасімота представив пакет вартістю 15 трлн. єн (125 млрд. доларів), яким передбачалося зниження податкового тиску на 4 трлн. єн і розширене фінансування суспільних витрат, як Банк Японії здався до відчуженої інтервенції на валютному

ринку. Банк так і не розкрив істинні масштаби доларових продажів, однак, за оцінкою деяких валютних дилерів, інтервенція сягнула приблизно 4 млрд. доларів.

У США інтервенції від імені Банку Японії проводив Федеральний резервний банк. При цьому він не користувався власними коштами, але торгів вів через електронну брокерську систему, а не шляхом встановлення зв'язку з банками, як зазвичай роблять центральні банки. Трейдери розцінили це як бажання зробити інтервенції гранично публічними. Долари продавалися настійливо, навіть із деякою гарячістю. Інвестори були здивовані такою потужною акцією центрального банку. Кажуть, що в Токіо, аби зовести якомога відчуженого удару по валютному ринку, також повадився продаж доларів, але без зайвого розголосу.

Це була самостійна акція Токіо, проведена без допомоги лідерів світової економіки, якщо не брати до уваги їхню схвальну реакцію. Секретар Казначейства США Роберт Рубін привітав валютну інтервенцію Японії. Слова Рубіна справили на ринок велике враження, оскільки Рубін є головним представником США з питань валютної політики і зазвичай підтримує сильний долар. Щоправда, трохи пізніше офіційні особи з Казначейства зауважили, що "політика обмінного курсу США залишилася незмінною".

Валютний ринок відгукнувся на акції Банку Японії зниженням курсу долара зі 131,55 до 127,4 єн за долар.

Зворотною стороною рішучої акції Банку Японії було усвідомлення того, що решта світу налаштована лише на моральну підтримку. Пізніше, на своїй зустрічі, представники Великої сімки навіть зробили заяву, з якої випливало, що Японія має підтримувати свою валюту самотужки. Єна відреагувала на це зниженням курсу. За відсутності якихось інших економічних стимулів та дій на підтримку єни владі Nikkei 225.

НЕОДНОЗНАЧНА ОЦІНКА

Японське питання було найголовнішим на зустрічі G7, що відбулася в середині квітня. Ішлося, власне, не лише про Японію. Група провідних індустриальних держав висловлювала побоювання, що в разі, коли Японія не зможе посилювати впливу економіку за рахунок постійного зниження податків та цільового збільшення соціальних витрат, це може призвести до подальшого нестабільного в Азії та помітного сповільнення світового економічного зростання. Проаналізувавши пакет заходів японського уряду, офіційні представники Великої сімки визнали їх недостатніми. Тиск на Японію тривав. Погоджуючись, що пакет — крок у правильному напрямі, експерти зазначили, що для покращення японської економіки критичним фактором є структурна реформа.

Критики посилюються на статистичні дані, які свідчать, що останній фінансовий рік був для Японії найгіршим після другої світової війни. З умов жаростких обмежень щодо банківського кредитування та слабкого споживчого попиту за цей період банкрутувало понад 17490 фірм. Загальний борг компаній, які зодоларували своє банкрутство, зріс на 56%, сягнувши 14,5 трлн. єн.

Без покращення японської економіки буде складно вирішити решту азійських проблем. Так, за даними 1996 року, японські банки надали Гонконгу кре-

дит в на загальну суму понад 280 млрд. доларів, що зробило їх найбільшими іноземними позичальниками на цій території; на них припадає 28% усіх кредитів. Якщо внутрішні проблеми змусять Японію піти з Гонконгу, це може спричинити для регіону великі проблеми. За умови посилення ознак дефляції в Японії існує ризик небезпечного посилення політики протекціонізму.

Успереч цим побоюванням Японія висловлює впевненість у тому, що вжитих заходів достатньо, аби вже у нинішньому фінансовому році досягнути майже 2% зростання. Міністр фінансів Японії не погодився з оцінкою, яку дав МВФ економіці Японії, критикував США за неправильне розуміння японської податкової системи і спеціально готувався до того, щоб пояснити позицію свого уряду на зустрічі G7.

Японський уряд в риторично найгірше у банківському секторі вже позаду, і в подальшому єна суттєво зміцніє. Японці вважають, що ситуація, коли Японія — найбільший у світі кредитор із найбільшими іноземними резервами — потерпає від кризи, тоді як найбільший дебітор, яким є США, переживає бум розвитку, — ненормальна. Уряд Японії дратує критика його політики з боку членів Великої сімки. Роберт Рубін заспокоює, що міжнародний тиск на Японію не відрізняється від того, який витримували США щодо свого бюджетного дефіциту у 1980-х роках.

НЕВИРАЗНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Чи готова Японія виконати місію, яку покладає на неї міжнародна спільнота? Від неї продовжують настійно вимагати дієвих заходів, спрямованих на покращення економіки і посилення єни. Вважають, що це необхідно насамперед самій Японії, США, країнам Азії. Якщо курс єни й надалі падатиме, країни Південно-Східної Азії, які і тримуватимуть велику частку свого експорту в Японію, будуть змушені відтиснути до девальвації валют, аби підтримати конкурентоспроможність своїх товарів. Коли ж ця тенденція торкнеться Індоназії, Азії може сколихнути нова хвиля девальсації. Від слабкої єни виграють тіба що японські експортери. Авто-мобілебудувальники Детройта давно вже дратує дешевий японський імпорт. Японія боїться, що поглиблення торгового дефіциту США, значною мірою зумовлене зростанням японського експорту, викличе негативну реакцію Вашингтона. Двоцифровий місяць посліпль торгове активне сальдо Японії зростає і вже досягло 56%.

У Токіо є й власні причини підтримувати єну. В уряді зростає стурбованість щодо поширення настроїв на подальше скорочення споживчого попиту. Інтервенції Банку Японії чітко спрямовані на боротьбу із цим на валютному і фондовому ринках. Проте частина експертів вважає, що Токіо прагне не так посилити, як стабілізувати єну. За таких умов залишається небезпека "реекспорту" азійської кризи у США і Європу. Щоб не допустити цього, від Японії вимагають додаткового пакета заходів, який зміг би підняти довіру до японської економіки. Чи вдасться цього добитися — покаже час. Стосовно ж сьогоденних реалій, то чимало інвестиційних банків попереджують своїх клієнтів, що єна, не виключено, буде падати...

 Олег Бакун,
"Вісник НБУ".

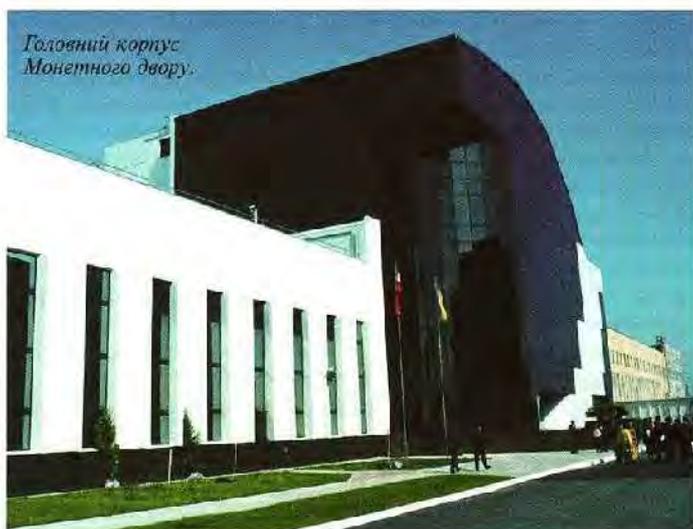

Перша централізована держава на українських землях — Київська Русь — задекларувала у X—XI ст. усьому цивілізованому християнському світові свій суверенітет власними монетами. Златники і срібляники, відкарбовані в часи князя Володимира Великого — Ярослава Мудрого, несуть на собі стародавній герб — тризуб, успадкований сучасною Україною. Згодом на давньоруському грошовому ринку з'явилися унікальні гривні різних типів — срібні злитки усталеної форми і ваги, що були в обігу до середини XV ст.

У Києві в часи правління князя Володимира Ольгердовича (1362—1394) карбувалися так звані денарії та брактеати, на яких було розміщено зображення православної корогви-тризуба та написи: "Володимир" і "К" (Київ).

Через сім століть після того проголошена Українська Народна Республіка запровадила 1 березня 1918 року грошову одиницю — "гривню", яка утрималася в обігу два роки. Власного монетного виробництва тоді не існувало. У вересні 1996 року було проведено грошову реформу із відродженням національної грошової одиниці з традиційною назвою — "гривня". Тоді ж Україна отримала і розмінні монети, перші партії яких виготовлялися на Італійському монетному дворі, а наступні — на Луганському верстатобудівному заводі.

У листопаді 1997 року в Києві було введено в дію першу чергу виробництва власного Монетного двору. І ось весною державному монетному виробництву України дано повний пуск.

Головний корпус Монетного двору.

Із часів Київської Русі

23 квітня 1998 року в Києві відкрито Монетний двір Національного банку України

В Україні відбулася подія історичного значення: урочисте відкриття власного Монетного двору. З часів Київської Русі в Україні не було власного державного монетного виробництва. Лише з проголошенням незалежності виникла нагальна необхідність мати свій сучасний Банкнотно-Монетний двір. Ідея була втілена у життя Національним банком. У 1994 році в дію ввели Банкнотну фабрику, весною 1997-го — Фабрику банкнотного паперу. І ось нещодавно — Монетний двір, оснащений найсучаснішим, унікальним технічним і технологічним обладнанням, розрахованим на перспективу. Віднині в Україні створено завершений цикл із виготовлення національної валюти — банкнот і монет.

Церемонія офіційного відкриття Монетного двору відбулася 23 квітня. У ній взяли участь Президент України Леонід Кучма, Федеральний канцлер Австрії Віктор Кліма, Голова Верховної Ради України Олександр Мороз, Прем'єр-міністр України Валерій Пустовойтенко, Голова Національного банку України Віктор Ющенко, глава Київської міської державної адміністрації, голова Київміськради Олександр Омельченко, інші офіційні особи. Голубу символічну стрічку перерізували найвищі державні особи України та Австрії — Леонід Кучма і Віктор Кліма. Цієї почесної місії Федеральний канцлер Австрії В.Кліма був удостоєний саме тому, що генеральним підрядчиком, який майже три роки займався будівництвом і

Президент України Леонід Кучма і Федеральний канцлер Австрії Віктор Кліма перерізають символічну стрічку — Монетний двір Національного банку України відкрито.

перший власний державний Монетний двір

Яке воно, перше золото Монетного двору — оцінюють Президент України Леонід Кучма і Федеральний канцлер Австрії Віктор Кайма.

введенням у дію нового українського велета, є Австрійський монетний двір, що має більш ніж 800-річний досвід у такому делікатному мистецтві, як карбування монет. Загальна вартість проекту становила близько 500 мільйонів австрійських шилінгів.

Високі гості відвідали макетну та граверну майстерні, цех режимного інструменту, цех карбування ювілейних і пам'ятних монет, центральну лабораторію, ознайомилися з перспективами палагодження вже в цьому році нових виробництв. Тепер тут щороку випускатиметься 1 мільярд масових монет, близько 400 тисяч ювілейних і пам'ятних монет, а також 200 тисяч орденів і медалей.

У Книзі відгуків почесні гості залишили свої записи. А на знак пам'яті про цю урочисту подію біля фасаду головного кор-

Один із перших записів у Книзі відгуків Монетного двору зробив Федеральний канцлер Австрії Віктор Кайма. На фото: стоять Президент України Леонід Кучма, Прем'єр-міністр України Валерій Пустовітєнко, Голова НБУ Віктор Ющенко, генеральний директор Банкомтно-Монетного двору Анатолій Кришань.

пусу Монетного двору посадили дерево.

Віднині в Україні є свій Монетний двір — важливий атрибут державності, символ незалежності. У нього — прекрасна перспектива. Як відзначив Віктор Ющенко, Монетний двір України — один із найсучасніших у світі за своїми потужностями і технологіями. А отже, зможе повною мірою задовольняти потреби не лише України, а буде принадним, гадаємо, і для іноземних держав, які ще не мають власного монетного виробництва.

У цеху карбування ювілейних і пам'ятних монет із дорогоцінних металів. На передньому плані зліва направо: Голова НБУ Віктор Ющенко, в.о. директора Монетного двору Микола Обелець, голова Київської міської держадміністрації Олександр Омельченко, Президент України Леонід Кучма, Федеральний канцлер Австрії Віктор Кайма.

Людмила Патрикац,
"Вісник НБУ".

Фото Владислава Негребецького.

Урочистий момент: Леонід Кучма і Віктор Кайма висаджують дерево.

ДЕРИВАТИВИ

Форвардні контракти як інструмент хеджування ризику

У вертикальному зрізі ринкова економіка представлена тільки двома видами ринків: спотовим і строковим. Предметною основою строкового ринку слугують строкові фінансові угоди, до яких належать форвардні контракти, ф'ючерси, опціони, своп-контракти та деякі гібридні фінансові інструменти, такі як свопціони, форвардні опціонні угоди тощо. Вартість фінансових інструментів строкового ринку є похідною від вартості відповідних базових активів, тому такі угоди називають похідними фінансовими інструментами, або деривативами (від англ. derivative — похідний), а ринок — деривативним.

Строковий ринок виконує низку важливих функцій макроекономічного характеру і створює передумови для ефективного функціонування ринкової економіки, сприяючи оптимальному розподілу ресурсів, підвищенню ліквідності ринку та поліпшенню конкурентних позицій середніх і малих підприємств. Але головною проблемою, яку не зміг вирішити спотовий ринок і успішно вирішив строковий ринок, стало створення механізму мінімізації фінансових ризиків шляхом проведення операцій хеджування за допомогою строкових угод.

В Україні строковий фінансовий ринок перебуває у стадії становлення і потребує передусім створення відповідної нормативної бази. Постановою Правління НБУ № 216 від 07.07.1997 р. затверджено "Правила випуску та обігу валютних деривативів", якими передбачено використання форвардних валютних

контрактів на фінансовому ринку України. Форвардні контракти належать до позабіржових фінансових інструментів, тому всі умови, в тому числі і контрактна ціна активу, визначаються при укладенні угоди за домовленістю сторін згідно з чинним законодавством. Попереднє визначення контрактної ціни, яке базується на прогнозуванні динаміки ринкових цін та передбачає необхідність врахування багатьох чинників, є найскладнішою проблемою, що потребує вирішення у процесі укладення форвардного контракту. У цій статті запропоновано методи розрахунку майбутньої (форвардної) ціни активу, що лежить в основі ціноутворення форвардних контрактів за відсотковими ставками (FRA) та форвардних валютних контрактів.

Форвардний контракт за відсотковими ставками (FRA — forward rate agreement) — це двостороння угода, де фіксується відсоткова ставка за кредитом (депозитом), який буде надано (прийнято) на визначену дату в майбутньому (дату розрахунків). Період від дати укладення угоди до дати розрахунків називають форвардним, дату повернення кредиту (депозиту) — датою погашення, а період від дати розрахунків до дати погашення — контрактним. Типовий форвардний період становить 1—3 місяці, контрактний — 12—24 місяці, але обмежень щодо тривалості, суми та інших умов контракту на міжнародних ринках не існує. "Правилами випуску та обігу валютних деривативів" передбачено, що тривалість форвардного періоду повинна становити мінімум один місяць. Одним із учасників форвардного контракту завжди є кредитна установа, а іншим — клієнт (у т.ч. інший банк), який звернувся за кредитом або має намір покласти кошти на депозит.

Шлях до розуміння ціноутворення FRA полягає у розгляді угоди як позики та вкладення коштів за умови, що банк покриває вартість форвардного контракту. Такий підхід дає змогу розрахувати форвардну ставку в точці без-

Людмила Примостка,

доцент кафедри обліку та аудиту в кредитних і бюджетних організаціях Київського національного економічного університету, кандидат економічних наук.

Закінчила факультет кібернетики Київського державного університету імені Т. Шевченка. За фахом — економіст-математик. Із 1985 року після закінчення аспірантури працює в Київському національному економічному університеті.

збитковості. Сутність методу розглянемо на прикладі визначення форвардної ставки за депозитом в іноземній валюті, оскільки саме такий вид форвардних контрактів пропонується до використання на валютному ринку України.

Приклад. Клієнт звернувся до банку 26.11.1997 р. із пропозицією про укладення FRA за депозитом в сумі 500 тис. доларів США на період 60 днів, починаючи з 26.12.1997 року. 26.11.1997 р. ставки за доларами США становили: LIBOR (30 днів) — 6.0%; LIBOR (90 днів) — 6.09%. Розрахунок проведений за системою: база — 360 днів; у кожному місяці — 30 днів.

1. Банк позичає кошти на ринку в сумі депозиту на форвардний період під діючу ставку. Витрати за позичення становитимуть 2500 доларів:

$$0,06 \times (30 : 360) \times 500\ 000 = 2500.$$

2. Банк розміщує кошти в сумі депозиту на загальний період контракту (форвардний і контрактний), за що отримує дохід у сумі 7 612.5 долара:

$$0,0609 \times (90 : 360) \times 500\ 000 = 7\ 612,5.$$

3. Різниця між доходами від розміщення коштів та витратами по залученню коштів становить 5 112.5 долара (7 612.5 — 2 500) і є коштами, які можуть бути виплачені клієнту за форвардною депозитною угодою. З урахуванням тривалості контрактного періоду дана величина перетворюється на форвардну ставку — 6.135%:

$$5\ 112,5 : 500\ 000 \times (360 : 60) \times 100 = 6,135.$$

Форвардний контракт за відсотковими ставками — це двостороння угода, де фіксується відсоткова ставка за кредитом (депозитом), який буде надано (прийнято) на визначену дату в майбутньому

Найскладніша проблема, що виникає в процесі укладення форвардного контракту, пов'язана з попереднім визначенням контрактної ціни активу. Методи її розрахунку пропонуються у цій статті

Форвардна ставка, обчислена за таким методом, — це максимальна депозитна ставка, яку може запропонувати банк клієнту за форвардним контрактом, і здебільшого слугує орієнтиром для самого банку, оскільки не приносить йому ні прибутків, ні збитків. Крім того, на рівень контрактної ставки впливають поточні умови ринку, попит і пропозиція на форвардному ринку, можливості учасників, прогноз зміни напряму, швидкості та величини відсоткових ставок, а також власні міркування фахівців банку щодо динаміки ставок протягом форвардного періоду, що дає змогу враховувати чинники, які не мають кількісних характеристик. Отже, в переважній більшості контрактна ставка відрізняється як від форвардної ставки, так і від ставок спотового ринку.

Припустимо, що прогноз банку свідчить про зниження ставок протягом форвардного періоду і клієнтові пропонується депозитна ставка 5.39%, яка і фіксується в угоді за взаємною згодою сторін. Назви FRA відображають співвідношення тривалості форвардного та загального періоду в місяцях, у прикладі: FRA "1/3" (один до трьох).

Зазначимо, що проведення реальних операцій запозичення та розміщення валютних коштів на ринку не обов'язкове і має теоретичний характер, хоча якраз фактичне їх здійснення надає можливість банкові уникнути ризику втрат за форвардними угодами навіть у випадках, коли контрактна ставка перевищує ринкову ставку за депозитами на дату розрахунків. У такому разі втрати банку від зниження депозитних ставок протягом форвардного періоду класифікуються як втрачені можливості вигіднішого залучення коштів, оскільки, здійснюючи операції на ринку, банк оперує з реальними, а не з прогнозованими відсотковими ставками. Ідея розглянутого методу може використовуватись при визначенні форвардної ставки за кредитом та укладенні FRA в різних іноземних валютах та гривні. Головною вимогою одержання достовірних результатів є коректність вихідних даних, якими можуть бути як ставки міжнародних ринків, так і ставки внутрішнього валют-

ного ринку.

Механізм виконання форвардних контрактів має особливості, суть яких полягає у відокремленому розгляді двох банківських операцій — депозитної та форвардної. Це означає, що на дату розрахунків депозит (кредит) оформляється клієнтові за діючою ринковою ставкою на загальних підставах, а форвардна угода обслуговується шляхом виплати різниці між ринковою та контрактною ставками у вигляді конкретної суми грошових коштів. Такий механізм дає змогу укласти форвардні угоди на умовну суму, коли реальна депозитна операція не проводиться, а сторони обмежуються лише виплатою різниці в ставках, розрахунок якої проводиться за формулою:

$$PC = (r - r^*) \times \frac{t}{B} \times OC, \quad (1)$$

де r, r^* — відповідно ринкова і контрактна ставки; t — кількість днів в контрактному періоді; B — база розрахунку в днях (360 або 365); OC — основна сума контракту; PC — розрахункова сума.

На міжнародних форвардних ринках прийнято платити за форвардними контрактами проводити на дату розрахунків, для чого розрахункова сума дисконтується до дати розрахунків:

$$СП = PC \times \frac{1}{1 + r \times t}, \quad (2)$$

де СП — сума платежу за форвардним контрактом на дату розрахунків.

За умов, коли ринки не зазнають впливу грошово-кредитних чи політичних потрясінь, лише однакові темпи інфляції в обох країнах походження валют можуть на тривалий час стабілізувати валютний курс

Залежно від співвідношення контрактної та ринкової ставок суму платежу одержує один учасник угоди від іншого. Якщо контрактна ставка за форвардною депозитною угодою виявилася нижчою за ринкову на дату розрахунків, то клієнт виплатить суму платежу банкові — і навпаки. Фіксація ринкової ставки відбувається на дату фіксингу, яка може збігатися з датою розрахунків, наприклад, для угод у канадських доларах, або проводитись за два робочих дні до дати розрахунків, наприклад, для угод у доларах США за LIBOR.

У наведеному прикладі на дату фіксин-

гу LIBOR становила 5.75%, отже, сума платежу дорівнюватиме 297 доларів:

$$PC = (0.0575 - 0.0539) \times (60 : 360) \times 500\,000 = 300.$$

$$СП = 300 : [1 + 0.0575 \times (60 : 360)] = 297.$$

26.12.1997 р. депозит буде оформлено за ринковою ставкою 5.75%, а клієнт виплатить банку 297 доларів. На дату погашення клієнт отримає 4 791 долар за депозитом, що з урахуванням виплаченої клієнтом суми становитиме 5.39% доходу.

Форвардний валютний контракт — це угода між двома учасниками про операцію купівлі-продажу обумовленої суми валютних коштів за фіксованим курсом, яка відбудеться визначеної дати в майбутньому. Метою угоди є уникнення валютного ризику, оскільки процедура попереднього визначення та фіксації обмінного валютного курсу дає змогу і продавцеві, і покупцеві стати незалежними від зміни курсу валют протягом форвардного періоду.

Прогнозування валютних курсів — досить складна проблема, особливо останнім часом, коли непередбачуваність і мінливість стали основними характеристиками міжнародних фінансових ринків. За нормальних умов розвитку економіки, коли ринки не зазнають впливу грошово-кредитних чи політичних потрясінь, рівні відсоткових ставок можна вважати незалежними величинами, які відображають реальний та очікуваний рівень інфляції. Форвардні валютні курси є похідними (залежними) величинами від відсоткових ставок. Отже, тільки однакові темпи інфляції в обох країнах походження валют можуть стабілізувати валютний курс протягом значного періоду часу.

Для розрахунку форвардного валютного курсу (європейські котирування) скористаємося формулою:

$$F/K_{(B/S)} = C/K_{(B/S)} \times \left(\frac{1 + r_B \times \frac{t}{B}}{1 + r_S \times \frac{t}{B}} \right), \quad (3)$$

де $F/K_{(B/S)}$ — форвардний курс даної валюти до долара США; $C/K_{(B/S)}$ — спот-курс валюти до долара США; r_B — відсоткова ставка за даною валютою; r_S — відсоткова ставка за доларами США; t — форвардний період у днях; B — база розрахунку в днях (360 чи 365).

Звернувшись до прикладу, припустимо, що клієнтові необхідно при отриманні валютних коштів із депозитного рахунку конвертувати їх у гривні. Щоб уникнути валютного ризику, клієнт укладає з банком форвардний валютний

контракт 26.11.1997 р. на суму 500 тис. доларів, дата розрахунків за яким настає 26.02.1998 р., а форвардний період становить 3 місяці. На дату угоди 26.11.1997 р. на ринку діяли: спот-курс — 1.885 грн./долар США; облікова ставка НБУ — 35%; ставка за доларами США — 6.09%. В угоді зафіксовано валютний курс 2.0191 грн./долар США, обчислений за формулою (3):

$$1.885 \times \left[\frac{1 + 0.35 \times (90:360)}{1 + 0.0609 \times (90:360)} \right] = 2.0191.$$

На дату розрахунків 26.02.1998р. операція валютного обміну здійснюється за спот-курсом 2.0149 грн./долар США, і клієнт одержує 1 007 450 гривень, а за форвардною угодою банк виплачує клієнтові 2 100 гривень:

$$(2.0191 - 2.0149) \times 500\,000 = 2\,100.$$

Загальна сума виплат становить 1 009 550 грн. (1 007 450 + 2 100), що й означає курс 2.0191 грн./долар США, зафіксований в угоді.

FRA і форвардні валютні контракти відрізняються між собою як за характеристиками (дата, тривалість періодів, предмет угоди), так і за призначенням: FRA — це інструменти хеджування

відсоткового ризику, а форвардні валютні контракти — валютного.

Хеджування ризику зміни ціни активу протягом форвардного періоду є основною метою форвардних угод, хоч іноді вони укладаються в надії на отримання прибутків спекулятивного характеру внаслідок сприятливого розвитку кон'юнктури ринку. Процедура попереднього визначення та фіксації ціни активу дає змогу обом учасникам стати незалежними від ризику, але не дає можливості продавцю отримати переваги від підвищення ціни, а покупцю — від

Низька конкуренція на форвардному ринку дає змогу банкам диктувати свої умови при укладанні угоди

зниження ціни активу протягом форвардного періоду, що інколи спонукає учасників ухилятися від виконання угоди. Ризик невиконання зобов'язань, який є досить значним за форвардними контрактами, може бути знижений шляхом юридичного оформлення відповідальності сторін і передбачення штрафних санкцій при достроковому виході з

угоди. Позабіржовий характер торгівлі та індивідуальні умови укладення угоди, і як наслідок, відсутність або нерозвиненість вторинного форвардного ринку призводять до низької ліквідності цих інструментів.

Найактивнішими учасниками форвардного ринку є банки, які використовують форвардні контракти для хеджування власного ризику, або ж пропонують їх як послугу своїм клієнтам. Маючи ширші, ніж інші учасники ринку, фінансові можливості для залучення та розміщення коштів, банки можуть уникнути реальних втрат за форвардними угодами навіть у випадках, коли ринкові ціни складаються не на їхню користь. Низька конкуренція на форвардному ринку дає змогу банкам диктувати свої умови клієнту при укладенні угоди.

Впровадження валютного коридору в Україні на 1998 рік призвело до скорочення операцій на ринку строкових контрактів. Деякою мірою це пов'язано із зменшенням можливості отримання спекулятивних прибутків, але й необхідність проведення операцій хеджування знизилась, оскільки функцію обмеження валютного ризику взяла на себе держава.

ОФІЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ

Інформація щодо середньої процентної ставки за кредитами Національного банку України, наданими комерційним банкам у 1998 р.

відсотки

Показники	1998 р.	У тому числі за квітень
Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, всього	41.9	42.3
У тому числі за:		
— аукціонними кредитами	—	—
— ломбардними кредитами	46.6	45
— операціями РЕПО	40.8	41.1
— іншими інструментами	35.0	—

Інформація щодо механізмів та обсягів рефінансування Національним банком України комерційних банків у 1998 р.

відсотки

Показники	1998 р.	У тому числі за квітень
Випущено в обіг платіжних засобів для рефінансування комерційних банків, всього	100	100
У тому числі через:		
— кредитні аукціони	—	—
— ломбардне кредитування	29.5	31.2
— операції РЕПО	59.7	68.8
— інші механізми	10.8	—

Процентні ставки комерційних банків за кредитами та депозитами у національній валюті*

відсотки річних

	Квітень 1998 р.
На міжбанківському ринку:	
за кредитами, наданими іншим банкам	27.1
за кредитами, отриманими від інших банків	26.5
за депозитами, розміщеними в інших банках	25.9
за депозитами, залученими від інших банків	19.8
На небанківському ринку:	
за кредитами	47.6
за депозитами	48.2

* За щоденною звітністю банків.

Матеріали підготовлено емісійно-кредитним департаментом НБУ.

ІНФОРМАЦІЯ ІЗ ПЕРШОДЖЕРЕЛ

Зміни і доповнення до "Офіційного списку комерційних банків України та переліку операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України"¹, внесені за період із 16 квітня по 11 травня 1998 року

А. Зміни і доповнення до офіційного списку комерційних банків України

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний фонд, грн.	Дата реєстрації банку	Номер реєстрації	Юридична адреса
м. Київ і Київська область					
Акціонерний комерційний банк "МРІЯ"	ВАТ	7 635 454	11.11. 1992 р.	128	м. Київ, вул. Гоголівська, 22/24
Акціонерний комерційний банк "КИЇВСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"	ЗАТ	3 868 800	24.03. 1993 р.	158	м. Київ, вул. Десятинна, 4/6
Акціонерний комерційний банк "УКООПСЛІКА"	ВАТ	4 755 040	25.10. 1993 р.	204	м. Київ, вул. Хрещатик, 7/11
Акціонерний банк "КИЇВСЬКА РУСЬ"	ЗАТ	4 225 000	30.05. 1996 р.	258	м. Київ, вул. Б.Хмельницького, 52-б
Акціонерний банк "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	ЗАТ	4 000 000	30.12. 1996 р.	264	м. Київ, просп. Червонозоряний, 132
Закарпатська область					
Комерційний кооперативний інвестиційний банк "КООПІНВЕСТБАНК"	ТОВ	5 600 000	16.12. 1992 р.	135	м. Ужгород, вул. Гойди, 10
Запорізька область					
Акціонерний банк "ТАВРИДА-БАНК"	ВАТ	3 514 700	21.10. 1991 р.	45	м. Запоріжжя, вул. 40 років Радянської України, 60-б
Львівська область					
Акціонерне товариство "ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК" (АТ ЗУКБ)	ВАТ	7 321 568	31.03. 1992 р.	96	м. Львів, вул. Наукова, 7-а

Б. Зміни і доповнення до переліку операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України

Назва банку	Юридична адреса	Номер ліцензії	Дата одержання ліцензії	Операції, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію НБУ
м. Київ і Київська область				
Акціонерний інноваційний банк "УКРІНБАНК"	м. Київ, вул. Інститутська, 12-а	28	16.04.1998 р.	1,3,7,11,26,27,32,33,15,16,17,19,20,21,22,23,30,4,6,8,10,12,13,14,31,29,2,5
Акціонерний банк "БРЮКБІЗНЕСБАНК"	м. Київ, просп. Перемоги, 41	198	16.04.1998 р.	1,3,4,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30,31,32,33,2,5
Акціонерний комерційний банк "ТРАНСБАНК"	м. Київ, вул. Фіакультури, 9	33	16.04.1998 р.	1,2,3,4,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30,31,32,33,34,5
Акціонерний банк "НАЦІОНАЛЬНИ ІНВЕСТИЦІЇ"	м. Київ, Русанівська набережна, 18	78	16.04.1998 р.	1,3,6,7,8,11,13,27,32,4,9,10,12,14,15,16,17,19,20,21,28,29,30,31,33,34
Акціонерний комерційний банк "КОНКОРДІЯ-БАНК"	м. Київ, вул. Зорівського, 6	186	16.04.1998 р.	3,6,7,8,9,11,13,32,33,1,27,12,14,15,16,19,20,18,29,30
Акціонерний комерційний банк "ФОРУМ"	м. Київ, бул. Верховної Ради, 7	62	16.04.1998 р.	1,3,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,19,20,21,22,26,27,30,31,33,23,2,5
Акціонерний банк "ЕКСПРЕС-БАНК"	м. Київ, Повітрофлотський просп., 25	89	16.04.1998 р.	1,3,6,7,8,9,10,11,12,13,15,16,19,20,26,30,31,32,33,17,21,22,34
Акціонерний комерційний банк "НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	м. Київ, вул. Тургенівська, 52/58	103	16.04.1998 р.	1,3,4,6,7,8,9,10,11,12,13,15,16,18,19,20,26,27,30,33,34,21,28
Акціонерний комерційний банк "РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА"	м. Київ, вул. Зорівського, 40	191	16.04.1998 р.	3,4,6,7,10,11,13,15,18,19,20,21,22,23,28,30,31,32
Донецька область				
Сільськогосподарський акціонерний банк "СІЛЬГОСПБАНК"	м. Донецьк, вул. Артема, 125	104	16.04.1998 р.	1,3,6,7,8,9,10,11,12,13,15,16,18,19,20,27,30,31,32,33,28,29,14,34
Запорізька область				
Акціонерний банк "ТАВРИДА-БАНК"	м. Запоріжжя, вул. 40 років Радянської України, 60-б	84	16.04.1998 р.	1,3,4,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,19,20,21,22,27,28,29,30,31,32,33,34,5
Івано-Франківська область				
Акціонерний комерційний банк "ПРИКАРПАТТЯ"	м. Івано-Франківськ, вул. Василянок, 48	96	16.04.1998 р.	1,3,6,7,8,9,10,11,12,13,15,16,17,19,20,21,22,26,27,30,32,33,28,29,31,34,2,4,14
АР Крим і м. Севастополь				
Акціонерний Сімферопольський банк "АКСІ-БАНК"	м. Сімферополь, вул. Самокиша, 30	140	16.04.1998 р.	1,3,6,7,8,11,12,13,15,16,18,27,31,32,33
Одеська область				
Акціонерний комерційний банк "АРКАДІЯ"	м. Одеса, просп. Маршала Жукова, 83	162	13.04. 1998 р.	1,3,6,7,8,9,10,11,13,26,27,30,32,33,12,14,28,29
Харківська область				
Акціонерний комерційний інноваційний банк "УКРСИББАНК"	м. Харків, просп. Московський, 60	75	16.04. 1998 р.	1,3,4,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,19,20,21,22,23,27,28,29,30,31,32,33,34,35,26,5,2
Херсонська область				
Акціонерний комерційний банк "ГАРАНТ"	м. Херсон, вул. Комкова, 76-а	154	16.04.1998 р.	1,3,6,7,11,26,27,32,33,9,13,29,31,30,10,8,14

¹ "Офіційний список комерційних банків України та перелік операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України", опубліковано у "Віснику НБУ", № 4, 1998 р. Дані, що змінилися, виділено червоним кольором. Назви банків подано за орфографією реєстраційних записів.

Матеріал підготував Андрій Ільницький, економіст відділу досьє банків управління координації з питань банківського нагляду НБУ.

НАШІ ІНТЕРВ'Ю

Передусім — доцільність і максимальна вигода для банку

Серію матеріалів про досвід роботи однієї з найбільших вітчизняних фінансово-кредитних установ — акціонерного комерційного агропромислового банку "Україна" — продовжує бесіда із заступником голови правління, директором департаменту контролю-правової та операційної роботи банку "Україна" Петром Миколайовичем Міхєєвим.

— Петре Миколайовичу, Ви очолюєте департамент, у якому "зібрані" різноманітні напрями банківської діяльності. Якими принципами ви керуєтесь у повсякденній роботі?

— Найголовніший принцип — доцільність і максимальна вигода для нашого банку. Дозволю собі нагадати одне висловлювання відомого авіаконструктора Сергія Павловича Корольова: якщо людина робить свою справу добротню, професійно, нехай навіть і довго, то всі дуже швидко забудуть, що процес був тривалим, але запам'ятають: зроблено на "відмінно". Якщо ж зробити щось нашвидкуруч, але погано, то ніхто не згадає твою надоперативність — усі пам'ятатимуть тільки, що справу зроблено абияк. Тому ключові критерії у моїй роботі — якість і професіоналізм. Цього вимагаю і від підлеглих.

— Чи є серед підпорядкованих Вам підрозділів такий, якому ви приділяєте більше уваги, ніж іншим?

— Звичайно, я намагаюся приділяти належну увагу всім без винятку. Проте найбільше часу і сил забирає головне операційне управління (ГОУ), яке є, так би мовити, обличчям банку. Адже саме тут концентрується робота з клієнтами, партнерами. У ГОУ зосереджено, наприклад, 1/3 кредитного обороту банку. Оборот готівки через каси установ банку за минулий рік становив 15 млрд. гривень. Значними є обсяги безготівкових розрахунків із клієнтами. Доходи від операцій із іноземною валютою перевищили 33 млн. гривень (у 1996 році вони становили 22.2 млн. гривень). До того ж ГОУ — столичний підрозділ, що обслуговує клієнтів, які володіють великими ресурсами.

— Операційне управління працює не лише з юридичними, а й з фізичними особа-

ми. Чи розробляються нові моделі співпраці з ними?

— Вважаю, що робота з фізичними особами — одна з найперспективніших із точки зору нарощування ресурсної бази, оскільки, на мій погляд, саме населення сьогодні має гроші, які можна класифікувати як дешевий ресурс. Ми постійно працюємо над удосконаленням моделі обслуговування фізичних осіб, прагнемо урізноманітнити послуги, що надаються, розробляємо нові фінансові інструменти.

Показник динаміки вкладів на рахунках нашого банку завжди мав тенденцію до зростання. Сьогодні "Україна" пропонує населенню такі види вкладів:

◆ "золотий" строком на один рік — строковий накопичувальний вклад із правом додаткового поповнення у сумі не менше 30 гривень. Дохід за цим вкладом нараховується з розрахунку 100% ставки рефінансування НБУ за схемою "складних відсотків", тобто сума нарахованих відсотків додається до основної суми вкладу. Мінімальна сума вкладу — 20 гривень;

◆ "золотий" строком на 6 місяців — строковий накопичувальний вклад із правом додаткового поповнення вкладу не частіше ніж двічі за місяць у сумі не менше 50 гривень. Дохід за цим вкладом можна одержувати щомісячно з розрахунку 100% облікової ставки НБУ + 5% річних. Мінімальна сума вкладу — 300 гривень;

◆ "травневий" — строковий накопичувальний вклад на термін 3 місяці з правом додаткового поповнення вкладу. Дохід за вкладом можна одержувати щомісячно з розрахунку 42% річних;

◆ "відпускний" — строковий накопичувальний вклад на термін 3 місяці з правом додаткового поповнення вкладу не менш як на 50 гривень. Дохід нараховується з розрахунку 44% річних (відсоток фіксований). Мінімальна сума вкла-

Петро Міхєєв,
заступник голови правління
банку "Україна".

Народився 1953 року. Закінчив Київський інститут народного господарства. Працював у системі Держбанку, на виборних посадах у виконавчих органах. У системі банку "Україна" — з 1987 року. Із липня 1997 р. — заступник голови правління банку "Україна".

ду — 500 гривень.

Існують у нас і два унікальних вклади — "шкільний" та "студентський". Перший оформляється на учня середньої школи (за наявності у нього паспорта) строком на 6 місяців із правом додаткового поповнення вкладу. Дохід за цим видом вкладів становить 40% річних. Строковий ощадний вклад "студентський" укладається на термін 3 місяці. Дохід за ним нараховується з розрахунку 42% річних (відсоток фіксований із щомісячною виплатою відсотків (за бажанням клієнта).

— Про інвестиції сьогодні, особливо після проведення в Києві Щорічних зборів Європейського банку реконструкції та розвитку, говориться багато. Вам підпорядковане управління інвестиційної діяльності. В чому полягають особливості інвестиційної політики банку "Україна"?

— Банк проводить багатогранну інвестиційну політику. Адже термін "інвестиції" передбачає не лише придбання цінних паперів або інших фондових цінностей, а й довгострокове кредитування. Зокрема, банк кредитує вітчизняних товаровиробників на пільгових умовах. Назву для прикладу наші ділові відносини з компанією "Українська мова", яка виробляє картопляні чіпси. Ця інвестиція не тільки підтримує вітчизняного підприємця у конкурентній боротьбі на ринку з іноземними виробниками продуктів харчування. Це й створення додаткових робочих місць, і поява на

ринку оригінальної української продукції.

— Який Ваш прогноз щодо розвитку вітчизняного ринку цінних паперів?

— На мою думку, фондовий ринок в Україні пройшов етап становлення і вступив у стадію динамічної реконструкції. Так, нещодавно прийнятий Закон України “Про депозитарну діяльність” відкриває нову сторінку в роботі ринку цінних паперів. Уже в найближчому майбутньому можна буде говорити про надійність і стабільність у такій важливій справі, як перереєстрація прав власності. Хочу нагадати, що донедавна іноземні та вітчизняні інвестори не були вивчені в тому, що купують реальний фондовий товар, адже підтвердження прав власності було досить хистким. Сьогодні можна стверджувати, що епоха “кривих дзеркал” у реєстрах акціонерів завершилася. Великі та надійні емітенти зацікавлені у доступності, дешевизні та прозорості своїх цінних паперів.

— Як Ви оцінюєте наслідки збільшення частки держави у статутному фонді банку “Україна”? Чи не втратить він через це свою привабливість для зарубіжних інвесторів?

— Збільшення державної частки у банку, вважаю, не становить для нас ніякої загрози — за розрахунками, вона не перевищить 15% статутного фонду. Західні партнери з розумінням

ставляться до цієї проблеми.

— Чи вирішено питання про придбання акцій банку “Україна” Європейським банком реконструкції та розвитку?

— Питання продажу частки статутного фонду банку “Україна” ЄБРР опрацьовується, проте до його остаточного вирішення ще далеко. Переговори, на мою думку, мають проходити поетапно, з урахуванням інтересів обох сторін.

— Відомий німецький економіст Циммерер якось сказав: “Сам по собі баланс — це ніщо, важливо те, що він приховує”. Чи можете ви такий же зміст покласти в основу діяльності підпорядкованих вам КРУ та управління внутрішнього аудиту?

— Це один із основних принципів їхньої роботи, особливо коли йдеться про управління внутрішнього аудиту. Оскільки баланс — джерело даних для складання всієї іншої звітності, завдання контрольних служб якраз і полягає в аналізі та визначенні джерел балансу і його відповідності реальним даним, які становлять його основу.

— Отже, банківський аудит — це перевірка незалежними аудиторськими організаціями бухгалтерської звітності та іншої фінансової інформації. Які завдання ставить перед собою внутрішній аудит банку “Україна”?

— Ті ж, що стоять і перед незалежними

аудиторами — аналіз стану і підтвердження звітності. Різниця лише у тому, хто є користувачем інформації, наданої аудитором. Для незалежного аудиту — це акціонери банку, НБУ, податкова адміністрація та інші організації, у тому числі міжнародні. Користувачами інформації внутрішнього аудиту є керівники і рада банку. Крім того, внутрішній аудит здійснює аналіз, прогнозування, перевірку і налагодження системи внутрішнього контролю, вирішує конфлікти інтересів, надає консультації тощо.

— Яким чином можна звести до мінімуму зовнішній вплив на висновки внутрішнього аудиту?

— По-перше, посиленням відповідальності аудиторів за надання неправильних висновків. По-друге, введенням обмежень у стосунках аудиторів зі співробітниками, робота яких перевіряється. По-третє, посиленням зацікавленості аудиторів у результатах своєї роботи, зокрема шляхом встановлення їм підвищених окладів. По-четверте, підпорядкуванням аудиторів безпосередньо правлінню банку. І, нарешті, призначенням на посади аудиторів найдосвідченіших працівників, які відмінно знають банківську діяльність і відповідну законодавчу базу.

Бесіду вела Тетяна Зарембо, начальник редакційного відділу банку “Україна” (спеціально для “Вісника НБУ”).

МОНЕТИ УКРАЇНИ

ОФІЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

Про введення в обіг пам'ятної монети, присвяченої Щорічним зборам Ради керуючих ЄБРР у Києві

Національний банк України 8 травня 1998 року ввів у обіг пам'ятну монету номінальною вартістю 2 гривні, присвячену Щорічним зборам Ради керуючих Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), місцем проведення яких цього року обрано столицю України м. Київ.

Монету виготовлено з нейзильберу, колекційна якість “анциркулейтед”, діаметр — 31 мм, тираж — 10 000 штук.

На лицьовому боці монети (аверсі) розміщено зображення малого Державного герба України, обрамленого прямими написами: УКРАЇНА (вгорі), 2 ГРИВНІ (вниз), 1998 (ліворуч).

На зворотному боці монети (реверсі) в умовному квадраті, утвореному прямими написами: EBRD ANNUAL MEETING (улізу), BOARD OF GOVERNORS (праворуч), KYIV MAY 1998 (ліворуч), розміще-

но логотип Щорічних зборів Ради керуючих ЄБРР у Києві 1998 року, який складається із зображення пам'ятника легендарним засновникам Києва та логотипа власне ЄБРР.

Гурт монети рифлений.

Художники — Наталія Домовицьких, Оксана Терехіна. Скульптори — Володимир Дем'яненко, Володимир Атаманчук.

Пам'ятна монета, присвячена Щорічним зборам Ради керуючих ЄБРР у Києві 1998 року, номіналом 2 гривні є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Монета реалізується в Україні та за кордоном за колекційною ціною.

Свято, яке ніколи не померкне

Як син вітає своїх батьків — тепло, широко, шанобливо, — так привітав зі святом Перемоги ветеранів Великої Вітчизняної Голова Національного банку України Віктор Ющенко. "Ніякими словами не можна передати того, що ви втратили на війні", — сказав він. І згадав про свого батька, який пройшов через концтабір Маутхаузен, лишившись, на щастя, живим...

А я подумала про свого батька: про те, що доля берегла молодого артилериста на всіх фронтних шляхах, і про те, що він би теж разом із бойовими нагородами з гордістю носив

ще одну — "Медаль Жукова". Як і шістнадцять фронтовиків Національного банку.

"Этот День Победы порохов пропах, это Праздник — со слезами на глазах..." — урочисто і зворушливо лунали під білосніжним склепінням банку сильні чоловічі голоси вокального квартету "Гетьман".

І вірилося, що День Перемоги — свято, яке ніколи не померкне, ні за яких часів, ні за яких поколінь.

Ветерани Великої Вітчизняної і сьогодні в строю: їх цікавить усе, чим живе Національний банк, тому до В.А.Ющенка — стільки запитань.

Віктор Андрійович вручає "Медаль Жукова" Валентині Степанівні Вержбицькій.

Всеукраїнський конкурс дослідницьких проектів молодих економістів "Економічні реформи в Україні: позиція молоді"

Національний банк України, Національний університет імені Тараса Шевченка та Міжнародний центр перспективних досліджень оголосили Всеукраїнський конкурс дослідницьких проектів молодих економістів. Ця акція спрямована на активне залучення творчого потенціалу молоді, її знань та здібностей до розв'язання актуальних завдань реформування економіки України.

Молодим ученим випадає нагода запропонувати свіжі оригінальні вирішення складних економічних проблем, у лекціях яких сьогодні опинилася наша країна. Визначено такі напрями досліджень:

- розвиток економічних реформ в Україні;
- фінансова та монетарна політика в Україні;
- розвиток банківської системи в Україні;
- створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні;
- трансформація відносин власності в Україні.

Учасники конкурсу співпрацюватимуть із представниками органів державної влади, провідними вченими, бізнесменами та працівниками міжнародних організацій. Це збагатить молодих науковців досвідом, сприятиме становленню їхньої кар'єри.

- Для переможців конкурсу встановлено премії:
- перша премія у кожній номінації — 1000 гривень;
 - друга премія у кожній номінації — 750 гривень;
 - третя премія у кожній номінації — 500 гривень.

Авторів 50 кращих проектів протягом 1998 року запрошуватимуть на конференції та семінари, присвячені темам, які були запропоновані молодим економістам для наукових досліджень.

Участь у конкурсі може брати творча молодь віком до 32 років. Аплікаційну форму учасника та анотацію проекту українською і англійською мовами (до п'яти сторінок) слід подати до оргкомітету конкурсу за адресою:

**254070, м. Київ, вул. Волоська 8/5,
Міжнародний центр перспективних досліджень,
із написом "На конкурс досліджень".**

**Контактні тел./факс: (044)462-49-37,
462-49-58, 462-49-38.**

Подписной индекс **40388**

ФОНДОВЫЙ РЫНОК

ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ
ЕЖЕНЕДЕЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ

- новости в мире бизнеса и политики;
- статистические данные, аналитические обзоры и экономические прогнозы;
- практические рекомендации по работе на фондовом рынке;
- сводные таблицы котировок ценных бумаг;
- информация о банковских ставках, состоянии валютного рынка и сертификатных аукционах

Адрес редакции:

г. Киев-32, ул. Жилянская, 87/30, корп. 105

E-mail: red@fondrn.kiev.ua

Тел. редакции:

(044) 225-50-55; 225-72-45; 221-38-03; 221-38-56

Передплатний індекс журналу "Вісник НБУ" і додатка до нього
"Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності"
у Каталозі періодичних видань України — 74132